

**Засновник:** Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

**Головний редактор** М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу.

**Редакційна колегія:** Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова. **Адреса редакції:** НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviar.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

---

# Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 10 2020

## ЗМІСТ

### Коротко про головне

76-та річниця примусової депортації кримських татар .....3

Заходи із протидії поширенню коронавірусу .....4

### Аналітика

Політичні акценти

Тарасенко Н.

**Особливості підготовки та проведення місцевих виборів-2020 в оцінках експертів .....5**

Потіха А.

**Віртуальний візит Прем'єр-міністра України до ФРН у контексті поточної ситуації та перспектив подальшої співпраці.....17**

Дем'яненко М.

**Повернення М. Саакашвілі в українську політику: реакція партнерів України й оцінки експертів .....25**

Ворошилов О.

**Пандемія COVID-19: виден ли свет в конце тоннеля? .....33**

Аулін О.  
**Українсько-казахстанські відносини:  
історія та перспективи.....46**

Рудь І.  
**Українські заробітчани і Європа:  
вплив пандемії на трудову міграцію.....51**

#### Економічний ракурс

Кулицький С.  
**Криза на світовому нафтовому ринку та її вірогідні наслідки  
для глобальної та української економіки  
(Початок. Закінчення у № 11).....58**

#### **Наука – суспільству**

**Основні напрями діяльності НАН України .....71**  
**COVID-19 (2019-nCoV): поширення, заходи запобігання  
та лікування.....74**  
**Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....80**  
**Наукові видання НАН України.....89**  
**Інформаційно-комунікаційні технології .....91**  
**Питання екології та уникнення техногенних катастроф.....93**  
**Охорона здоров'я.....95**

#### До уваги держслужбовця

Фіх Ю., Колесніченко А.  
**Спадщина реабілітованого українського письменника  
В. Винниченка (1880–1951)  
(Початок. Закінчення у № 11) ...96**

## Коротко про головне

### 76-та річниця примусової депортації кримських татар

*Президент ініціює створення робочої групи з розв'язання проблем кримськотатарського народу.*

Президент України В. Зеленський провів зустріч із представниками кримськотатарського народу. Глава держави висловив співчуття у зв'язку із Днем пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу.

«Ми всі розуміємо, що депортація – одна зі страшних трагедій кримськотатарського народу, народу України та нашої землі. Сотні тисяч сімей кримських татар були примусово вигнані зі своєї рідної землі. Вічна пам'ять загиблим», – зазначив В. Зеленський.

Президент зазначив, що дуже важливо, аби про цю трагічну сторінку історії знали українські діти. Саме тому освітній проект «Всеукраїнська школа онлайн» сьогодні транслює уроки, присвячені депортації кримських татар. «Ми хочемо побудувати державу, в якій кожна людина відчуває себе громадянином України. Я хотів би, щоб кожен відчував себе повноцінним громадянином, не забуваючи про історію та про традиції свого народу. Ми хочемо підтримувати вас не тільки на словах, а в діях, на законодавчому рівні», – наголосив глава держави, звертаючись до представників кримськотатарського народу.

В. Зеленський повідомив, що найближчими днями він планує підписати указ, згідно з яким Курбан-Байрам та Рамазан-Байрам отримують статус державних релігійних свят.

Президент наголосив, що представники кримськотатарського народу мають бути представлені на вищому дипломатичному рівні. Тому глава держави погодив кандидатуру Е. Джапарової на посаду першого заступника міністра закордонних справ.

З метою вирішення проблемних питань кримськотатарського народу В. Зеленський ініціював створення робочої групи в Офісі Президента, у складі якої будуть кримські татари. «Щоб ця робоча група давала нам пропозиції, ми обмінювалися цими пропозиціями та дуже швидко рухалися», – наголосив Президент.

В. Зеленський зазначив, що за підсумками домовленостей із Президентом Туреччини Р. Т. Ердоганом у Херсонській області буде побудовано 500 квартир для переселенців із Криму. Президент запевнив, що жодних проблем із виділенням землі та будівництвом квартир немає. Голова Херсонської обласної державної адміністрації забезпечить виконання цього доручення. В. Зеленський запропонував обговорити в робочій групі деталі щодо виділення житла для кримських татар.

Крім того, у Києві планується побудувати нову велику мечеть. Президент наголосив, що він чекає від кримських татар проект цієї мечеті та готовий підтримати його.

Також на межі Херсонської області та Автономної Республіки Крим буде побудовано великий хаб. «Щоб ті люди, які тимчасово живуть на тимчасово окупованій території Криму, бачили, як ми ставимося до кримчан, до кримських татар. Щоб вони приїжджали і бачили справді інший вигляд, “вітрину” нашої країни», – наголосив В. Зеленський.

Президент наголосив, що робоча група має розглядати не лише правові, а й економічні питання, які турбують кримських татар.

Лідер кримськотатарського народу М. Джемілев висловив подяку Президенту за вшанування пам'яті жертв депортації. «Ми дуже вдячні за те, що сьогодні 76-та річниця вшановується на такому рівні, інсталяції з кримськотатарським прапором на будівлі Кабміну, і сьогодні, знаю, будуть на будівлі Офісу Президента. Вдячні за ваші заяви, опубліковані сьогодні, за розпорядження МЗС. Ми дуже сподіваємося, що тема Криму, тема повернення до України та відновлення територіальної цілісності України ніколи не зникатиме з порядку денного керівництва нашої держави», – зазначив М. Джемілев.

Також лідер кримськотатарського народу підтримав рішення Президента про створення робочої групи, яка опікуватиметься проблемами кримських татар (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua>). – 2020. – 18.05).

## **Заходи із протидії поширенню коронавірусу**

*«Перші виклики ми достойно пройшли, але ми не повинні недбало ставитися до коронавірусу», – наголосив Президент України.*

На традиційній нараді з питань запобігання поширенню коронавірусної інфекції COVID-19 Президенту України В. Зеленському повідомили, що в країні за добу захворіло 260 людей, а одужало 356.

«Коронавірусна епідемія змусила нас усіх приймати нові рішення й нові умови життя. Всі країни у світі переосмислили свої підходи. Сьогоднішня тенденція з кількості тих, хто захворів, і тих, хто одужав, вселяє надію, що перші виклики ми достойно пройшли. Однак це не означає, що ми повинні недбало ставитися до коронавірусної інфекції. Робитимемо все, щоб гарантувати безпеку українців», – зазначив В. Зеленський.

Міністр розвитку громад та територій України О. Чернишов повідомив главі держави, що наразі майже всі області виплатили березневі надбавки до 300 % до зарплат лікарям, які борються з коронавірусом. Три області вирішать це питання найближчими днями.

Також деякі регіони вже почали виплати надбавок за квітень, і до кінця тижня Кабінет Міністрів очікує значного збільшення кількості укладених угод із Національною службою здоров'я, що необхідно для здійснення цих виплат (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua>). – 2020. – 19.05).

## Аналітика

### Політичні акценти

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

### **Особливості підготовки та проведення місцевих виборів-2020 в оцінках експертів**

На осінь 2020 р. в Україні заплановано вибори до місцевих органів влади. Згідно з Виборчим кодексом та Конституцією України, чергові місцеві вибори проводяться в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень рад, голів, старост села, селища, обраних на попередніх чергових місцевих виборах. Єдиними умовами перенесення чергових місцевих виборів можуть бути: введення воєнного/надзвичайного стану або внесення змін у Конституцію щодо визначення іншого терміну повноважень зазначених вище суб'єктів.

Однак нині на проведення виборів може вплинути ще один, не передбачений нормативними документами фактор – статистика захворюваності на коронавірус. У десятках країн світу на тлі пандемії COVID-19 вирішили перенести вибори різного масштабу – президентські (Польща, Молдова, Ісландія), парламентські (Чорногорія, Литва, Грузія, Румунія, Хорватія) та місцеві (Іспанія, Австрія, Велика Британія, Франція). Але ці країни переносять здебільшого вибори, які мають відбутися найближчим часом, тоді як до українських виборів ще півроку. На той час імовірно Україна вже вийде зі стану надзвичайної ситуації, який, до речі, не є юридичною підставою для не проведення виборів. Тож українська влада вирішила не скасовувати та не переносити місцевих виборів, принаймні про це заявив голова партії «Слуга народу» О. Корнієнко. Також він зазначив, що Україна вже може починати готуватися до місцевих виборів. О. Корнієнко запевнив, що жодних переламних змін у законодавстві не буде, бо зміна виборчих правил за той час, що залишився до виборів, не є справедливою (URL:

[https://zik.ua/article/mistsevi\\_vybory\\_iaki\\_my\\_zasluzhyly\\_koly\\_i\\_iak\\_ukraina\\_ob\\_yratyme\\_vladu\\_v\\_rehionakh\\_ta\\_chomu\\_zmensheno\\_zastavu\\_dlia\\_kandydativ\\_968220](https://zik.ua/article/mistsevi_vybory_iaki_my_zasluzhyly_koly_i_iak_ukraina_ob_yratyme_vladu_v_rehionakh_ta_chomu_zmensheno_zastavu_dlia_kandydativ_968220)).

Брифінг голови партії «Слуга народу» О. Корнієнка та голови однойменної депутатської фракції Д. Арахамії щодо змін до виборчого законодавства України відбувся 6 травня. Основні тези, які було озвучено лідерами депутатської більшості стосовно місцевих виборів 2020 р., полягали у такому:

1. Місцеві вибори мають відбутися в терміни, передбачені Конституцією України.

2. До Виборчого кодексу України пропонується внести зміни, які покликані усунути технічні суперечності норм щодо підготовки та проведення виборів. Концептуальні зміни до виборчого законодавства в рік проведення виборів вноситися не будуть.

3. Не запроваджуватимуться додаткові бар'єри для участі партій у місцевих виборах, як-то встановлення загальнонаціонального рейтингу партій для отримання права на розподіл мандатів.

4. У Виборчому кодексі повинно зберегтися право особи на самовисування на пост мера (сільського, селищного, міського голову), реалізація такого права не має бути залежна від членства в партії.

5. Грошову заставу на місцевих виборах повинно бути однозначно знижено.

6. Необхідно зменшити діючий 90-тисячний бар'єр кількості виборців у містах, який передбачає запровадження пропорційної системи виборів ([URL: https://www.auc.org.ua/novyna/konceptualnyh-zmin-do-vyborchogo-kodeksu-v-chastyni-miscevyh-vyboriv-ne-peredbachayetsya](https://www.auc.org.ua/novyna/konceptualnyh-zmin-do-vyborchogo-kodeksu-v-chastyni-miscevyh-vyboriv-ne-peredbachayetsya)).

Місцеві вибори відбуватимуться за новим Виборчим кодексом, який вступив у силу 1 січня 2020 р. Кодекс частково усуває проблеми попереднього закону про місцеві вибори, але потребує доопрацювання. Він частково вирішує питання округів без депутатів та партизації місцевих рад через запровадження відкритих виборчих партійних списків, однак потребує доопрацювання в певних моментах, зокрема у вирішенні питання обрахунку округів і виборців, адже децентралізаційні процеси ще тривають. Ініціатором оновлення Виборчого кодексу став парламентський Комітет з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування. Ще 22 квітня комітет підтримав законопроект № 2769 про зменшення вдвідесятеро розміру застав на місцевих виборах. Після цього Верховна Рада ухвалила його в першому читанні.

Зазначений законопроект передбачає деякі зміни у виборчих процедурах. Так, раніше застава для партій на місцевих виборах становила суму, визначену за формулою: чотири мінімальні зарплати на кожні 10 тис. виборців. Автори законопроекту мають наміри змінити її на таку: чотири мінімальні зарплати на кожні 90 тис. виборців. Це фактично знижує заставу для балотування в мери столиці з 4 млн грн до 425 тис. грн.

Одне із запропонованих нововведень, яке, за задумом представників «Слуги народу», допоможе структурувати систему державного управління та закінчити децентралізацію, – розподіл місцевого самоврядування на два рівні: громади та області, без рівня «район». На рівні громади мають розподілятися фінанси й повноваження, формуватися бюджет, надаватися державні послуги та розроблятися стратегія розвитку громади. Та сама формула пропонується також і для області – прийняття загального бачення розвитку регіону. Таким чином облрада і виконком стануть «бюджетним комітетом», що розподіляє ресурси на регіон.

Крім того, у планах законодавців є встановлення так званого національного бар'єру. Це означає, що якщо регіональний проект (наприклад, львівський) не набирає в цілому по країні 5 % на виборах, то він не отримує місця у Львівській міськраді, навіть якщо всі львів'яни проголосували тільки за нього. Це нагадує механізм загальнонаціональних виборів. Щоправда, таке нововведення є суперечливим, адже прирівнювати місцеві вибори до загальнонаціональних неконструктивно.

Проте цю ідею підтримує Д. Арахамія, голова фракції «Слуга народу», підкреслюючи, що національний бар'єр корисний насамперед опозиційним силам, які мають малі шанси пройти на місцевих виборах. З нацбар'єром же ж вони йтимуть у владу під політичними знаменом великої партії.

Ще одне заплановане нововведення – зобов'язати партії, що йдуть до місцевих рад, висувати кандидатів мінімум у 2/3 областей країни. Це значить, що партія має зареєструвати свої осередки більше, ніж у половині областей України.

Існує ще одна цікава пропозиція – зменшити поріг, коли на виборах починається пропорційна система, до 10 тис. виборців. Наразі у Виборчому кодексі цей поріг становить 90 тис. виборців. Це означає, що за наявності в місті 88 тис. виборців вибори тут будуть мажоритарними й голосування відбуватиметься за конкретних людей по виборчому округу. Якщо ж виборців налічується 90 тис.+, то голосування відбуватиметься за конкретні партії, а внизу бюлетеня в списку партії виборець зможе вказати кандидата, якого підтримує. Це вже пропорційна виборча система з відкритими списками.

Дев'ять позапарламентських партій уже виступили із заявою проти змін до Виборчого кодексу щодо місцевих виборів, які планує внести «Слуга народу». Заяву підписали партії «Сила людей», Громадянський рух «Хвиля», «Національна платформа», «Правий сектор», «Українська галицька партія», «ДемАльянс», Лібертаріанська партія «5.10», Патріотична партія України, «Україна соборна» (URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/05/1/7250155>).

Вони засуджують плани щодо необхідності для партій брати участь у виборах на 2/3 округів країни і встановлення виборчого бар'єра в розмірі 5 %, а також намір звузити населені пункти, у яких громадянин може йти на вибори в місцеві ради окремо від партії та без грошової застави, з 90 тис. до 10 тис. населення. «Встановлення національного виборчого бар'єра у 5 % на місцевих виборах – це те, що науковці називають процесом партизації влади. По суті, це – насильницький примус усіх політиків на місцевому рівні балотуватися від одної провладної партії, яка 100-відсотково виграє вибори. Процес монополізації буде завершено та сягне масштабів “Единой России”».

За діючими правилами, у містах до 90 тис. населення громадянин може йти на вибори в місцеві ради окремо від партії та без грошової застави. Влада прагне заборонити таку практику, обмеживши це правило лише для населених пунктів менше 10 тис. У разі прийняття таких змін, які суперечать Конституції України та Європейській хартії місцевого самоврядування, де-

факто зупиниться реформа децентралізації», – ідеться в заяві. Партії-підписанти заявили, що залишають за собою право «протистояти узурпації влади на всіх рівнях».

У цьому ж контексті народний депутат України від партії «Голос» Р. Лозинський наголошує, що бар'єри, які стали предметом широкого обговорення, партія однозначно не підтримуватиме, тому що місцеве самоврядування та партійну й ідеологічну діяльність у Верховній Раді потрібно розділяти. У «Голосі» переконані, що на місцевих виборах потрібно «дати можливість місцевим громадам висувати тих людей, яких вони бачили в діяльності, яким вони довіряють і які не повинні мати жодних зобов'язань перед політичними партіями. Ми розуміємо, що інституції мають значення, зокрема виборчі інститути. Місцеві вибори мають дати поштовх розвитку місцевого самоврядування, особливо після складних років реформи, яку називають децентралізацією. Тому очікуємо на вибори 25 жовтня та будемо в стінах парламенту робити все, щоб зайвих бар'єрів і змін правил гри перед самою грою не було» (URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12459>).

Міський голова Тернополя С. Надал також акцентує увагу на тому, що 5-відсотковий бар'єр для партії в розрізі всеукраїнського рейтингу – це нонсенс. «Ми реально моніторимо ситуацію, і за результатами соціології мешканці міста мають одне ставлення до політичних партій, коли йдеться про вибори до Верховної Ради, і зовсім інше бачення, коли йдеться про вибори до місцевих рад. Тому що люди вже чітко навчилися розділяти питання, які потрібно вирішувати на загальнодержавному рівні, і проблеми, які потрібно вирішувати на міському рівні. Є моменти, коли в тому чи іншому місті, населеному пункті партія може набрати 70 % підтримки виборців, але по Україні вона набере менше 5 %, – говорить С. Надал. – Наприклад, у Тернополі, у багатьох містах Західної України є підтримка людей партій правого спрямування. У силу таких обмежень ці партії можуть не зайти в місцеві ради, натомість на їхнє місце може прийти інша політична сила, яка має дуже низький рівень підтримки на місцевому рівні, але в силу того, що набере понад 5 % на загальноукраїнському рівні, автоматично потрапить до місцевої ради» (URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12459>).

Експерт Українського інституту майбутнього І. Попов, серед іншого, висловлює свою точку зору щодо зменшення розміру застави для участі у виборах, зокрема мерів міст. Він визнає цей крок правильним, але з необхідністю розуміння, що це призведе й до інших наслідків. За словами І. Попова, якщо зменшити заставу в дев'ять разів, то на виборах мерів може з'явитися, наприклад, 40 бажаючих стати міським головою та виставити списки. Хоча зрозуміло, що велика частина з них буде спойлерами, технічними проектами тощо. І. Попов нагадує, що в останній версії Виборчого кодексу до виборчого бюлетеню включаються назви всіх партій-суб'єктів виборчого процесу та інформація про п'ять кандидатів від кожного суб'єкта. «Усю цю інформацію треба якось включити у виборчі бюлетені, і поліграфічні можливості просто не дають можливості це все надрукувати. А



виборчий бюлетень у нас має складатися з одного листочка, текст має бути з однієї сторони. Це означає, що в деяких великих містах бюлетень друкуватимуть шостим шрифтом, що прочитати просто ніхто не зможе. Тобто всі ці наслідки також треба прораховувати», – наголошує експерт (URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12459>).

Експерт із конституційного права Б. Бондаренко вважає неконституційною ініціативу, яка передбачає для партій висунення своїх кандидатів на двох третинах округів і встановлення 5-відсоткового бар'єра. «Виборчий процес на місцях – це один виборчий процес, виборчий процес в іншій адміністративно-територіальній одиниці – другий процес. Не можна, щоб, коли якийсь суб'єкт, обираючись до будь-якого органу місцевого самоврядування, був залежним від того, чи виставить він своїх кандидатів. Це різні виборчі процеси й один від одного не повинні залежати», – зазначає Б. Бондаренко (URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/05/08/pogljad/polityka/zminy-vyborchoho-kodeksu-chy-vidpovidayut-inicziatyvy-konstytucziyi>).

Щодо бар'єра, на думку експерта, ситуація залежить від того, у яких населених пунктах та з якою кількістю населення буде встановлена пропорційна виборча система. В Україні партійна система не розбудована, що не дасть змоги великій кількості партій брати участь у виборах.

З іншого боку, зрозуміло, що для місцевих виборів притаманна участь самовисуванців. Це означатиме, зазначає Б. Бондаренко, що їм доведеться шукати партійні прапори за півроку до виборів. Експерт переконаний, що для встановлення пропорційної виборчої системи для органів місцевого самоврядування мають бути підготовлені умови, тобто розбудована партійна система в Україні. «У самої ж “Слуги народу” велика проблема з місцевими організаціями, у нас зможе брати участь, грубо кажучи, “Батьківщина”, десь – Ляшко, десь – “ОПЗЖ”. Мені здається складною перспектива, що малим партіям при таких розкладах вдасться взяти участь у виборах», – пояснив експерт.

Аналіз проекту змін до Виборчого кодексу експертами Громадянської платформи «ОПОРА» схиляє їх до висновку, що попередні пропозиції до Виборчого кодексу включають у себе дискусійні або навіть загрозливі положення, які потребують широкого експертного та парламентського обговорення. Депутатські фракції та групи на засадах прозорості та відкритості, із залученням зацікавлених сторін повинні оперативно сформувавши першочергові зміни до Кодексу й уникнути потенційних ризиків для демократичних виборів, стверджують представники «ОПОРИ» (URL: <https://www.oporaua.org/news/vyboriv/19931-zaproponovani-zmini-do-vyborchogo-kodeksu-stvoriuit-novi-vikliki-dlia-demokratichnosti-vyboriv-ta-vidpovidnosti-vyborchomu-protsesu-opora>).

На поточний момент народні депутати України обговорюють проект комплексних змін до Виборчого кодексу не лише щодо місцевих виборів, а й регулювання загальнонаціональних виборів, діяльності Центральної виборчої

комісії та Державного реєстру виборців, процесу відкликання депутатів місцевих рад.

Значна частина змін до Виборчого кодексу, які напрацювали народні депутати України з профільного Комітету з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування, спрямовується на усунення недоліків та прогалин у законодавстві. Зокрема, комітет врахував прогресивні позиції ЦВК щодо уніфікації та спрощення виборчих процедур, підвищення зрозумілості вимог до заповнення виборчих документів та процесу підрахунку голосів, окремих аспектів утворення й діяльності виборчих комісій, подання документів кандидатами тощо. Здійснено спробу чітко врегулювати одночасне балотування кандидатів на місцевих виборах. У цілому народні депутати України та ЦВК доклали значних зусиль для усунення прогалин і розбалансованих положень Виборчого кодексу й підвищення його процедурної якості.

Водночас політично найбільш резонансними є ініціативи щодо внесення змін до розділу Виборчого кодексу про місцеві вибори. З точки зору дотримання стандартів демократичних виборів, деякі розроблені зміни є проблематичними. На думку «ОПОРИ», запропоновані зміни не тільки не усувають перешкод для реалізації громадянами України пасивного виборчого права, а й створюють нові виклики для демократичності виборів та їх відповідності виборчому процесу.

Так, проект змін не розв'язує проблеми з відсутністю інституту самовисування на виборах депутатів міських рад великих міст (90 тис. і більше), а також унеможлиблює самовисування на виборах депутатів значно більшої кількості міст (15 тис. і більше). Цю можливість можна забезпечити, зокрема, шляхом самовисування списків незалежних кандидатів.

Також для міст, у яких застосовується пропорційна виборча система, пропонується встановити розмір грошової застави в такому розрахунку: два розміри заробітної плати на 10 тис. виборців. Поточна редакція Кодексу передбачає, що політичні партії вносять чотири розміри грошової застави на 10 тис. виборців. Таким чином, грошова застава для місцевих організацій політичних партій зменшена лише удвічі й залишається надмірною. У великих містах розмір грошової застави обмежуватиме можливість місцевих організацій політичних партій висувати кандидатів через відсутність коштів і, відповідно, політичну конкуренцію на місцях.

Пропонується також запровадити грошову заставу для кандидатів-самовисуванців та організацій політичних партій, які братимуть участь у виборах депутатів сільських, селищних, міських рад (менше 15 тис. виборців) за мажоритарною виборчою системою в багатомандатних виборчих округах.

Для кандидатів-самовисуванців застава становитиме 1,5 розміру мінімальної заробітної плати, натомість організація політичної партії повинна буде внести два розміри мінімальної заробітної плати за кожного кандидата в багатомандатному мажоритарному окрузі. На нашу думку, грошову заставу до найнижчого рівня громад доцільно підвищувати чи

вперше вводити лише в разі виявлення реальних загроз для виборчого процесу у зв'язку зі зловживаннями пасивним виборчим правом.

Окремо «ОПОРА» звертає увагу, що в проекті змін пропонується збільшити кількість депутатів місцевих рад у невеликих громадах (мінімум 22 депутати для найменших громад). Ця норма в комплексі із застосуванням грошової застави для місцевих організацій стає істотним фінансовим тягарем для їхньої участі у виборах на базовому рівні місцевого самоврядування.

Проект змін пропонує дати право подавати кандидатури до ТВК, ДВК місцевим організаціям партій, які уклали угоду про співпрацю з депутатською групою у Верховній Раді України. Депутатська група є об'єднанням окремих депутатів, а не фракцією партії, яка перемогла на попередніх виборах, і може брати участь в усіх наступних виборчих кампаніях. Наділення нестабільних, позапартійних та ідеологічно несформованих депутатських груп правом впливати на формування виборчих комісій руйнує логіку процесу адміністрування виборів і загрожує масовими політичними та корупційними зловживаннями.

Також ініціатори змін до Виборчого кодексу пропонують відновити процедуру, коли керівні органи партій погоджують кандидатів на посади міських голів та у виборчі списки місцевих організацій. Без цього виборчий список та кандидати не можуть бути зареєстровані. На думку «ОПОРИ», запропоноване положення негативно впливатиме на досі слабкі практики внутрішньопартійної демократії та створить додаткові ризики централізованої політичної корупції.

Також пропонується демотивувати партії створювати місцеві організації, наділивши обласні організації правом висувати кандидатів на місцевих виборах у містах. Обласні організації політичних партій зможуть отримати право подавати кандидатури до складу ТВК і ДВК замість міських та районних організацій, якщо останні відсутні в структурі партії. Це також створює умови для централізації внутрішньопартійних процесів та відмови політичних партій створювати та розвивати місцеві організації.

Не менш важливим завданням є вдосконалення загальних положень Виборчого кодексу, розділів про вибори народних депутатів України та Президента України, але для цього парламент повинен виділити достатньо часу й забезпечити повноцінну дискусію на рівні народних депутатів України, національних і міжнародних експертів.

«ОПОРА» звертає увагу на важливість дотримання прав суб'єктів виборчого процесу на оскарження рішень, дій, бездіяльності виборчих комісій, інших порушень виборчого законодавства. Зокрема, у розроблених змінах терміни оскарження рішень, дій, бездіяльності виборчих комісій скорочуються із двох до п'яти днів із дня відповідної події чи ухвалення рішення. Проект зобов'язує кандидатів оскаржувати лише ті порушення з боку виборчих комісій, що стосуються виборчого округу чи регіону, у якому він зареєстрований.

Важливо не допустити погіршення правової визначеності підстав для відмови в реєстрації кандидатів і ускладнення процесу реєстрації кандидатів у цьому аспекті. Зокрема, у проекті змін передбачається можливість для виборчих комісій відмовити в реєстрації кандидатів на підставі відсутності в документах відомостей, передбачених Кодексом. Законодавчі пропозиції чітко не визначають переліку відомостей, відсутність яких у документах кандидата унеможливує його реєстрацію, залишаючи широкий простір для трактувань із боку виборчих комісій.

Парламенту варто комплексно розглянути пропозиції щодо вдосконалення процесу формування та діяльності виборчих комісій, уникаючи поспішних рішень, які розбалансують систему адміністрування виборів. У проекті змін передбачається можливість створення секретаріатів окружних та територіальних виборчих комісій за рішенням ЦВК та на основі її територіальних представництв. Нові пропозиції до Кодексу також передбачають можливість включити до складу ОВК і ДВК кандидатури на посади голів, заступників голів, секретарів виборчих комісій за поданням територіальних представництв ЦВК.

«ОПОРА» підтримує послідовну позицію ЦВК щодо професіоналізації виборчих комісій, але такі системні зміни не можуть бути ухвалені без повноцінного обговорення на рівні парламенту та без моделювання всіх наслідків конкретних пропозицій для демократичності виборів і збалансованості системи адміністрування виборів.

Виборчий кодекс повинен зберегти попередньо узгоджені стандарти доступу громадян до інформації про вибори, зокрема у форматі відкритих виборчих даних. При цьому ЦВК має отримати реалістичне фінансування та необхідний час для розширення доступного суспільству переліку відкритих виборчих даних.

Народні депутати на сьогодні обговорюють ініціативу з віднесення до повноважень ЦВК проведення пілотних проектів із застосуванням нових технологій (зокрема, машинне голосування). Підтримуючи наділення ЦВК повноваженнями з реалізації пілотних проектів, «ОПОРА» звертає увагу на важливість неухильного дотримання законності виборчих процедур. Параметри пілотних проектів не можуть підміняти собою законного перебігу процесу голосування та підрахунку голосів, а підзаконні акти не повинні заміщати собою Виборчий кодекс.

У межах виборчої реформи важливо посилити стандарти фінансової прозорості виборчих фінансів. Так, окремі положення зменшують обсяги інформації про осіб, які зробили внески до виборчих фондів. На думку «ОПОРИ», від таких ініціатив необхідно відмовитися й продовжити реформу законодавства про партійні та виборчі фінанси на основі міжнародно визначених стандартів і рекомендацій.

Важливо уникнути застосування необґрунтованих санкцій до голів політичних партій, їхніх місцевих організацій, кандидатів, керівників місцевих організацій у разі виявлення фактів внесення ними

сфальсифікованих заяв громадян про згоду виконувати повноваження членів виборчих комісій, бути довіреними особами чи офіційними спостерігачами. Покарання повинне застосовуватися до конкретних винних, а не демотивувати політичних і громадських лідерів брати на себе відповідальність у виборчому процесі. Натомість проблема зловживань під час виборів розв'язується шляхом впровадження комплексних, пропорційних та дієвих санкцій, які з 2017 р. пропонуються в спільних напрацюваннях правоохоронних органів України та «ОПОРИ».

Окремо необхідно підкреслити, що питання вдосконалення пропорційної виборчої системи з голосуванням за виборчі списки на парламентських виборах потребує детальної дискусії. Запропоновані на поточному етапі реформи ініціативи щодо скорочення кількості виборчих округів та зміни інших параметрів виборчої системи на парламентських виборах не обговорювалися й не можуть ухвалюватися в пакеті із законодавством про місцеві вибори, наголошують в «ОПОРИ».

Перелік проблем, які можуть виникнути під час підготовки до місцевих виборів нещодавно узагальнила та передала до профільного парламентського комітету Центральна виборча комісія. У повідомленні ЦВК ідеться про те, що чергові та перші місцеві вибори 25 жовтня 2020 р. ставлять перед державою ряд викликів і завдань, що пов'язані між собою та мають комплексний характер. Зазначені проблеми можуть створити загрозу для забезпечення належної організації та проведення місцевих виборів у жовтні 2020 р. (URL: <https://zaxid.net/news>).

Автори документа, серед іншого, акцентують увагу на невизначеності з епідемічною ситуацією в Україні під час виборчого процесу чергових місцевих виборів. Отже, якщо вибори таки відбудуться в умовах карантину, суб'єктам виборчого процесу доведеться вживати додаткові заходи безпеки.

Незрозумілою залишається подальша доля, з огляду на її незавершеність, реформи адміністративно-територіального устрою України. Також є вірогідність перегляду ряду положень Виборчого кодексу України буквально перед стартом виборчої кампанії, що є абсолютно небажаним.

Залишаються тимчасово окуповані території, на яких вибори не можуть організуватися та проводитися.

Також існують проблеми з фінансуванням місцевих виборів (скорочення бюджету з 1,5 млрд грн до 1 млрд), насамперед щодо оплати праці членів виборчих комісій, що можуть спричинити труднощі з формуванням та функціонуванням виборчих комісій усіх рівнів.

Зокрема, член Центральної виборчої комісії А. Гевко вважає ситуацію, що виникла після прийняття змін до Державного бюджету, відповідно до яких фінансування місцевих виборів скоротилося до 1 млрд грн, критичною. Для людей на місцях, які працюють у виборчих комісіях, наголошує А. Гевко, оплата їхньої праці є одним із мотивів у виборчих комісіях, тож це впливає на якість їхньої роботи. Він сподівається, що до місцевих виборів це питання буде відкориговано.

Крім того, А.Гевко вважає за необхідне доопрацювати закон про місцеве самоврядування, щоб разом із цими черговими виборами можна було провести перші вибори старост по всій території України. «Щоб повсюдність місцевого самоврядування збереглася і люди мали звертатися безпосередньо у своїх селах до того, хто представляє їхні інтереси в новостворених укрупнених громадах».

Також серйозним викликом у контексті проведення місцевих виборів, за словами члена ЦВК, є питання карантину. Якщо він буде продовжений, доведеться вживати заходи для безпеки людей, які голосуватимуть. Південній Кореї, за інформацією А.Гевка, це коштувало орієнтовно 600 млн грн. Але тут проблема не стільки в коштах, як у спроможності організувати й забезпечити заходи безпеки, пов'язані із соціальним дистанціюванням, обробленням приміщень тощо.

Ще одним із ключових викликів є відсутність нової територіальної основи в Україні. На сьогодні є громади, які повністю охоплюють територію районів, і є ОТГ, які знаходяться на межі двох-трьох районів. «Проводити місцеві вибори на старій територіальній основі – це злочин. Адже треба буде витратити додаткові кошти на нові вибори при утворенні нових об'єднаних територіальних громад», – зазначає він (URL: <https://rpr.org.ua/news/mistsevi-vybory-potrebuiut-zmin-do-vyborchoho-kodeksu-ta-konstytutsii-eksperty>).

Генеральний директор Комітету виборців України О.Кошель звертає увагу на можливу втрату «десятків відсотків» голосів через складну для виборців форму бюлетеня, запроваджену новим Виборчим кодексом. Також значна частина голосів втрачається на закордонному виборчому окрузі. «Близько 2 млн українців не можуть проголосувати за кордоном, адже необхідно дістатися до українського посольства чи консульства», – зазначає О.Кошель, запропонувавши надати можливість цим громадянам голосувати поштою.

На його думку, недостаток фінансування місцевих виборів може повністю загнати «в тінь» зарплати членів ДВК і вони повністю фінансово залежатимуть від політичних сил.

Дискусії щодо підготовки до цьогорічних місцевих виборів із другої половини квітня загострилися також в Офісі Президента. Вони точаться навколо формування штабів та їхнього підходу до виборів. Про це, з посиланням на власні джерела, пише «Українська правда» у статті «Чотири штаби “Слуги народу”»: як організована підготовка до місцевих виборів у Зеленського» (URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2020/05/12/7251232>).

За висновком видання, у партії до цього часу немає чіткої єдиної стратегії щодо місцевих виборів. Зокрема, зазначається, що В.Зеленський і його оточення хотіли б «дограти» виборчу кампанію у стилі «зробимо їх разом», однак за рік після президентських виборів такі меседжі втратили свою актуальність. Ба більше, гасло «зробимо їх разом» можна застосувати вже проти діючої влади. «Місцеву кампанію не можна будувати так само, як парламентську. Це окремий вид виборів, де людям начхати на бренди. У мене

враження, що в ОПУ це не до кінця розуміють», – пояснив «УП» один із колишніх членів «Зе!Команди».

Загалом у «Слузі народу» є дві глобальні проблеми на цих виборах: хаос у регіональній політиці ОПУ та відсутність кадрового резерву – ідеться в матеріалі. Проект Lift, завдяки якому до влади мали приходити нові й компетентні обличчя, «заглох» після парламентських виборів, а несистемність ОП щодо регіонів переросла у штабний розгاردіяш. За даними видання, партія «Слуга народу» неформально створила чотири центри впливу для підготовки до місцевих виборів: голови ОДА, старі представники «Зе!Команди», технологічний штаб і штаб депутатів-кураторів. Видання констатує, що за роботу керівників областей відповідає перший заступник голови ОПУ С. Трофимов. Він на Банковій відповідає за всю регіональну політику.

За координацію старих представників «Зе!Команди», які працювали в регіонах на попередніх виборах, відповідає І. Павлюк, якого джерела називають тіншовим керівником всієї нинішньої виборчої кампанії.

Третій центр – так званий технологічний штаб, яким займається лідер партії «Слуга народу» О. Корнієнко. Нардеп відповідає за пошук і координацію політтехнологів, які працюватимуть по регіонах.

І четвертий – це депутати-куратори. За кожною областю Офіс Президента закріпив «смотрящего» політика, головна мета якого полягає в допомозі з підбором людей у списки в міські та обласні ради. За даними ЗМІ, частину цих нардепів курує перший помічник Президента С. Шефір.

Одним із найскладніших завдань для команди В. Зеленського на місцевих виборах стане пошук кандидатів у міські голови, адже це фактично брендфейс кампанії в кожному місті, зазначає «УП». За інформацією видання, станом на 11 травня, партія все ще не визначилася зі своїми кандидатами по Україні та навіть не затвердила свого претендента на мерське крісло в столиці (URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2020/05/12/7251232>).

Як припускає автор публікації, у Києві кандидатами у мери від «СН» можуть стати одразу три нардепи – М. Тищенко, О. Ткаченко й О. Дубінський. Але не факт, що хтось із них зміг би реально поборотися з В. Кличком, який за час карантину наростив симпатію серед киян. Тому в партії все ще тривають пошуки кандидата, який мав би хоча б гіпотетичний шанс на перемогу.

Загалом кандидатів у мери партія шукає вже не за критеріями новизни, а за впізнаваністю в регіоні та конкретним досвідом роботи. Справа в тому, що за останній рік істотно змінилися очікування українців щодо ідеального політика. Закриті соціологічні дослідження, які є в розпорядженні, зокрема, керівництва Офісу Президента, показують, що люди більше не хочуть бачити нових і недосвідчених політиків при владі. Серед виборців є запит на людей, які мають досвід менеджерської роботи або досвід у політиці, але які не мають корупційного шлейфу.

Для таких кандидатів у мери в кожному великому місті розробляється окрема стратегія розвитку регіону. До розроблення цих стратегій залучені перший заступник голови ОПУ С. Трофімов та віце-прем'єр М. Федоров, який на президентських виборах курував весь диджитал кандидата В. Зеленського.

Найбільшими конкурентами для «Слуги народу» та Президента В. Зеленського на місцевих виборах є, на думку автора зазначеної статті, діючі міські голови, які за час карантину зміцнили свої позиції в кожному регіоні, відчувши слабкість центральної влади в питаннях місцевого самоврядування. Прикладом може служити публічний конфлікт мера Черкас А. Бондаренка із Президентом України. А. Бондаренко зухвало давав зрозуміти, що йому байдуже на В. Зеленського, а публічні висловлювання з боку Банкової лише додавали меру додаткових електоральних балів. Досить примітною була солідарність із мером Черкас із боку інших міських голів. Жоден мер його не критикував, деякі навіть публічно підтримали А. Бондаренка.

Така згуртованість мерів навіть дала підстави говорити про створення так званої партії мерів. Наприклад, політтехнолог С. Гайдай вважає, що «партія мерів» точно виникне, можливо, не одна, навколо різних мерів, які будуть лідерами цих партій (URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/polittechnolog-sergiy-gayday-pro-miscevi-vibori-i-prezidenta-zelenskogo-novini-ukrajini-50087037.html>).

Натомість «УП» стверджує, що сценарій широкого об'єднання мерів наразі є утопічним. Наприклад, абсолютно проукраїнський мер Львова А. Садовий не зможе об'єднатися з Г. Кернесом, який 9 травня вітає всіх «С днем победы». Разом із тим на місцевих виборах можливі ситуативні об'єднання ідейно близьких одне одному міських голів. Як приклад, на місцевих виборах може з'явитися партія мерів на сході та партія мерів на заході. Але станом на сьогодні всі ці сценарії є лише гіпотетичними.

Отже, вибори до місцевих органів влади в Україні мають відбутися, як і планувалося, 25 жовтня. Водночас на шляху до їх проведення існує ряд нерозв'язаних проблем, на яких акцентують увагу Центральна виборча комісія, народні депутати, громадські організації та експерти. Крім епідеміологічної ситуації, що, безперечно, домінує нині над усіма іншими питаннями, серйозні виклики створюють урізане фінансування місцевих виборів, невизначеність із застосуванням нового Виборчого кодексу та внесенням до нього змін. За прогнозами, проект рішення про проведення місцевих виборів буде винесено на розгляд парламенту до кінця червня, до того часу триватиме обговорення запропонованих нововведень у перебіг виборчої кампанії.



## **Віртуальний візит Прем'єр-міністра України до ФРН у контексті поточної ситуації та перспектив подальшої співпраці**

Відносини між Україною та Німеччиною перебувають на хорошому рівні. За останні роки перед двома країнами з'явилося чимало можливостей для їх покращення. Проте деякі перешкоди можуть стати на заваді формуванню абсолютно іншої за своєю суттю взаємодії. Україна має продемонструвати бажання проведення реформ, уміння дотримуватися чітких правил гри та вміння виконувати взяті на себе зобов'язання. Німеччина належить до важливих політичних і торговельно-інвестиційних партнерів України. В економічній сфері зроблено вже чимало. Зокрема, найважливішими товарами німецького експорту є машини, транспортні засоби, хімічна продукція та електротехнічні вироби. Найважливішими товарами українського експорту є текстиль, одяг, метали та хімічна продукція. Ряд німецьких фірм мають свої представництва в Україні. Крім Посольства Німеччини, їхніми інтересами в Україні опікується також Делегація німецької економіки, яка представляє Асоціацію торговельно-промислових палат Німеччини. Кількість представництв німецьких фірм в Україні становить на сьогодні близько 250, кількість німецьких фірм і спільних підприємств – близько 950, тенденція зростає. Загалом же в Україні існує понад 1 тис. 200 фірм за участі німецького капіталу (URL: <https://kiew.diplo.de/ua-uk/themen/wirtschaft/-/1335924-2929>. 2020. 18.01).

Як інформують ЗМІ, Німеччина надає велику гуманітарну допомогу Україні. Зокрема, уряд Німеччини виділить у 2020 р. додатково 4 млн євро як гуманітарну допомогу Україні, а наступного року передбачено ще 2 млн. Кошти підуть на проекти, які реалізує Міжнародне товариство Червоного Хреста. Раніше уряд ФРН уже ухвалив рішення про виділення поточного року 2 млн євро на підтримку України. Усього влада Німеччини за 2019–2021 рр. схвалила виділення 12,3 млн євро як гуманітарну допомогу країні. В основному вони пішли й підуть на проекти на Сході України для подолання наслідків конфлікту на Донбасі, у тому числі на надання медичної підтримки внутрішньо переміщеним особам (URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/02/27/novyna/ekonomika/nimechchyna-vydilyt-dodatkovyi-koshty-humanitarnu-dopomohu-ukrayini>. 2020. 27.02).

Проте, на думку спостерігачів, найбільш вагома підтримка з боку Німеччини – це підтримка суверенітету України, її цільності та недоторканності. Усі ці питання перебувають на постійному контролі з боку обох країн. Останні переговори Прем'єр-міністра України та федерального канцлера ФРН є свідченням цього.

За інформацією ЗМІ, 12 травня Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль і федеральний канцлер ФРН А. Меркель провели першу віртуальну зустріч у

режимі відеоконференції. Прем'єр-міністр України запевнив, що європейська і євроатлантична інтеграція залишаються пріоритетом зовнішньополітичного курсу України. «Сподіваюся, що ФРН під час головування у Раді ЄС у другій половині 2020 р. дасть чіткий сигнал щодо європейського майбутнього України», – наголосив Прем'єр-міністра України (URL: [https://galinfo.com.ua/news/shmygal\\_proviv\\_videoperemovnyu\\_z\\_kantslerom\\_frn\\_angeloju\\_merkel\\_343658.html](https://galinfo.com.ua/news/shmygal_proviv_videoperemovnyu_z_kantslerom_frn_angeloju_merkel_343658.html). 2020. 12.05).

Д. Шмигаль порушив питання щодо можливості отримання промислового безвізу із країнами Євросоюзу, а також приєднання України до Партнерства розширених можливостей НАТО (EOP).

Прем'єр-міністр України та федеральний канцлер ФРН також обговорили економічну ситуацію, зокрема питання подолання наслідків коронавірусу. Д. Шмигаль подякував Німеччині за стабільну фінансову підтримку, наголосивши, що із 2014 р. ця країна надала Україні 1,4 млрд євро, 150 млн з яких (не використаний резерв) планується спрямувати на допомогу українським лікарням із закупівлі медичного обладнання та підтримку малого й середнього бізнесу в умовах коронакризи. «Підтримка малого бізнесу – це може бути ще один напрям, куди будуть направлені кошти. Наприклад, на відшкодування банківських відсотків по кредитах, узятих малим бізнесом, або на розвиток певних галузей, які постраждали в результаті коронавірусу», – зазначив глава українського уряду.

Д. Шмигаль звернув увагу на перебіг реформи місцевого самоврядування й децентралізації владних повноважень. Він наголосив, що децентралізація перебуває на фінальній стадії. За його словами, з 1 тис. 400 запланованих до створення об'єднаних територіальних громад 1 тис. 060 уже сформовано. На кожному засіданні уряд затверджує перспективні плани областей. «Основне завдання уряду – створити потужне місцеве самоврядування та сучасну систему органів виконавчої влади. Більшість українців підтримують реформу, і ми не звернемо з цього шляху. У жовтні мають відбутися вибори вже на основі нового адміністративно-територіального устрою», – наголосив Д. Шмигаль (URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12448>. 2020. 13.05).

Крім того, під час віртуальної зустрічі сторони порушили питання трансформації вугільних регіонів. Як інформують ЗМІ, Світовий банк і Німеччина нададуть Україні експертну та фінансову допомогу в реалізації проекту справедливої трансформації вугільних регіонів. «Є домовленості зі Світовим банком щодо просування проекту. Сьогодні була віртуальна зустріч із Меркель. Вона пообіцяла, що Німеччина готова підключитися й допомогти нам зробити, наприклад, пілотний проект. Ми реалізуватимемо ці проекти за підтримки досвідчених міжнародних експертів, які цей шлях уже пройшли», – повідомив Д. Шмигаль на засіданні Комітету Верховної Ради з питань енергетики та ЖКГ (URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/661713.html>. 2020. 12.05). За його словами, ідеться про розвиток шахт, утримання соціальної інфраструктури,

правильний підхід до консервації шахт, які повністю вичерпали свій ресурс. «Цей проект є критично важливим для України, де вже частина державних шахт підходить до завершення терміну експлуатації. Нам необхідно подбати, де працюватимуть діти шахтарів і як працюватиме соціальна сфера», – наголосив Прем'єр.

Він також зазначив, що проект трансформації вугільної галузі «вже в роботі» і є довгостроковим. Зокрема, стоїть питання допомоги у втіленні пілотного проекту на одній з українських шахт. «...канцлер запевнила, що Німеччина із задоволенням візьме участь у такому проекті», – зазначив Д. Шмигаль.

Під час відеоконференції А. Меркель пообіцяла Д. Шмигалю підтримку для продовження курсу реформ, особливо у сфері децентралізації, енергетики, реформування системи юстиції, а також у сфері боротьби з корупцією (URL: <https://glavcom.ua/news/shmigal-i-merkel-obgovorili-hid-reform-v-ukrajini-679460.html>. 2020. 12.05).

Прем'єр-міністр України зі свого боку запевнив, що уряд продовжуватиме курс на проведення реформ «у тісному погодженні із Європейським Союзом і МВФ».

Сторони також обговорили заходи із протидії пандемії коронавірусу та медичну реформу. А. Меркель запевнила, що перевірить можливість підтримки України в боротьбі з пандемією. Як інформують ЗМІ, канцлер ФРН вбачає небезпеку у швидкому послабленні обмежувальних заходів і карантину, що може відкинути країну назад у боротьбі з поширенням COVID-19.

У Всесвітній організації охорони здоров'я попередили, що скасування карантину має бути поступовим і, якщо обмеження скасувати дочасно, може відбутися новий спалах хвороби. У ВООЗ зазначають, що карантинні заходи були ефективними, люди повинні адаптуватися до нового способу життя, що допоможе контролювати COVID-19. «Ми повинні адаптувати наше життя та системи охорони здоров'я до епідемії», – зазначив регіональний директор ВООЗ Т. Касаї.

Щодо медичної реформи в Україні, то Д. Шмигаль й А. Меркель під час відеоконференції звернули увагу на необхідність її вдосконалення. Зокрема, Д. Шмигаль підкреслив, що медичну реформу в Україні буде продовжено, незважаючи на те що коронавірус вніс свої корективи. «Ми зараз думаємо над можливим коригуванням деяких аспектів реформи. У цьому питанні ми будемо орієнтуватися в тому числі й на німецьку медичну систему, яка в умовах сьогодення найкраще у Європі відреагувала на виклики», – зазначив глава Кабміну (URL: <https://gordonua.com/ukr/news/politics/-merkel-priznachila-radnika-jakij-bude-davati-konsultatsiji-dlja-realizatsiji-medreformi-v-ukrajini-1499497.html>. 2020. 12.05).

А. Меркель зі свого боку запропонувала підтримку в цьому процесі й визначила спеціального радника, який надаватиме консультаційну допомогу українській стороні.

Підбиваючи підсумки переговорів Прем'єр-міністра України Д. Шмигала з федеральним канцлером Німеччини А. Меркель, посол України у ФРН А. Мельник зазначив, що домовленості засвідчують повну підтримку України з боку Німеччини (URL: <https://gordonua.com/ukr/news/politics/-posol-pro-peregovori-merkel-i-shmigalja-majemo-povnu-pidtrimku-zi-storoni-nimechchini-1499433.html>. 2020. 12.05).

За словами А. Мельника, А. Меркель відіграє важливу роль у світовій політиці, за її сприяння Україна має підтримку з боку світового співтовариства. «Поки А. Меркель відіграє провідну роль у комунікації між Президентом України В. Зеленським і президентом РФ В. Путіним, чергової ескалації російської агресії не буде», – вважає посол України в Берліні. Таку думку посол України в Німеччині А. Мельник висловив радіо «Свобода» в інтерв'ю, опублікованому 9 травня. «Меркель продовжує відігравати вирішальну роль у стримуванні російської агресії. Для нас, українців, головне розуміти одну річ. До того часу, поки Меркель продовжуватиме опікуватися українським файлом, поки Меркель особисто буде щотижня, що два тижні телефонувати нашому президенту, дзвонити після цього Путіну і координувати цей весь мирний процес, який є дуже і дуже чутливим, крихким, але до того часу, поки А. Меркель залишається і зберігає цю провідну роль, я думаю, що українці можуть спати спокійно і ми можемо не боятися того, що завтра раптом почнеться чергова ескалація», – наголосив український дипломат.

На його переконання, В. Путін прекрасно розуміє, що в такому випадку ціна, яку він буде змушений заплатити за цю агресію, буде непропорційно високою. «Посередницька роль Німеччини, особисто канцлера триває, попри всі відкати, складнощі цього процесу. І це для українців, я вважаю, є дуже важливим фактом. Адже російська пропаганда, як ви чудово знаєте, є багатовекторною і спрямована на різні цілі. Одна з цілей є, і про це дуже рідко говорять, посіяти розбрат серед українського суспільства, створити враження, що нібито нас Німеччина кине, зрадить, і таким чином виникає в українців відчуття недовіри», – пояснив А. Мельник.

На його думку, А. Меркель цей величезний тягар не кине на половині дороги, вона обов'язково доведе свою місію до успішного завершення. «Це означає, що до припинення війни, до досягнення миру», – зазначив посол (URL: <https://gordonua.com/ukr/news/politics/-poki-merkel-shchotizhnja-telefonuje-zelenskomu-i-putinu-ukrajintsi-mozhut-spati-spokijno-posol-ukrajini-v-nimechchini-1499117.html>. 2020. 9.05).

З цим твердженням погоджуються й деякі спостерігачі, які вважають, що в майбутньому, якщо А. Меркель продовжить очолювати уряд ФРН, відносини з Україною залишатимуться стабільними.

Тим часом, як інформують ЗМІ, міністр внутрішніх справ Німеччини Г. Зейгофер повідомив, що політики почали обговорювати ймовірність п'ятого терміну А. Меркель на посаді канцлера. «Політики в Німеччині високо оцінили роботу канцлера Німеччини А. Меркель під час пандемії

коронавірусу й почали говорити про п'ятий термін її повноважень. Меркель упевнено веде Німеччину через кризу. Ми можемо радіти, що в такий момент при владі в нашій країні така канцлера», – заявив Г. Зейгофер (URL: <https://gordonua.com/ukr/news/worldnews/-u-nimechchini-obgovorjijut-p-jatij-termin-kantslera-merkel-glava-mvs-1498291.html>. 2020. 4.05). За його словами, завдяки її керівництву в уряді відчутна «відмінна командна робота», як і в співпраці з керівникам урядів федеральних земель.

Проте не все так однозначно. А. Меркель насамперед відстоює інтереси своєї країни, інтереси бізнесу. Співпраця з Росією залишається важливим фактором, незважаючи на агресію росіян проти України, хакерські атаки на урядові сайти різних країн, зокрема Німеччини тощо. Канцлер Німеччини заявила, що продовжить зусилля щодо поліпшення відносин із Росією, незважаючи на хакерські атаки. «Я прагнутому до хороших відносин із Росією, тому що вважаю, що є всі підстави продовжувати наші дипломатичні зусилля, але це (хакерські атаки) не полегшує ситуації», – зазначила А. Меркель нижній палаті парламенту бундестагу, відповідаючи на питання про доповідь про хакерську атаку (URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/05/13/7251501>. 2020. 13.05).

Як стало відомо, журнал Der Spiegel повідомив, що російська військова розвідувальна служба ГРУ отримала доступ до електронних листів із парламентського офісу Меркель в процесі хакерської атаки на парламент Німеччини в 2015 р. Москва заперечує звинувачення в хакерських атаках за кордоном.

У ЗМІ звертається увага й на деяких німецьких політиків, які підтримують Росію та намагаються допомогти їй позбутися санкцій. Нещодавно колишній канцлер Німеччини мав необережність висловити власну думку із приводу Криму та його правової приналежності Росії. Це спричинило без перебільшення світовий резонанс. Як відзначають спостерігачі, 3 травня в міжнародних політичних відносинах між Україною та Німеччиною намітилася двозначна ситуація. Вона стосується Криму й почалася не в Україні чи Росії, а в Німеччині, вийшовши далеко за її межі. Повідомляється, що вранці 3 травня вийшло інтерв'ю з Г. Шредером із нагоди 75-ї річниці завершення Другої світової війни, у якому він не завуальовано запропонував зняти з Росії санкції, накладені на неї через конфлікт на Донбасі та анексію Криму (URL: [https://zik.ua/article/herkhard\\_shreder\\_i\\_skandal\\_z\\_krymom\\_shcho\\_i\\_chomu\\_u\\_sl ovakh\\_ekskantslera\\_nimechchynu\\_oburylo\\_ukrainu\\_967479](https://zik.ua/article/herkhard_shreder_i_skandal_z_krymom_shcho_i_chomu_u_sl ovakh_ekskantslera_nimechchynu_oburylo_ukrainu_967479). 2020. 5.05).

Сам Г. Шредер вважає такі санкції неефективними на практиці, а тому певен, що їх, мовляв, немає сенсу продовжувати. Тим більше це не потрібно в умовах реальної загрози коронавірусу, напруження між країнами та кризи, яка неодмінно охопить світову спільноту у зв'язку з цим. «Саме зараз, коли через кризу у зв'язку з коронавірусом на нас чекають важкі у плані економіки часи, нам потрібно більше співпраці. Тому безглузді санкції потрібно скасувати», – заявив экс-канцлер ФРН.

Журналіст-інтерв'юер справедливо зазначив, що, мовляв, санкції по суті є штрафними заходами у відповідь на дії стосовно Криму. Проте Г. Шредер заявив: «Але це неправильна відповідь. Хто вірить, що Росію можна змусити до чогось за допомогою санкцій, той помиляється. Жоден російський президент ніколи не віддасть Крим назад Україні».

Разом із тим Г. Шредер зазначив, що на Сході України «мирне співіснування буде лише тоді, коли Україна стане федеративною державою, де схід країни отримає більше автономії».

В Україні ситуація зі словами Г. Шредера миттєво знайшла відгук. Першим свою заяву з цього приводу опублікував посол України в Німеччині А. Мельник. Він запропонував экс-канцлеру парі. «Хотілось би оголосити цьому 76-річному экс-політику і топ-лобісту Кремля своєрідне парі: ще за його життя Крим неодмінно повернеться в лоно матері-України. Це так само очевидно, як і те, що сонце встає на сході і сідає на заході», – заявив посол. Він наголосив, що Г. Шредер очолює раду директорів «Роснафти» і є головою ради акціонерів консорціуму Nord Stream AG, який управляє газопроводом «Північний потік».

Проте А. Мельник переконаний, що, незважаючи на слова та дії Г. Шредера, уряд Німеччини й німецьке суспільство загалом є одноголосним у підтримці України. «Що більше “лобісти Кремля” говорять про “безглуздість” санкцій, то очевиднішою стає їх дієвість», – підкреслив дипломат.

Спостерігачі звертають увагу ще на одну неоднозначну подію, яка могла б вплинути на відносини України й Німеччини. Ідеться про «закулісні» переговори Д. Козака в Берліні із представниками німецької влади. Він прагнув обговорити в Німеччині ситуацію на українському Донбасі. Як зазначив Т. Семенюк, аналітик KyivStratPro, німці заплющили очі на санкції, під якими перебуває Д. Козак. Не зупинила російський урядовий борт «на Берлін» і пандемія коронавірусу. Виходить, німцям цей візит був важливий. «Адже, наприклад, спілкування канцлерки Німеччини А. Меркель з очільником українського уряду Д. Шмигалем проходило онлайн... Берлін і раніше шукав, і далі шукатиме якісних, прямих комунікацій із Москвою, так би мовити, без сторонніх вух. Це нормальні двосторонні відносини. Однак, коли мова в таких переговорах йде про треті країни і тема розмови – війна в Україні, а не проведення товариського футбольного матчу, варто долучати офіційний Київ», – зазначив аналітик (URL: <https://www.unian.ua/politics/taras-semenyuk-za-spinoyu-minskih-peremovin-chomu-kozak-litav-do-merkel-ta-yak-kreml-hoche-peregrati-kijiv-novini-ukrajina-10996994.html>. 2020. 14.05).

За його словами, саме те, що «зустріч провели без нас», наводить на дві думки. По-перше, не можна виключати, що «без нас готують план по Донбасу, який нам покажуть згодом». По-друге, Кремль грає на випередження планів, які готує Київ. Зокрема, щодо підсилення так званої консультативної групи, яка відтепер працюватиме в розширеному форматі. На цю думку також наводить красномовний коментар безпосередньо

Д. Козака після візиту до Берліну: «Ці консультації дадуть додатковий імпульс для інтенсифікації переговорів і в нормандському форматі, і в Тристоронній контактній групі в Мінську. Будуть надані відповідні сигнали».

Тож такі візити й такі заяви, на думку експерта, це – спроба перехопити ініціативу в Києва та показати, що вже «все вирішено замість нас і без нас». Адже Москва неодноразово давала сигнали, що в Києва немає одностайної позиції щодо Донбасу. «І тому, якщо Україна не може з цим розібратися, вирішувати всі питання по Донбасу мають Росія, Німеччина та Франція. Зараз змагання між Києвом та Москвою за те, чия стратегія буде кращою, триває. Київ повинен мати свій план із повернення тимчасово втрачених територій Донбасу й послідовно нав'язувати його учасникам “нормандської четвірки”. Адже, якщо у нас плану не буде, такий план обов'язково знайдеться в Москві, Берліні або Парижі», – наголосив Т. Семенюк.

З подібними твердженнями погоджується й экс-міністр закордонних справ України П. Клімкін, який вважає, що візит заступника глави адміністрації президента РФ Д. Козака до Берліна, попри пандемію, свідчить, що на зустрічі обговорювалися конфіденційні теми – і це тривожний сигнал для України. На переконання колишнього дипломата, цей візит для нашої країни – «негативна історія, незалежно від того, були ми про нього попереджені чи ні». «По-перше, сам факт, що закритого телефонного зв'язку для переговорів недостатньо, свідчить про необхідність обговорення конфіденційних тем. Це дуже непокоїть. Тим паче що поїздка Козака відбувалася на тлі інформації про злам електронної пошти Меркель російськими хакерами. По-друге, Німеччина точно розуміла, яким може бути медійний ефект від цього візиту в Україні, і все одно пішла на це», – заявив П. Клімкін (URL: <https://novyny.online.ua/820575/tse-trivozhniy-signal-ekspert-zrobiv-vazhlive-poperedzhennya-ukrayintsyam>. 2020. 15.05).

За його словами, ФРН була й залишається ключовою для просування в ситуації навколо Донбасу і високий рейтинг А. Меркель як оцінка її менеджменту під час пандемії цьому сприяє. Важливо також, що наступні шість місяців саме ця країна головує у Євросоюзі й матиме вплив на порядок денний та опосередковано на обговорення питання санкцій. «Думаю, що тему “Північного потоку-2” теж увагою не оминули, особливо ідеї, як обійти санкції США. Козак є одним із найбільш наближених до Путіна, і для таких дискусій пасує», – зазначив український дипломат. На його переконання, це може бути сигналом Україні про те, що варто триматися нормандського формату й «не захоплюватися» двосторонніми контактами.

Проте, як інформують ЗМІ, українські високопосадовці заявляють, що ні про яку «зраду» не йдеться і все під контролем. Зокрема, глава МЗС Д. Кулеба поінформував, що переговори щодо Донбасу в Берліні за участі заступника голови адміністрації президента Росії Д. Козака були таємними, однак українська сторона знала, що вони відбудуться й про наслідки цих переговорів буде відомо.

Тим часом керівник Офісу Президента України А. Єрмак анонсував спільний із міністром закордонних справ України Д. Кулебою візит у Берлін, де буде продовжено консультації щодо шляхів підвищення ефективності роботи нормандського й мінського переговорних форматів (URL: [https://dt.ua/POLITICS/yermak-anonsuvav-vizit-do-berlina-schodo-pitannya-donbasu-347930\\_.html](https://dt.ua/POLITICS/yermak-anonsuvav-vizit-do-berlina-schodo-pitannya-donbasu-347930_.html). 2020. 16.05). За словами А. Єрмака, Україна розраховує на підтримку країн G7, ЄС і всього цивілізованого світу для подальшого активного просування в Мінському процесі.

Щодо будівництва «Північного потоку-2», про який імовірно вів переговори Д. Козак, то тут теж значних позитивних зрушень для Росії не сталося. Як інформують ЗМІ, Федеральне агентство Німеччини відхилило заявку компанії-оператора газопроводу «Північний потік-2» на звільнення від регулювання ЄС, що негативно вплине на функціонування цього газопроводу.

За словами О. Зеркаль, радника голови правління НАК «Нафтогаз України», це насамперед розділення функцій – одна компанія не може бути постачальником та транзитером газу. За російським законодавством «Газпром» користується монопольним правом видобувати та експортувати газ. «Отже, це рішення може спонукати РФ таки наблизитися до європейських норм функціонування газового ринку та провести анбандлінг “Газпрому”. Крім того, одна компанія може користуватися не більше ніж 50 % потужностей трубопроводу. До решти 50 % власник повинен надати вільний доступ іншим компаніям», – повідомила О. Зеркаль (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2020/05/15/7109960>. 2020. 15.05).

У свою чергу Прем'єр-міністр Д. Шмигаль заявив, що Україна вітає рішення Німеччини не виводити «Північний потік-2» з-під вимог газової директиви ЄС. «Такі дії регулятора демонструють відданість єдиним правилам ЄС, незалежно від компанії чи країни. Зі своєї сторони, Україна та наша газотранспортна система залишаються надійним партнером Європи в питанні забезпечення транзиту енергоресурсів», – наголосив Д. Шмигаль (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-shmygal-nimechchyns-pivnichnyi-potik2/30613817.html>. 2020. 15.05).

Посол України в Німеччині А. Мельник також вважає, що відмова німецького регулятора звільнити російський трубопровід «Північний потік-2» від європейського регулювання «ставить хрест» на спекуляціях навколо газопроводу (URL: <https://sensor.net.ua/ua/n3195826>. 2020. 15.05). Він підкреслив, що Україна, економічні та політичні інтереси якої, як відомо, зазнають істотного впливу внаслідок спорудження цього газогону, з перших хвилин мала «абсолютну довіру» щодо того, що Німеччина забезпечить справедливий і неупереджений розгляд питання про можливе виключення Nord Stream 2 з-під регулювання ЄС.

Представники української влади вважають, що таке рішення є важливим для нашої країни, як і вся інша підтримка з боку Німеччини, адже ця країна залишається надійним партнером України.



## **Повернення М. Саакашвілі в українську політику: реакція партнерів України й оцінки експертів**

Президент України В. Зеленський 7 травня призначив головою Виконавчого комітету реформ Національної ради реформ М. Саакашвілі, який раніше вже мав досвід в українській політиці.

М. Саакашвілі став відомим всій Україні у 2004 р., коли був обраний президентом Грузії на хвилі Революції троянд. Очоливши країну, він кардинально реформував її державне управління та економіку, завдяки чому Грузія отримала найбільш динамічний розвиток у пострадянському просторі. За простотою реєстрації бізнесу Грузія стала восьмою в світі, другою – за легкістю реєстрації прав власності та 20-ю – за рівнем захисту інвесторів. М. Саакашвілі скоротив персонал міністерств на 35 %, а кількість чиновників – на 50 % (URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/saakashvili-vice-prem-yer-priznachennya-biografiya-ukrajinska-politika-novini-ukrajini-50083831.html>).

Нагадаємо, що після зміни влади в Грузії проти экс-президента відкрили кілька кримінальних справ. Грузинські суди винесли йому заочно кілька вироків. Безпосередньо М. Саакашвілі стверджував, що за переслідуванням його на батьківщині стоїть экс-прем'єр-міністр Грузії, бізнесмен Б. Іванішвілі.

Участь в українській політиці М. Саакашвілі почав приймати ще в 2004 р., під час помаранчевої революції, коли зблизився з В. Ющенком та підтримав Євромайдан. Пізніше М. Саакашвілі виступив проти анексії Криму Росією та російської агресії на Донбасі.

У травні 2015 р. П. Порошенко надав йому українське громадянство та призначив губернатором Одеської області. Це, крім іншого, врятувало М. Саакашвілі від екстрадиції до Грузії, де проти нього було відкрито кримінальні справи.

Водночас в Україні свій успішний грузинський досвід М. Саакашвілі реалізувати не зміг. Будучи головою Одеської обласної державної адміністрації в 2015–2016 рр., йому не вдалося перетворити регіон у локомотив реформ в Україні. За його словами, серед його головних завдань було будівництво дороги Одеса – Рені, а також реформа одеської митниці, створення системи, «при якій не можливо було б брати хабарі». М. Саакашвілі зазначив, що дорогу йому вдалося прокласти, однак реформувати митницю йому не дали можливості (URL: <https://ua.112.ua/golovni-novyni/saakashvili-nazvav-prychynu-svoiei-vidstavky-z-posady-hlavy-odeskoi-oda-496208.html>).

На новому місці політик запам'ятався також звинуваченнями на адресу тодішнього прем'єра А. Яценюка, олігарха І. Коломойського та міністра внутрішніх справ А. Авакова. Розсварився М. Саакашвілі й з П. Порошенком, публічно закликаючи українців до повалення свого недавнього друга.

Політика звільнили з посади 7 листопада 2016 р., а в липні наступного – позбавили громадянства. Відтоді він перетворився на запеклого опозиціонера до тодішньої влади, довкола якого постійно відбувалися гучні події. М. Саакашвілі, разом із прихильниками, проривався до України через польський кордон, відбивався від затримання силовиками, організував «Міхомайдан», який простояв біля Верховної Ради від жовтня 2017 до березня 2018 р. (URL: <https://www.5.ua/polityka/saakashvili-povertaietsia-v-ukrainsku-polityku-zhaduiemo-ioho-poperednii-dosvid-siuzhet-213305.html>).

В. Зеленський 28 травня 2019 р. повернув М. Саакашвілі українське громадянство. Той у відповідь закликав підтримати партію «Слуга народу» на парламентських виборах. Уже менше ніж через рік у нинішньої української влади знайшлося для М. Саакашвілі місце в команді.

За словами экс-президента Грузії, ідея призначити його на посаду належала Президенту В. Зеленському. Діючий Президент України, зокрема, підтвердив, що має наміри використати досвід політика в реформуванні митниці та його інвестиційні зв'язки, а також нагадав, що М. Саакашвілі, коли був президентом Грузії, дійсно зміг подолати корупцію та осучаснити роботу митниці (URL: <https://ua.news/ua/zelenskyj-obyasnyl-chem-budet-zanyratsya-saakashvily>). «Результатів роботи від Саакашвілі очікую не на другий день після його призначення, але в найближчі місяці він повинен бути. Результат – з приводу дерегуляції в бізнесі та реформи митниці. Ми з ним багато про це говорили. Він розповів, що свого часу поставив нових людей на митниці, потім усіх розігнав. Через деякий час поставив інших – і довелося розігнати знову. Ну, така складна річ реформа митниці. Я дуже хочу, щоб він нею займався», – наголосив В. Зеленський і зауважив, що в М. Саакашвілі достатньо міцні інвестиційні зв'язки з багатьма країнами.

Водночас голова Виконавчого комітету реформ М. Саакашвілі поінформував, що від початку розглядалася саме ця посада, а не віце-прем'єра.

Нагадаємо, що 22 квітня він заявив, що отримав від Президента України В. Зеленського пропозицію стати віце-прем'єр-міністром із реформ. Фракція «Слуга народу» висунула кандидатуру колишнього президента Грузії на цей пост. Однак пізніше Кабмін відкликав подання з Верховної Ради через слабку підтримку цієї ідеї депутатами, а М. Саакашвілі запропонували очолити Виконавчий комітет реформ Національної ради реформ – консультативний орган при Президентові. Її своїм указом створив у серпні 2014 р. П. Порошенко «для впровадження узгодженої державної політики реформ в Україні». Вона покликана налагодити взаємодію в цьому питанні між державними органами, громадянським суспільством та міжнародною спільнотою. До Нацради входить ряд високопосадовців, урядовці, секретар РНБО, спікер, глава Нацбанку та ухвалюються певні рішення.

Першим своїм кроком на новій посаді голови Виконавчого комітету реформ М. Саакашвілі назвав допомогу економіці та звільнення бізнесу від адміністративного втручання. «Це абсолютно ідея Зеленського. Різні люди до

цього схилялися. І були в мене зустрічі з головою Офісу Президента Єрмаком, якого я знаю приблизно 25 років, чи з Богданом, якого я знаю з часів “Нашої України”, де він був серед активістів. У мене була можливість також познайомитися з іншими членами команди... Тобто ідея пропонувати цю посаду була не моя. Від початку в Офісі Президента була ідея пропонувати саме її, а не віце-прем’єра. Коли ж вони запропонували віце-прем’єра, то потім побачили, як їм чинили спротив. Ті, що за статус-кво, які присутні в майже кожній фракції в парламенті, взагалі чинять спротив будь-якій зміні. Вони якраз відкрили вогонь першими. У мене було враження, що це було неочікувано і для Президента», – зауважив М. Саакашвілі (URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/05/10/7251125>).

Відповідаючи на питання, хто був проти його призначення у фракції «Слуга народу», М. Саакашвілі зазначив, що «це були люди, яких більшість керівництва й особисто Президент не знали». Він додав, що, коли збирається нова політична сила, туди потрапляють люди, «які відрізняються як мінімум своїми поглядами, а більшість із них відрізняються тим, що вони вже під кимось».

Зауважимо, що сам новопризначений голова Виконавчого комітету реформ України М. Саакашвілі пояснив відсутність підтримки з боку окремих депутатів їхнім страхом змін. «Якби вони вважали, що я лузер, який нічого не вміє робити, то їх би це взагалі не хвилювало. Ні, вони знають, на що я здатний, вони знають, що я реально перекрию їхні потоки. Вони знають, що мене не можна купити», – заявив політик (URL: <https://rubryka.com/2020/05/10/mene-ne-mozhna-kupyty-saakashvili-rozpoviv-chomu-chastyna-deputativ-jogo-ne-pidtrymala>). Він упевнений, що депутати нібито знають, на що він здатний, і бояться змін. «Коли вони бачать у мені таку загрозу, таку небезпеку для себе, то, може, вони і бачать у мені потенціал, що я можу щось зробити», – вважає політик.

Згадав політик і про конфлікт із главою МВС А. Аваковим: «Я не знаю, як вважає Аваков, що в нього, може, і був особистий конфлікт зі мною, але в мене був конфлікт із системою. І там було багато особистостей, не тільки Аваков, але він був їхнім фронтменом, він там їх захищав. Але це не була сутічка з ним чи проблеми з ним».

Окремо хотілося б звернути увагу на позицію політичного аналітика О. Кочеткова, який, зокрема, зауважив, що найбільшим противником призначення М. Саакашвілі на будь-якій помітний пост був не А. Аваков, а А. Єрмак, частково підтриманий С. Шефіром (URL: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2504145686512356&set=a.1409023429357926&type=3>).

«Значущість А. Авакова – матеріальна, М. Саакашвілі їй не смертельний. На відміну від віртуальної значущості А. Єрмака. Ще з Д. Табачника склалося, що глава президентського офісу (секретаріату, адміністрації – не важливо) працює сторожем біля вуха Президента. Якщо хтось хоче потрапити до глави держави, спочатку він повинен доповісти

главі офісу, про що має намір говорити. А глава офісу оцінить, наскільки така інформація важлива і своєчасна, оцінить, зрозуміло, з урахуванням власних інтересів. І якщо збіжиться, то хвіртка до вуха Президента відкриється. А не збіжиться, то глава офісу має безліч можливостей не допустити небажану особу до свого шефа.

Після призначення М. Саакашвілі на нього обрушиться Ніагара із пропозицій щодо реформи всього на світі, а також із компромату про зловживання чиновників у центрі та на місцях. І частиною цієї інформації він, природно, захоче поділитися з В. Зеленським. А навщо найближчому оточенню Президента така неконтрольована інфа, що йде в обхід їхньої хвіртки? У них і так повно проектів, куди інтегровано їхні забаганки, а бюджетних грошей і так на всіх не вистачає. Ще страшніша інформація про порушення та дурниці, які творять призначенці нинішньої влади», – зазначає О. Кочетков.

Тому, резюмує експерт, для оточення Президента не вигідне регулярне спілкування М. Саакашвілі та В. Зеленського, але й спроби не пустити неконтрольованого экс-президента можуть набути ще більшого розголосу, особливо зважаючи на його медійність. Єдиний варіант для оточення В. Зеленського – спробувати штучно нацькувати М. Саакашвілі з тим же А. Аваковим, Д. Шмигалем або Д. Разумковим. «У будь-якому випадку, на якийсь час В. Зеленському почне надходити значно більше об'єктивної, критичної інформації про те, що коїться в країні, від його імені. Що наблизить крах нашої корупційно-олігархічної системи влади. Ось тільки крах її окремо або разом з країною – про це і сам М. Саакашвілі навряд чи знає напевно», – підсумував О. Кочетков.

Водночас призначення М. Саакашвілі на цю посаду викликало не сприйняття й за межами України, зокрема вплинуло на дипломатичні відносини між Україною та Грузією. Президент Грузії С. Зурабішвілі назвала неприйнятним призначення політика на такий пост. Також Грузія відкликала свого посла з Києва для проведення консультацій.

Якщо порівнювати призначення М. Саакашвілі на посаду голови Одеської ОДА у 2015 р., то тоді Тбілісі куди спокійніше сприйняв цю новину, оскільки за останні п'ять років дещо змінилося. Насамперед, як і у 2015 р., так і нині призначення экс-президента Грузії на посаду мало куди більший резонанс на його історичній батьківщині, ніж в Україні. Але за ці роки змінилися політичні розклади. У 2015 р. грузинська влада та керуюча партія «Грузинська мрія» відчували себе набагато впевненіше ([URL: https://www.eurointegration.com.ua/articles/2020/05/10/7109738](https://www.eurointegration.com.ua/articles/2020/05/10/7109738)). Від їх приходу до влади минуло менше трьох років, їхні рейтинги були стабільно високими, а опозиційні – украй низькими. Усе це давало підстави говорити про швидку маргіналізацію партії «Єдиний національний рух», головою якої був М. Саакашвілі.

За п'ять років сталося багато змін. Парламентські вибори 2016 р., особливо президентські 2018 р. показали, що партія М. Саакашвілі

залишається потужною політичною силою. Натомість рейтинги партії влади поступово падають. Не випадково у 2018 р. партія змогла «купити» перемогу для свого кандидата на пост президента лише за рахунок безпрецедентних соціальних виплат, оплатити які взявся приватний фонд лідера «Грузинської мрії» та де-факто найвпливовішої людини в країні Б. Іванішвілі.

Утім цих поступок вистачило ненадовго. Минулий рік лише поглибив кризу, а в країні відбувся ряд антиурядових протестів.

До того ж влада пішла на загострення політичної ситуації. Спочатку відмовилася від обіцянки провести парламентські вибори-2020 без мажоритарки. Потім, під тиском Заходу, погодилася на компроміс, коли за мажоритарною системою буде обрано лише 30 зі 150 депутатів (на сьогодні – 75, і завдяки адмінресурсу мажоритарними депутатами стають кандидати від влади), а нині може відмовитися і від такого зменшення.

«Грузинська мрія» перебуває при владі вже майже вісім років і виборці втомилися від неї. Це дає опозиції шанси на перемогу у виборах, що мають відбутися цієї осені. Саме тому призначення М. Саакашвілі розколело насамперед грузинське суспільство.

Для опозиції та її прихильників таке кадрове рішення В. Зеленського стало можливістю показати, який низький міжнародний авторитет має діюча грузинська влада. І саме тому реакція офіційного Тбілісі була, як ніколи, гострою. Грузинська сторона вимагає екстрадувати М. Саакашвілі, якого в Україні призначили головою Виконавчого комітету реформ ([URL: https://stopcor.org/nad-stancziyeyu-metro-shulyavska-zvodyat-elitnyj-zhk-z-shestyроверhovym-pidzemnym-parkingom](https://stopcor.org/nad-stancziyeyu-metro-shulyavska-zvodyat-elitnyj-zhk-z-shestyроверhovym-pidzemnym-parkingom)). Про це заявив міністр закордонних справ Грузії Д. Залкаліані. За його словами, у Грузії на М. Саакашвілі заведено справу і він перебуває у розшуку.

«Звичайно, у нас була б зовсім інша реакція, якщо Саакашвілі був би просто громадянином України, а не перебував би у розшуку і був би засудженим у Грузії. Ми зверталися до української влади із проханням про екстрадицію Саакашвілі. На жаль, представники української влади в сьогоднішніх коментарях пропустили саме цю обставину», – зазначив Д. Залкаліані. Він додав, що в міжнародній практиці стратегічне партнерство передбачає повагу суверенітету один одного.

У свою чергу українська сторона відреагувала на такі закиди з боку Грузії. Так, глава МЗС України Д. Кулеба зауважив, що М. Саакашвілі є громадянином України, тому жодна держава у світі не може вказувати, куди призначати українця. Також очільник МЗС нагадав, що экс-президент Грузії й раніше обіймав державні посади в Україні ([URL: https://gordonua.com/ukr/news/politics/-kuleba-pro-priznachennja-saakashvili-jakshcho-z-boku-gruziji-budut-rizki-kroki-perezvivemo-1499107.html](https://gordonua.com/ukr/news/politics/-kuleba-pro-priznachennja-saakashvili-jakshcho-z-boku-gruziji-budut-rizki-kroki-perezvivemo-1499107.html)). «При всій харизматичності Михайла Ніколовича він є громадянином України, який і раніше обіймав тут державні посади. Тому я буду зі свого боку докладати всі зусилля для того, щоб наші відносини з Грузією залишалися по-справжньому дружніми й стратегічними. Якщо ж із боку наших грузинських партнерів

будуть якісь різкі кроки, що ж, переживемо, а потім будемо відновлювати все втрачене», – зазначив Д. Кулеба.

За словами дипломата, він спокійно сприйняв ультиматум Грузії щодо призначення М. Саакашвілі на посаду в Україні. «Ми розмовляли з міністром закордонних справ Грузії. Це була дуже спокійна, зважена розмова, він мені пояснив позицію свого уряду. Ми ж виходимо з дуже простих тез. Перша з них – відносини між Україною і Грузією настільки особливі, що вони не можуть ставати заручником долі однієї людини. Друга – ми розуміємо внутрішньополітичний контекст у Грузії і в нього не втручаємося, але для нас Саакашвілі є громадянином України. І жодна держава світу не може нам вказувати, куди призначати чи не призначати нашого громадянина», – пояснив Д. Кулеба.

Проте навряд чи призначення М. Саакашвілі вплине на стратегічні відносини між Україною та Грузією. Зокрема, таку позицію має і прем'єр-міністр Грузії Г. Гахарія, який пояснив відкликання посла необхідністю проведення консультацій ([URL: https://fakty.ua/343234-v-gruzii-obyasnilo-rochemu-otozvali-posla-v-ukraine-posle-naznacheniya-saakashvili](https://fakty.ua/343234-v-gruzii-obyasnilo-rochemu-otozvali-posla-v-ukraine-posle-naznacheniya-saakashvili)). «Ми відкликали посла лише для того, щоб пройти з ним консультації про те, як захистити ці відносини від авантюристів. Що зробити для того, щоб захистити стратегічні й братерські відносини з українським народом від цих авантюрних політиків, які, на жаль, через свої особисті незрозумілі амбіції ризикують нашими відносинами... Справа йде таким чином: звичайно ж, грузини й українці є не тільки стратегічними партнерами. Нас пов'язує багаторічна історія співпраці. Через безвідповідальних політиків ми не ставитимемо під сумнів це стратегічне партнерство та братство між нашими країнами й народами», – підкреслив Г. Гахарія.

В експертному та політичному середовищі призначення головою Виконавчого комітету реформ М. Саакашвілі також викликало значний резонанс та широке обговорення. Причому наслідки призначення М. Саакашвілі та й загалом очікування від його повернення в українську політику оцінюють по-різному.

Український журналіст і політичний оглядач С. Руденко вважає, що призначення М. Саакашвілі головою Виконкому Національної ради реформ – шанс не тільки для Президента В. Зеленського, а й для всієї України ([URL: https://www.dw.com/uk/a-53372767](https://www.dw.com/uk/a-53372767)). Як зауважує експерт, тепер колишній президент Грузії та экс-очільник Одеської обласної державної адміністрації офіційно увійшов до команди В. Зеленського. Щоправда, поки не зовсім зрозуміло, з якими повноваженнями й можливостями.

Хоча С. Руденко порівнює діяльність на новій посаді з роллю весільного генерала в команді В. Зеленського: «Вона передбачає великі медійні можливості, але, на жаль, з обмеженими реальними повноваженнями. Погодьтеся, давати поради щодо реформ і реалізовувати їх – це велика різниця». На думку експерта, кадрові проблеми, які з'явилися в Президента В. Зеленського після відставки уряду О. Гончарука, потребували

нестандартних рішень. Новий Прем'єр-міністр Д. Шмигаль «явно не тягнув на роль фронтмена українських реформ». Президенту потрібен був досвідчений політичний гравець, ім'я якого відоме західним партнерам. І він його знайшов – ним став М. Саакашвілі.

«Прихід Саакашвілі до влади пов'язаний, очевидно, з бажанням українського Президента підсилити своє оточення людиною, яка має позитивний досвід у реформуванні держави. Перебування колишнього президента Грузії в українській політиці за часів президентства Порошенка закінчилося для Саакашвілі погано – позбавленням громадянства і депортацією. Чим завершиться його нинішній похід у владу, не знає ніхто. Схоже, навіть сам Зеленський», – вважає С. Руденко.

В останні тижні экс-президент Грузії неодноразово публічно запевняв, що ні за яких обставин не посвариться з В. Зеленським. Мовляв, про це мріють тільки їхні недруги. Але наразі Україна В. Зеленського не надто відрізняється від України П. Порошенка, проти якої так емоційно виступав М. Саакашвілі. Усе той же міністр внутрішніх справ А. Аваков, усе ті ж «господарі країни» – олігархи, яких публічно різко критикував экс-президент Грузії. Усе та ж система управління державою, побудована на хабарництві й «баржництві».

Експерт припускає, що, можливо, В. Зеленський дійсно хоче стати успішним Президентом, але в цьому йому постійно щось заважає – то його оточення, то недбалі депутати пропрезидентської фракції «Слуга народу», то слабкі прем'єри. Однак парадокс полягає в тому, що всіх їх до влади привів саме В. Зеленський. Але грати як єдина команда за рік вони так і не навчилися. Тому М. Саакашвілі має виконувати роль тренера-гравця, який об'єднає президентську команду.

«Як би дивно це не звучало, але М. Саакашвілі сьогодні – це шанс не тільки для Зеленського, від якого чекають якісних змін у країні. Це – шанс для всієї України, яка перебуває під контролем олігархів і корумпованої еліти. Для країни, яка, маючи величезний потенціал, продовжує животіти», – підсумовує С. Руденко та водночас застерігає, що «надмірна експресивність Саакашвілі може вщент рознести різношерстну команду Зеленського. Але вона ж здатна нарешті зруйнувати наскрізь прогнилу систему управління в Україні. Питання лише в тому, чи готовий Зеленський до змін і чи не лякає його те, що Саакашвілі рано чи пізно може вийти з-під його контролю. І тоді вже сам В. Зеленський може перетворитися на “зеленого баригу”».

На цій посаді М. Саакашвілі може збалансувати та покращити відносини України із Заходом, особливо після відставки О. Гончарука та Генпрокурора Р. Рябошапки, висловлює свою думку директор Українського інституту політики Р. Бортнік. «Думаю, призначивши М. Саакашвілі головою Виконкому, В. Зеленський сподівається, що той формуватиме для Заходу позитивний образ діючої влади» (URL: <https://expres.online/politics/saakashvili-v-ukrainskiy-polititsi-epizod-2>).

Політолог П. Олещук вважає, що на цій посаді М. Саакашвілі може впливати на ухвалення рішень, якщо ефективно комунікуватиме із Президентом В. Зеленським. Також, на думку експерта, В. Зеленський усе-таки розраховує, що грузинський экс-президент генеруватиме реформаторські ідеї та проекти. Але разом із цим П. Олещук не відкидає ризику виникнення протистояння між В. Зеленським і М. Саакашвілі.

Прокоментував експерт і конфлікт П. Порошенка з М. Саакашвілі: «Як на мене, Порошенко розглядав Саакашвілі як публічного топ-спікера, хотів пропіаритися на темі реформ за грузинськими стандартами, що на той час були дуже популярні в Україні. А Саакашвілі не захотів бути маріонеткою Порошенка, що спричинило їхній конфлікт».

Окремі експерти вкрай скептично оцінюють спроможність М. Саакашвілі реалізувати реформи в Україні, однак зауважують, що навіть у грузинських реформах його частина роботи зводилася радше до роз'яснення цих реформ населенню, до роботи публічного політика (URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/Pryznachennja-saakashvili/5386409.html>).

«Звісно, Саакашвілі не є тим реформатором, за яким так скучила Україна. Він не є стратегом реформ, він – комунікатор. І навіть у грузинських реформах його частина роботи зводилася радше до роз'яснення цих реформ населенню, до роботи публічного політика. А стратегом реформ, тим, хто їх задумував і прописував, був покійний К. Бендукідзе. Саакашвілі без Бендукідзе – це просто артист розмовного жанру», – зазначив політичний аналітик Інституту євроатлантичного співробітництва В. Горбач (URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/Pryznachennja-saakashvili/5386409.html>).

Директор Інституту світової політики Є. Магда також має великі сумніви щодо успіхів М. Саакашвілі на новій посаді. «Без воскресіння К. Бендукідзе я не вірю в управлінські таланти Саакашвілі. Справді, на посту президента Грузії він мав серйозні досягнення. Але його перебування на посаді голови Одеської державної адміністрації показало, що він неспроможний масштабувати свій президентський успіх на українські реалії», – вважає експерт.

Професор політології Києво-Могилянської академії О. Гарань вважає, що призначення М. Саакашвілі матиме негативні наслідки. «В Україні Саакашвілі показав, що він не здатний до конструктивної роботи. Він конфліктний, він авантюрний. Тобто всі сподівання, що Саакашвілі буде робити реформи, провалилися ще тоді, під час його першого прищестя в українську політику... Вибуховий темперамент Саакашвілі, плюс робота не на результат, а на піар – усе це призведе до негативних наслідків».

Також, на думку оглядачів, призначивши М. Саакашвілі, В. Зеленський може повторити помилку, якої припустився попередній Президент. «П. Порошенко теж колись намагався використати свого друга – як він тоді вважав – для комунікації з населенням, для боротьби з опонентами й політичними конкурентами. Нічого доброго з цього не вийшло», – нагадав В. Горбач.



Політолог-міжнародник А. Кучухідзе пояснив призначення М. Саакашвілі та спрогнозував його майбутнє в українській політиці. «Третій президент Грузії та колишній губернатор Одеської області М. Саакашвілі після своєї появи в українській політиці не перетягуватиме на себе рейтинг Президента В. Зеленського, тому що попри свою популярність має дуже низьку підтримку серед українців... Мета призначення одна – через те, що він дуже близький до В. Зеленського, він торпедуватиме медійно все. Звинувачувати в корупції та розкривати цю корупцію і т. д. Але медійне торпедування та процесуальне ведення – це різні речі. Медійно він підійматиме ці питання, а далі вже правоохоронні органи як спрацюють», – зазначив А. Кучухідзе (URL: <https://apnews.com.ua/ua/news/z-oglyadu-na-bekgraund-saakashvili-50-shcho-vse-zakinchitsya-skandalom-iz-zelenskim-politolog>).

Також він нагадав, що М. Саакашвілі абсолютно політично гнучкий і може критикувати українського Президента, хоча він і зробив певні висновки після минулої появи в політиці України. «Треба розуміти, що це людина зі своїм характером, він політично абсолютно гнучкий, тому він торпедуватиме все, що йому подобається, а якщо йому щось не подобається, то він одразу атакуватиме В. Зеленського. Це не виключено. З минулого свого досвіду перебування при владі в Україні М. Саакашвілі зробив певні висновки й недавно він заявив, що з Аваковим у нього немає конфліктів», – зазначив А. Кучухідзе та додав, що М. Саакашвілі змінюватиме свою позицію відповідно до політичної кон'юнктури, яка складатиметься.

Таким чином, констатуємо, що призначення М. Саакашвілі головою Виконавчого комітету реформ Національної ради реформ стало досить резонансною та обговорюваною подією. І не лише в Україні. Позиція української влади – використати реформаторський досвід экс-президента Грузії. Однак в експертному середовищі ефективність такого призначення оцінюється неоднозначно. Частина експертів вірять, що це може бути шансом для України, інша частина досить скептично налаштована. Однак, враховуючи особливості посади та повноважень, можна стверджувати, що ефективність М. Саакашвілі залежатиме насамперед від налагодженої взаємодії із Президентом В. Зеленським.

О. Ворошилов, ст. науч. сотр. «СІАЗ» НБУВ

## **Пандемия COVID-19: виден ли свет в конце тоннеля?**

Пандемия коронавируса продолжает разгуливать по Украине и другим странам. В некоторых странах очень высокие показатели инфицированных и погибших, а в некоторых болезней удалось удержать и замедлить распространение.

По состоянию на утро 19 мая общее количество умерших от инфекции, вызванной новым коронавирусом, в мире составляет 318 тыс. 465 человек. В

свою очередь, выздоровели 1 млн 786 тыс. 829 человек. Об этом, в частности, сообщает Центр системных исследований и инжиниринга при Университете Д. Хопкинса (США).

Всего в мире 4 млн 801 тыс. 282 инфицированных.

Больше всего смертей зафиксировано в США – 90 тыс. 347 человек, Великобритании – 34 тыс. 876, Италии – 32 тыс. 007, Франции – 28 тыс. 242 и в Испании – 27 тыс. 709. В Китае в целом – 4 тыс. 638.

Странами с наибольшим распространением коронавируса остаются США (1 млн 508 тыс. 291), Россия (290 тыс. 678), Бразилия (255 тыс. 368), Великобритания (247 тыс. 709), Испания (231 тыс. 606), Италия (225 тыс. 886), Франция (180 тыс. 051), Германия (176 тыс. 551) и Турция (150 тыс. 593).

В целом же количество подтвержденных случаев коронавируса в мире пошло на спад.

Так, президент США Д. Трамп сообщил, что количество заболевших коронавирусом нового типа становится ниже на всей территории США. «Количество случаев заболевания коронавирусом сильно снижается на всей территории Соединенных Штатов Америки, за редким исключением. Действительно, очень хорошие новости!» – написал Д. Трамп в своем Twitter (URL: <https://interfax.com.ua/news/general/662763.html>).

Положительная тенденция наметилась и в странах ЕС: снижение суточных показателей смертности от COVID-19, новых поступлений в больницы и общего числа пациентов.

Так, во Франции обновили статистику смертности от COVID-19 с пересчетом по медико-социальным учреждениям, в частности по домам престарелых. С учетом этих данных общее число летальных исходов в стране возросло до 28 тыс. 242. После ослабления ограничений во Франции было выявлено 25 новых очагов распространения инфекции. Пока же динамика новых поступлений в больницы, как и общее число пациентов, заметно уменьшилась, по сравнению с прошлой неделей.

В Великобритании количество летальных исходов достигло 34 тыс. 876. Число смертей за 17 мая возросло на 170, но даже с учетом того, что во время выходных данные из больниц поступают с опозданием, суточный показатель смертности стал самым низким с 23 марта.

В Италии 18 мая скончалось 99 человек (сутками ранее – 145). Общее число летальных исходов составило 32 тыс. 007. В стране 18 мая открылись магазины. С 25 мая можно посещать спортзалы и бассейны; 15 июня начнется новый этап ослабления карантина: откроются театры и кинотеатры.

Самый загруженный аэропорт Италии «Рим-Фьюмичино» готовится к соблюдению санитарных норм с применением новых технологий. Свободное передвижение между Италией и странами ЕС возобновляется с 3 июня.

В Испании планируют отменить карантин и открыть границы для туристов в конце июня. Об этом заявил министр транспорта Х. Абалос. «Как только мы, испанцы, сможем поехать в другие провинции, иностранцы

смогут приехать в Испанию. Надеюсь, с конца июня мы начнем туристическую деятельность», – отметил министр (URL: <https://news.finance.ua/ru/news/-/471025/ispaniya-soobshhila-kogda-rasschityvaet-otkryt-granitsy-dlya-turistov>). В настоящее время в стране введен двухнедельный карантин для всех иностранцев.

Правительство Словении объявило об официальном прекращении эпидемии коронавируса, став первой европейской страной, которая это сделала. Решение было принято после того, как власти подтверждали менее семи новых случаев коронавируса каждый день в течение последних двух недель. Люди, которые прибывают в Словению из других стран Европейского Союза, больше не будут обязаны проходить карантин в течение как минимум семи дней, как это было с начала апреля.

Страна с населением 2 млн человек, граничащая с Италией, Австрией, Венгрией и Хорватией, на сегодняшний день сообщила о 1 тыс. 464 случаях коронавируса и 103 смертельных случаях. Эпидемию там объявили 12 марта.

Преодолела кризис, вызванный коронавирусом, и Чехия. В частности, глава Министерства здравоохранения Чехии А. Войтех заявил, что страна преодолела кризис, вызванный пандемией коронавируса. Теперь в стране планируют сосредоточиться на грядущих задачах. «Нам удалось без проблем провести здравоохранение Чехии через этот кризис. COVID-кризис остался за нами, теперь нам надо заняться теми задачами, которые ждут нас впереди», – отметил А. Войтех на пресс-конференции. По его словам, необходимо обеспечить финансовую стабилизацию здравоохранения, решить проблемы отдельных больниц, разобраться с возникшими в связи с коронавирусом расходами (URL: <https://vesti.ua/mir/chehiya-preodolela-krizis-voznikshij-iz-za-pandemii-koronavirusa>).

Ранее правительство Чехии объявило о следующем этапе ослабления карантина, который начнется с 25 мая. В стране открывают рестораны, бары, кафе, а также будет разрешено посещение медицинских и социальных учреждений. Также в Чехии планируют открыть общие границы с Австрией и Словакией в июне. Открытие границ планируется к началу летнего туристического сезона, чтобы жители трех стран могли путешествовать между ними.

Со своей стороны, Австрия начала ослаблять пограничный контроль со Швейцарией, кроме того, правительство Австрии на данном этапе ведет переговоры об ослаблении пограничного контроля с Германией.

Швейцария и Австрия входят в число европейских стран, которые несколько недель назад ввели пограничный контроль, чтобы сдержать распространение коронавируса. В последние недели две страны начали открывать некоторые закрытые пункты пропуска на границе и ослаблять миграционные ограничения по мере уменьшения количества новых случаев инфицирования COVID-19 и смертей.

Досрочно ослабить карантин решили и в Японии – власти страны распорядились отменить режим чрезвычайной ситуации в 39 из 47 префектур.

В Гренландии же о победе над коронавирусом сообщили еще в середине апреля.

В Израиле сценарий пандемии очень схож с ситуацией в Украине. Там зарегистрировано около 16,5 тыс. инфицированных, из которых более 12 тыс. уже выздоровели, а скончалось 264 пациента. Как в этой стране удалось победить коронавирус и какие методы врачей сработали, информировал руководитель Ассоциации медицинских центров Израиля МЕДЕС Р. Гольдман.

Он отметил, что низкая смертность от COVID-19 в Израиле стала возможной только благодаря жесткому и быстрому карантину, а также тому, что система здравоохранения на время пандемии не была сильно перегружена. У каждого пациента было свое место в реанимации, с каждым тяжело больным находилась целая бригада медиков. «В Израиле одна из самых низких в мире смертностей от коронавируса. Врачи объясняют это не национальными и генетическими особенностями или чудесами израильской медицины. Не “койка”, четыре ножки и матрас, а место – с подключенным кислородом, ИВЛ и прочими системами оборудования. Тех, кого подключали к ИВЛ, оставляли на нем до полной стабилизации состояния. Гораздо дольше, чем больные были на ИВЛ в других странах. Как такое возможно? Да очень просто – система здравоохранения Израиля не была перегружена. Хватило ресурсов для каждого», – объяснил Р. Гольдман.

Он добавил, что в больницу забирали только тех, кому это было нужно по медицинским показаниям. За теми, кто находился дома, осуществляли постоянный медицинский контроль.

Единственное, что сработало в Израиле, по словам Р. Гольдмана, это жесткий карантин, несмотря на возмущение населения. «Единственная сработавшая модель – жесткий карантин, маски, дистанция, тотальный запрет на передвижение. Шведская модель, увы, не сработала – у них погибших больше, чем выздоровевших. Про белорусскую модель даже писать не хочется, нет цензурных слов. Те, кто опоздал – Россия, США – сейчас только проходят пик. Про “это обычный грипп” запомните только один факт, что в Италии впервые со времен Второй мировой перед врачом стоял ужасный выбор: у тебя пять больных, все в тяжелом состоянии, а аппарат ИВЛ только один. Вот и выбирай, кого интубировать – остальные с большой долей вероятности умрут», – рассказал врач ([URL: https://www.rbc.ua/rus/stylar/fenomen-izrailya-vrach-obyasnil-pochemu-strane-1589458298.html](https://www.rbc.ua/rus/stylar/fenomen-izrailya-vrach-obyasnil-pochemu-strane-1589458298.html)).

В то же время ВОЗ обеспокоена тем, что некоторые страны снимают карантин, поэтому предупреждает об опасности второй волны распространения коронавируса. С соответствующим предупреждением ВОЗ

выступила после того, как Франция и Бельгия начали смягчать ограничения, а Нидерланды 11 мая разрешили детям вернуться в школу.

Кроме того, ВОЗ предупредила, что без постоянного тестирования и отслеживания контактов больных, страны, которые выходят из карантина, могут столкнуться с мощной новой волной заболеваний.

Напротив, некоторые страны ужесточают карантинные мероприятия.

В частности, сообщается, что карантинные меры в Египте, введенные для замедления распространения COVID-19, будут усилены на период мусульманского праздника Аль ад-Фитр. В это время начало комендантского часа будет перенесено с 21:00 на 17:00. По словам премьер-министра Египта М. Мадбоулу, более строгие ограничительные меры будут введены 24 мая на шестидневный срок (URL: <https://www.ukrinform.ru/rubric-world/3027187-vlasti-egipta-resili-vremenno-usilit-karantin.html>).

Отмечается, что в Египте также закроются все торговые центры, магазины, рестораны, парки и пляжи. Кроме того, в период праздника не будет ходить общественный транспорт. Ранее сообщалось, что Египет ослабляет карантин и готов принимать туристов.

В Ираке также объявили о введении круглосуточного комендантского часа сроком на восемь дней из-за пандемии коронавируса. Круглосуточный режим самоизоляции начнется в пятницу, 22 мая, и продлится до 30 мая. Отмечается, что трехдневный праздник розговенья Ураза-байрам, которым заканчивается священный для мусульман месяц Рамадан, иракцы также проведут в изоляции. По традиции в эти дни навещают родственников и друзей, выезжают за город, собираются в парках и других местах отдыха.

В то же время в мире возникают новые очаги коронавируса. Так, количество случаев коронавирусной болезни активно растет в Бразилии. Страна обогнала сильно пострадавших от COVID-19 Великобританию, Италию и Испанию, оказавшись на третьем месте в мире по количеству заражений (после США и РФ). По состоянию на 19 мая в Бразилии зафиксировано 255 тыс. 368 случаев коронавируса.

Новая вспышка инфекции зафиксирована в Китае, откуда и началось распространение смертельного вируса COVID-19 по всему миру. Эпицентром на этот раз называют г. Шулань. Около 108 млн человек посадили на карантин.

Bloomberg сообщает, что на северо-востоке Китая карантин введен в городах провинций Цзилинь и Ляонин. Также под ограничения попали, в частности, города Цзилинь и Шулань.

Шулань попал под карантин 18 мая. Там ограничили движение общественного транспорта, выход на улицу и выезд из города. В городе уволили шестерых чиновников, включая руководителя местного отделения Коммунистической партии Китая.

Отмечается, что жесткие меры привели в замешательство многих жителей, которые считали, что эпидемия в стране уже закончилась. В свою очередь чиновники из сферы здравоохранения пока точно не знают, что стало

причиной новой вспышки, но предполагают, что вирус могли занести люди, вернувшиеся из России.

Со своей стороны, Соединенные Штаты Америки могут ввести санкции против Китая за отказ сотрудничать при расследовании происхождения COVID-19. Соответствующий законопроект уже представили сенаторы Республиканской партии. Как заявил государственный секретарь США М. Помпео, существует огромное количество доказательств того, что источником нового коронавируса COVID-19 является Уханьский институт вирусологии (URL: <https://nv.ua/world/countries/koronavirus-versii-proishozhdeniya-est-dokazatelstva-proishozhdeniya-virusa-iz-uhanskoj-laboratorii-pompeo-50085899.html>).

Также США обвинили Китай в распространении COVID-19 через туристов. Китай на протяжении двух месяцев скрывал от человечества COVID-19 и, одновременно, позволял жителям страны путешествовать за границу. Об этом заявил директор Белого дома по торговой политике П. Наварро в интервью для ABC News. «Давайте взглянем на факты. Исправьте меня, если ошибаюсь: вирус начался в Ухане, нулевого пациента зафиксировали в ноябре. Китай, прячась за Всемирную организацию здравоохранения, в течение двух месяцев скрывал вирус от мира, а потом отправлял сотни тысяч китайцев на самолетах в Милан, Нью-Йорк и весь мир, чтобы распространить его, – заявил П. Наварро. – Они могли оставить его (вирус. – Прим. авт.) в Ухане, но он стал пандемией. Поэтому я говорю, что китайцы сделали это американцам и они сейчас несут ответственность» (URL: <https://kstat.dp.ua/index.php/s-mira-po-strochke/ssha-opredelili-kakim-obrazom-kitay-rasprostranili-koronavirus>).

В данном контексте следует отметить, что 62 страны, включая Украину, призывают к независимому расследованию происхождения коронавируса. Проект резолюции, который будет представлен для голосования на Всемирной ассамблее здравоохранения, требует независимого расследования международного реагирования на пандемию и действий Всемирной организации здравоохранения. Его поддержал Европейский Союз, состоящий из 27 членов, а также Новая Зеландия, Индонезия, Япония, Великобритания, Индия, Канада, Россия, Мексика и Бразилия. В проекте отмечается, что Украина также присоединилась к документу.

Ассамблея, состоящая из министров здравоохранения 194 государств – членов Всемирной организации здравоохранения, собирается один раз в год в Женеве (Швейцария) для выработки политики здравоохранения для ВОЗ. В этом году она будет проводиться онлайн.

Проект резолюции является ужесточенной версией более ранней резолюции ЕС. Он требует пересмотра «эффективности механизмов, имеющихся в распоряжении ВОЗ» и «действий ВОЗ и их сроков, касающихся пандемии COVID-19». В проекте резолюции говорится, что ВОЗ должна сотрудничать со Всемирной организацией по охране здоровья животных для

«выявления зоонозного источника вируса и пути его проникновения в человеческую популяцию».

Инициатива расследования вызвала яростное осуждение со стороны Пекина, который обвинил Австралию, первой озвучившую эту идею, в политической атаке на Китай. Однако в документе не упоминается Китай или г. Ухань, где, как считается, началась вспышка коронавируса.

США настаивают на более жестких формулировках, чтобы выяснить, как именно вспышка началась в Ухане. Самый влиятельный союзник Австралии не выступил соавтором проекта, но госсекретарь США М. Помпео призвал все страны поддержать призыв Австралии (URL: [https://www.unian.net/world/v-britanii-sokratilas-smertnost-ot-koronavirusa-novosti-mira-10999892.html?\\_ga=2.166377406.1617845967.1589723231-1800217282.1585887569](https://www.unian.net/world/v-britanii-sokratilas-smertnost-ot-koronavirusa-novosti-mira-10999892.html?_ga=2.166377406.1617845967.1589723231-1800217282.1585887569)).

Со своей стороны президент США Д. Трамп пригрозил навсегда остановить финансирование Всемирной организации здравоохранения, если та не проведет внутренние реформы. На это организации дали 30 дней. ВОЗ также должна «доказать свою независимость от Китая». Об этом говорится в письме Д. Трампа к гендиректору ВОЗ Т. Гебреесусу. Копию письма Д. Трамп опубликовал в своем Twitter.

Президент США считает, что ВОЗ покрывала вину Китая в распространении коронавируса. Он утверждает, что президент Китая Си Цзиньпин оказывал давление на ВОЗ, чтобы она не объявляла вспышку вируса чрезвычайной ситуацией. Но через неделю многочисленные доказательства обратного все-таки заставили ВОЗ сделать соответствующее заявление. Кроме того, как написал Д. Трамп, ВОЗ последовательно игнорировала достоверные сообщения о вирусе в Ухане в декабре 2019 г. и не исследовала информацию, которая шла вразрез с официальной позицией Китая.

Д. Трамп призвал ВОЗ взять на себя обязательство «существенно улучшить ситуацию» в 30-дневный срок. Если этого не сделают, то временное замораживание финансирования ВОЗ станет постоянным и США пересмотрят свое членство в организации (URL: <https://www.dw.com/ru/%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%BF-%D0%B2%D1%8B%D0%B4%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D1%83%D0%BB-%D0%B2%D0%BE%D0%B7-%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%83%D0%BC-%D0%B8-%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B8%D1%82-%D0%B2%D1%8B%D1%85%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%BC-%D1%81%D1%88%D0%B0-%D0%B8%D0%B7-%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%B8/a-53490955>).

В Украине, по состоянию на 19 мая, лабораторно подтверждено 18 тыс. 876 случаев COVID-19. За сутки – 260 новых случаев. «За прошедшие сутки

заболело 260 человек. Всего за все время пандемии заболело 18 тыс. 876 человек, из них 1 тыс. 348 детей и 3 тыс. 969 медработников», – проинформировал на брифинге министр здравоохранения М. Степанов. За сутки (18 мая) заболело 24 детей и 46 медработников, зафиксировано 13 летальных случаев, выздоровело 356 человек.

По словам М. Степанова, за 18 мая проведено 7 тыс. 062 тестирования методом ПЦР (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3028091-v-ukraini-za-dobu-260-novih-vipadkiv-koronavirusu.html>). Больше всего случаев коронавируса за последние сутки (18 мая) зафиксировано в Киеве – 38, Львовской области – 32, Черновицкой – 29, Харьковской – 27.

Ни одного нового случая не подтверждено в Тернопольской, Днепропетровской, Кировоградской, Хмельницкой, Херсонской, Донецкой, Луганской и Полтавской областях.

Общая статистика по регионам:

- Винницкая область – 751 (405 выздоровели);
- Волынская область – 635 (158 выздоровели);
- Днепропетровская область – 843 (104 выздоровели);
- Донецкая область – 131 (42 выздоровели);
- Житомирская область – 573 (185 выздоровели);
- Закарпатская область – 911 (197 выздоровели);
- Запорожская область – 385 (196 выздоровели);
- Ивано-Франковская область – 1 тыс. 235 (524 выздоровели);
- Киев – 2 тыс. 359 (285 выздоровели);
- Киевская область – 1 тыс. 245 (212 выздоровели);
- Кировоградская область – 445 (326 выздоровели);
- Луганская область – 42 (23 выздоровели);
- Львовская область – 1 тыс. 098 (216 выздоровели);
- Николаевская область – 263 (98 выздоровели);
- Одесская область – 784 (80 выздоровели);
- Полтавская область – 264 (203 выздоровели);
- Ровенская область – 1 тыс. 188 (370 выздоровели);
- Сумская область – 164 (98 выздоровели);
- Тернопольская область – 1 тыс. 081 (619 выздоровели);
- Харьковская область – 816 (163 выздоровели);
- Херсонская область – 168 (132 выздоровели);
- Хмельницкая область – 267 (67 выздоровели);
- Черкасская область – 376 (217 выздоровели);
- Черновицкая область – 2 тыс. 742 (682 выздоровели);
- Черниговская область – 110 (31 выздоровел).

В целом выздоровели 5 тыс. 632 человека, умерли – 548.

Число заболеваний, по сравнению с минувшими сутками (17 мая), уменьшилось на 65 случаев. Таким образом, в Украине вновь снизился суточный прирост заражения COVID-19. Динамика статистики предыдущих дней такова:



- на утро 19 мая было 260 новых случаев заболевания COVID-19, 13 ранее заболевших умерло, 356 выздоровели;
- на утро 18 мая было 325 новых случаев заболевания COVID-19, 21 ранее заболевший умер, 160 выздоровели;
- на утро 17 мая было 433 новых случая заболевания COVID-19, 17 ранее заболевших умерли, 210 выздоровели;
- на утро 16 мая было 528 новых случаев заболевания COVID-19, 21 ранее заболевший умер, 433 выздоровели;
- на утро 15 мая было 483 новых случая заболевания COVID-19, 20 ранее заболевших умерли, 330 выздоровели;
- на утро 14 мая – 422 новых инфицированных, 17 новых жертв вируса, выздоровели 427 больных;
- на утро 13 мая сообщалось о 402 новых случаях заболевания, 14 ранее заболевших скончались, 343 выздоровели;
- на утро 12 мая – 375 новых случаев инфицирования, 17 летальных пациентов и 85 поправившихся;
- на утро 11 мая – 416 новых случаев заболевания, 17 жертв, 228 человек выздоровели.

Прирост более 500 инфицированных за сутки фиксировался на утро 10 мая (522), а также 9 мая (515) и 16 мая (528). С 11 мая в Украине начался первый этап смягчения карантинных ограничений.

Количество людей, которое выздоровело, превысило количество заболевших за прошедшие сутки лишь 1 раз – 13 мая (данные на утро 14 мая). Как подчеркнул в связи с этим Премьер-министр Украины Д. Шмыгаль, ситуация с коронавирусом в Украине развивается по умеренному сценарию. «Касательно ситуации в целом: она у нас развивается по умеренному сценарию, то есть мы идем сейчас благодаря введению карантина по сценарию Польши. Он намного лучше, чем сценарий развития пандемии в других европейских странах», – отметил он. Д. Шмыгаль добавил, что Украина уже достигает того плато и пика, о котором говорили ([URL: https://www.unn.com.ua/ru/news/1868895-pandemiya-koronavirusu-v-ukrayini-rozvivayetsya-za-pomirnim-stsenariyem-shmigal](https://www.unn.com.ua/ru/news/1868895-pandemiya-koronavirusu-v-ukrayini-rozvivayetsya-za-pomirnim-stsenariyem-shmigal)).

В свою очередь главный санитарный врач В. Ляшко заявил, что карантин в Украине будет продолжаться до 22 июня. При этом он отметил, что ограничения будут смягчаться. В. Ляшко также сравнил эпидситуации в Украине и Польше, отметив схожесть сценариев распространения вируса. «Поэтому на плато мы будем еще находиться. Однако мы не можем учитывать сезонность. Так еще мы не понимаем, как вирус себя будет вести летом в наших условиях. Вопрос в том, что мы говорим, что мы где-то до 22 июня будем продлевать карантин, но он будет адаптивный со смягчающими мерами, но все будет зависеть от эпидситуации», – отметил чиновник.

В. Ляшко также не исключил, что в случае стремительного снижения количества заболеваний, карантин в Украине может быть отменен

преждевременно (URL: <https://novavlada.info/gosudarstvo/novosti/v-ukraine-karantin-mozhet-prodlitsya-do-22-iyunya>).

Со своей стороны министр здравоохранения М. Степанов сообщил, что в Украине последний этап выхода из карантина может начаться 21 июня, однако все будет зависеть от эпидситуации в стране. «Если придерживается тот или иной регион определенных критериев, то он может перейти на следующий этап смягчения карантина. Эти этапы мы будем вводить соответственно 22 мая, затем 1 июня, 10 июня и с 21 июня», – отметил М. Степанов. Он уточнил, что для перехода на следующий этап в области должны соблюдать три критерия – определенное количество свободных коек в больницах, должны осуществляться тесты на COVID-19, а также должно быть определенное количество новых больных в течение семи дней.

По его словам, смягчение карантина с 22 мая также будет зависеть от эпидситуации с коронавирусом в регионах. «Или состоится смягчение, или нет. Не произойдет – если не будут у нас соблюдены те показатели, которые мы вводим», – добавил министр (URL: <https://www.unn.com.ua/ru/news/1869967-v-moz-dopuskayut-scho-karantin-mozhe-zavershitisya-21-chervnya-v-zalezhnosti-vid-epidsituatsiyi>).

Также М. Степанов считает, что Украине удалось избежать пика эпидемии заболеваемости COVID-19. «Уже более 20 суток подряд имеем от 400 до 600 больных в сутки. Считаю, что нам удалось избежать пика эпидемии», – подчеркнул министр. По его словам, заполненность больниц, которые отведены под лечение больных коронавирусом, составляет около 15 %.

М. Степанов не считает, что карантинные меры были слишком жесткими. Он подчеркивает, что именно раннее внедрение карантина, по сравнению с европейскими странами, позволило Украине избежать пика эпидемии. «В Украине вовремя были запущены карантинные мероприятия. Их внедрили, когда у нас было четыре случая заражения. Европейские страны их вводили, когда количество больных считалось сотнями и даже подходило к тысяче. Именно введение карантинных мероприятий на начальном этапе пандемии и привело к тому, что нам удалось избежать пика заболеваемости», – отметил министр (URL: [https://lb.ua/society/2020/05/13/457378\\_stepanov\\_zayavil\\_ukraine\\_udalos.html](https://lb.ua/society/2020/05/13/457378_stepanov_zayavil_ukraine_udalos.html)). Также он считает достаточно успешной мобилизацию украинской медицины к эпидемии, учитывая, что поначалу страна была совершенно не готова к данному вызову.

Ученые прогнозируют, что в Украине спад пандемии коронавируса начнется в мае. В частности, сотрудники проекта «Форсайт COVID-19» Мирового центра данных «Геоинформатика и устойчивое развитие» при Киевском политехническом институте им. И. Сикорского прогнозируют, что возможное начало спада пандемии коронавируса начнется в конце мая. В настоящее же время Украина находится на стадии развития пандемии «плато». «По результатам прогнозного моделирования такой характер

развития процесса может продлиться до третьей декады мая 2020 г., в течение которой, вероятно, наступит пик пандемии. После этого пандемия, вероятно, может пойти на спад (количество ежедневно выздоровевших людей будет устойчиво больше количества ежедневно инфицированных)», – отмечают ученые (URL: <https://odessamedia.net/news/v-ukraine-spad-pandemii-koronavirusa-nachnetsya-v-mae-uchenye>).

На сегодняшний день в Украине число выздоровевших ежедневно близится к количеству заболевших. Если в конце месяца этот баланс станет устойчиво положительным, то это укажет на начало спада пандемии.

В то же время в Украине растет количество инфицированных коронавирусом медиков. За последние 24 часа (по состоянию на утро 19 мая) коронавирус обнаружили еще у 46 медработников. Всего в Украине уже 3 тыс. 969 работников медицинской сферы заболели COVID-19. Отметим, что, по словам главного санитарного врача Украины В. Ляшко, руководители медицинских учреждений не сообщают в Государственную службу по вопросам труда обо всех случаях заболевания COVID-19 среди врачей. То есть пока известно об инфицировании каждого второго медика, а на самом деле количество больных может быть больше (URL: <https://112.ua/glavnye-novosti/rukovodstvo-meduchrezhdeniy-soobshhaet-lish-o-kazhdom-vtorom-medike-s-covid-19-lyashko-536225.html>).

В Центре общественного здоровья рассказали об основных причинах, повлекших распространение инфекции среди врачей:

- отсутствие четкого плана действий медицинского учреждения, нарушения определенного маршрута пациента и стандартов ведения пациентов;
- неправильное пользование средствами индивидуальной защиты (СИЗ), их хранение и утилизация;
- недостаточное обеспечение медперсонала необходимыми средствами индивидуальной защиты.

Во время брифинга 7 мая заместитель министра здравоохранения И. Микичак добавила, что медики относятся к той категории населения, которую больше всего тестируют. Соответственно, и больше выявленных случаев COVID-19 (URL: [https://24tv.ua/ru/iz-za-koronavirusa-izoljaciju-ushlo-vse-otdelenie-perinatalnogo\\_n1345114](https://24tv.ua/ru/iz-za-koronavirusa-izoljaciju-ushlo-vse-otdelenie-perinatalnogo_n1345114)). Кроме того, в стране на протяжении многих лет пренебрегали принципами инфекционного контроля. В частности, бюджеты различных уровней не предусматривали средства на обеспечение средствами индивидуальной защиты. В конце концов в 2019 г. на эти потребности в бюджетах разных уровней было предусмотрено менее 1 %.

В то же время главный государственный санитарный врач В. Ляшко заявляет, что из почти 4 тыс. случаев заболевания COVID-19 среди медицинских работников только каждый второй был рассмотрен как профессиональное заболевание. «Каждый случай заболевания COVID-19 среди медицинских работников должен рассматриваться как

профессиональное заболевание. Мы уже неоднократно обращали на это внимание и говорили руководителям учреждений здравоохранения. О случаях заболевания медиков нужно сообщать в Государственную службу по вопросам труда, проводить расследование каждого такого случая. К сожалению, руководители учреждений здравоохранения пренебрегают этим. Из более 3 тыс. случаев заболевания COVID-19 среди медицинских работников сейчас сообщено только о заболеваниях каждого второго медика!» – подчеркнул он.

В. Ляшко отметил, что соответствующее исследование было только в 10 случаях заболевания, в семи из которых установлена связь между профессиональной деятельностью и болезнью (URL: <https://112.ua/glavnye-novosti/rukovodstvo-meduchrezhdeniy-soobshhaet-lish-o-kazhdom-vtorom-medike-s-covid-19-lyashko-536225.html>).

Учитывая вышеизложенное, неудивительно, что, например, медики «скорой помощи» в Харькове готовы начать бессрочную забастовку с 18 мая. Об этом они предупредили председателя Харьковской областной администрации А. Кучера. Причиной того, что врачи решились открыто говорить о своих проблемах, стало то, что им так и не выплатили обещанную надбавку за дополнительный риск при работе в период эпидемии коронавируса, кроме того, не обеспечили костюмами спецзащиты. Об этом медики написали в открытом письме губернатору. «Мы все ездим на COVID-19, пневмонии, подозрения, перевозки подтвержденных. Все члены бригады контактируют с пациентами и в равной степени рискуют заразиться. Менее 5 % наших коллег получили выплаты», – говорится в письме. Медики также пишут, что используют одноразовые костюмы по два и более раз, что противоречит правилам (URL: <https://thebabel.com.ua/ru/news/43620-v-harkove-mediki-skoroy-nachali-zabastovku-s-trebovaniem-vyplaty-nadbavok-v-oga-otvetili>).

Письмо подписало более 60 человек. По словам волонтера Н. Поповой, медики были готовы выйти на забастовку еще в пятницу, 15 мая, но отказались на время от этой идеи, поскольку невозможно было не выезжать на вызовы – за это предусмотрена уголовная ответственность.

В целом же, как проинформировал Премьер-министр Украины Д. Шмыгаль, 22 мая действие карантина будет продолжено, но страна перейдет к адаптивному карантину. (Согласно ранее опубликованному Кабмином плану выхода из карантина, первый этап выхода из карантина будет вводиться, если в течение 10 дней подряд соотношение зафиксированных случаев заболевания коронавирусом среди всех заболевших не меняется или удерживается в пределах 5 %). «Уже с 22 числа будет принят ряд смягчений относительно карантина. То есть мы позволим движение городского и пригородного наземного транспорта. Мы позволим проведение спортивных соревнований. Мы также откроем отели, кроме хостелов. Работу гостиниц позволим без работы ресторанов и бассейнов. Также будет смягчена возможность проведения служб в храмах», – отметил

он (URL: <https://tribun.com.ua/68740>).

Кроме того, заверил Премьер, с 25 мая Кабмин разрешит работу метро и откроет детсады. Что же касается полноценного возобновления работы транспорта между городами, то осуществить его можно будет только на третьем этапе ослабления карантина, то есть не раньше июня, проинформировал Д. Шмыгаль.

Также Кабинет Министров 15 мая опубликовал постановление, которое позволит восстановить работу непродовольственных рынков.

Во Львове, например, 18 мая в штатном режиме начали работать городские поликлиники и амбулатории.

Следует отметить, что после введения первого этапа смягчения карантина украинцы активизировали поиск работы. За минувшую неделю на специализированных сайтах возросло количество резюме.

Отмечается, что после смягчения карантина салоны красоты, рестораны, учреждения торговли, сферы обслуживания и культуры постепенно возобновляют поиск сотрудников. Однако количество новых вакансий все еще ниже докризисного во всех видах деятельности.

Также напомним, что в мае встало на учет еще 140 тыс. безработных.

Таким образом, ослабление карантина в связи с пандемией коронавируса происходит в Украине и мире. Странам не терпится ослабить карантинные меры, чтобы как можно больше смягчить экономические потери от коронавируса.

В Украине резко сократилось количество новых зараженных и власти страны готовятся к началу II и III этапов смягчения ограничений, на очереди запуск метро, междугороднего транспорта и возобновление работы детских садов.

Во всем мире продолжается разработка вакцин и лекарств от коронавируса COVID-19. Между тем, во Всемирной организации здравоохранения заявили, что ученым может потребоваться около пяти лет, прежде чем пандемия коронавируса COVID-19 окажется под контролем. По словам специалистов, на этот процесс будут влиять ряд факторов, в том числе мутирует ли патоген, какие меры по сдерживанию принимаются и насколько эффективными окажутся разрабатываемые вакцины.

Также в ВОЗ отметили, что на данный момент вакцина кажется «лучшим выходом», но относительно ее эффективности и безопасности многие ученые сомневаются, а также ставят под сомнение ее производство и справедливое распределение среди населения. Ранее руководитель программы по чрезвычайным ситуациям Всемирной организации здравоохранения М. Райан заявил, что коронавирус COVID-19 может существовать постоянно, как и ВИЧ, сроки предсказать невозможно.

В настоящее время разрабатывается более 100 потенциальных вакцин, в том числе несколько из них проходят клинические испытания. Однако эксперты акцентируют на трудностях поиска эффективных против

коронавірусів вакцин. Єсть вакцини проти інших хвороб, таких, наприклад, як корь, але захворювання повністю ліквідувати не вдасться.

Що ж стосується ліків, то вселяє оптимізм розробка американських вчених з біофармацевтичної компанії Sorrento Therapeutics, виявивши антитіло, яке, згідно їх заявленню, на 100 % блокує коронавірус. За інформацією джерела, спеціалісти проаналізували мільярди антитіл, серед яких виявили сотні здатних впливати на коронавірус. Після цього вчені виділили десяток антитіл, а подальше їх вивчення показало, що одне – STI-1499 – здатно на 100 % захистити клітини людини від зараження.

Відзначається, що воно «обволакиває» вірус і виводить його з організму за чотири дні. «Підкриваємо, що це ліки. Єсть рішення, яке точно працює», – підкривив доктор Г. Джи, засновник Sorrento Therapeutics. При цьому випробування проходили тільки в лабораторних умовах, тому компанія поки не отримала дозволу на випуск препарату.

Г. Джи відзначив, що з цим ліком карантин у всіх країнах буде можливо зняти. «Якщо у нас буде нейтралізуюче антитіло в організмі, то соціальна дистанція не буде потрібна», – підкривив він. В біотехнологічній компанії заявили, що можуть виробляти до 200 тис. лікарських доз в місяць. Повністю можливо, що препарат проти коронавірусу може з'явитися раніше вакцини.

Таким чином, покладаючись на перші результати активної роботи світових фармацевтичних компаній і введених глобальних карантинних заходів, можна з обережністю відзначити, що світ в кінці тунелю забрів.

О. Аулін, ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ

## **Українсько-казахстанські відносини: історія та перспективи**

Історія українсько-казахстанських відносин сягає своїм корінням у глибини століть. Ще за часів Київської Русі відбувалися соціальні комунікації між слов'янами, половцями, кипчаками та іншими тюркськими народами, що брали участь у формуванні казахського етносу. Після знищення Запорізької Січі казахстанська земля стала другою батьківщиною для багатьох тисяч переслідуваних за вказівками російських імператорів українських козаків, нащадки яких живуть у Казахстані й понині. Великого українця – Т. Шевченка – гідно шанують у Казахстані як народного акіна Таразі (народного поета Тараса). У ХХ ст. Україна й Казахстан одночасно відчули на собі жахливі удари Голодомору й репресій, організованих сталінським режимом. Казахи й донині зберігають пам'ять про майже 500 тис. депортованих українців. Між Українською Радянською Соціалістичною Республікою і Казахською Радянською Соціалістичною Республікою у

1991 р. було підписано Договір про співпрацю. У грудні того ж року Україна однією з перших визнала незалежність Республіки Казахстан. Дипломатичні відносини між країнами було встановлено 23 липня 1992 р. З цього дня динамічно розвивається й зміцнюється двостороннє співробітництво в усіх сферах життєдіяльності. З кожним роком стає дедалі більше й більше точок дотику, розширюється поле активної взаємодії. Це стосується політики, економіки та гуманітарної сфери (URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/22621/1/РАЗВИТИЕ.pdf>).

За минулу чверть століття була сформована ефективна нормативно-правова база українсько-казахстанського співробітництва. Укладено близько 90 угод, більшість із яких працюють і сьогодні. Було підписано у 1994–1997 рр. понад 30 двосторонніх документів. У цей період напрацьовувалися концептуальні підходи у сфері співробітництва між Україною та Казахстаном, визначалися пріоритети взаємодії, відкривалися дипломатичні місії. Так, у травні 1994 р. в Алмати почало діяти Посольство України в Казахстані (з 2001 р. – в Астані). З грудня 1994 р. працює Посольство Республіки Казахстан у Києві. У 2001 р. в Алмати було відкрито Генеральне консульство України, запрацювали консульські установи Казахстану у Львові (2008), українські – у Кустанаї (2004) та Караганді (2012). Через політичні контакти на вищому рівні була актуалізована політична воля й обопільне бажання двох народів розвивати взаємовигідне співробітництво в різних сферах, поглиблювати співпрацю з урахуванням геополітичних і національних інтересів. Під час офіційного візиту президента Казахстану Н. Назарбаєва в Україну в 1994 р. було підписано Декларацію президентів «Сучасний світ: виклики і небезпеки», яка окреслила основні пріоритети зовнішньої політики обох країн на найближчу перспективу. Одночасно було укладено базовий Договір про дружбу і співробітництво (URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398\\_007](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398_007)).

Високий рівень міждержавної співпраці був досягнутий завдяки активному політичному діалогу (понад 50 офіційних двосторонніх зустрічей), що підтверджує пріоритетність українсько-казахстанських відносин для лідерів обох країн. Так, зокрема, у вересні 1995 р. відбувся офіційний візит Президента України Л. Кучми до Казахстану; у 1999 р. – візит президента Казахстану Н. Назарбаєва в Україну. У результаті було укладено Договір про економічне співробітництво на 1999–2009 роки. У подальшому розширилося співробітництво в культурно-гуманітарній сфері, що сприяло розвитку відносин між двома народами. Роком Казахстану в Україні та України в Казахстані були оголошені 2007–2008 рр. відповідно. У вересні 2010 р. під час офіційного візиту президента Казахстану Н. Назарбаєва в Україну була досягнута домовленість про відновлення поставок казахстанської нафти в нашу країну відповідно до раніше підписаних угод, зокрема Угоди про принципи співробітництва в нафтогазових галузях та Угоди про співпрацю в поставках казахстанської

нафти в Україну та її транзиту територією України (URL: [http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=398\\_006](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=398_006)).

У зустрічах лідерів двох країн з 2014 р. починають посилюватися політичні складові, однак економіка й культура також залишаються в тренді. Так, під час консультацій у форматі «ЄС – Україна – “Євразійська трійка”» відбулася зустріч Президента України П. Порошенка з президентом Казахстану Н. Назарбаєвим. Український очільник подякував Н. Назарбаєву за підтримку України в боротьбі за незалежність і суверенітет. Президент Казахстану зазначив, що Казахстан налаштований на розвиток двосторонньої співпраці з Україною. Він підкреслив, що в цьому контексті «для Казахстану не є перешкодою Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом», а також ще раз закликав до припинення вогню на Сході України й підкреслив готовність посприяти цьому (URL: <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/17/18.pdf>). Наприкінці 2014 р. відбувся візит Н. Назарбаєва до Києва, під час якого обговорювалися питання врегулювання ситуації на Сході України, актуальні аспекти міжнародного порядку денного й основні питання торговельно-економічного співробітництва. За підсумками переговорів президентів за участі представників урядів двох країн були досягнуті принципові домовленості щодо активізації співробітництва в енергетичній, машинобудівній, авіабудівній, космічній галузях та поглиблення кооперації у військово-технічній сфері (URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuist\\_2016\\_2\\_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuist_2016_2_6)).

Спільні підходи обох країн до проблем інтеграції в провідні міжнародні об'єднання трансформувалися в активну співпрацю, зокрема в рамках Організації з безпеки і співробітництва у Європі. Спершу Україна підтримала Астану під час висунення РК для головування в ОБСЄ у 2010 р., через три роки, також за підтримки Казахстану, Україна очолила ОБСЄ. Загальні проблеми у сфері екології, пов'язані з Чорнобильською катастрофою та 40-річним функціонуванням Семіпалатинського ядерного полігона, також служили взаєморозумінню офіційних Києва та Астани, що віддзеркалюється в їх взаємодії в рамках проектів міжнародних організацій на кшталт ООН (URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/22621/1/PAЗВИТИЕ.pdf>).

Президенти П. Порошенко і Н. Назарбаєв у жовтні 2015 р. у черговий раз зустрілися в Астані. Мета візиту – обговорення подальшого українсько-казахстанського торгово-економічного, культурно-гуманітарного співробітництва й підтримки обома сторонами Мінського переговорного процесу. Був підписаний План дій Україна – Казахстан на 2015–2017 роки («Дорожня карта-5»), який визначав ключові підходи й конкретні кроки двостороннього співробітництва (URL: <http://www.president.gov.ua/ru/news/spilna-zayava-prezidenta-ukrayini-petra-poroshenka-ta-prezid-36109>).

У Посланні Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2018 році» зазначено, що Казахстан відіграє роль основного партнера Києва в регіоні Центральної Азії. Загальним пріоритетом є розвиток торгово-економічних відносин. Важливим



завданням – вироблення спільної взаємовигідної позиції України і РК із подолання перешкод для українського експорту й транзиту в Казахстан, відновлення та нарощування обсягів товарообігу (URL: <https://niss.gov.ua/publikacii/poslannya-prezidenta-ukraini/analitichna-dopovid-do-schorichnogo-poslannya-prezidenta>).

Сьогодні головний вектор зовнішньоекономічних зусиль України у відносинах із Казахстаном зумовлюється такими факторами:

- особливостями геополітичних і гео економічних процесів, які сьогодні мають місце в регіоні Центральної Азії та сприяють значному підвищенню значення Республіки Казахстан у формуванні та забезпеченні нової регіональної й міжнародної безпеки, розвитку нових енерготранспортних коридорів, регіональних структур та об'єднань;

- загостренням боротьби за вплив на Казахстан між Євросоюзом, США, Росією, Китаєм, Іраном і Туреччиною, що дає змогу Астані вміло використовувати цю ситуацію для розвитку як своєї країни, так і впливу в регіоні, просування власних енерготранспортних, економічних інтересів і питань безпеки на міжнародній арені;

- зростаючою зацікавленістю України у співпраці з Казахстаном з питань енергетичної політики, зміцнення своєї присутності на казахстанському ринку і в залученні казахстанських інвестицій в економіку України;

- феноменом країн Центральної Азії, який полягає в їхній активній участі в роботі європейських (ОБСЄ, ЄБРР, НАТО) та азіатських (ОЕС, ОІВ, Азіатський банк розвитку, Ісламський банк розвитку) регіональних міжнародних організаціях і фінансових установах.

Водночас офіційна Астана зацікавлена в продукції української економіки, що також сприяє розвитку партнерських відносин. В основі українського експорту завжди домінували продукти металургійної та машинобудівної галузі, продовольство й продукти хімічної промисловості. Після початку російської агресії на Сході України Казахстан став постачальником насамперед кам'яного вугілля, сирової нафти й нафтопродуктів. Казахстан для України – важливе джерело необхідної сировини для стратегічних об'єктів у металургійній і паливно-енергетичній промисловості. Між Україною та Казахстаном практично немає конфліктних інтересів в економічній сфері, тому саме економічне партнерство між двома державами завжди було стабільним, з широким потенціалом і перспективами (URL: <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/17/18.pdf>).

Особливе значення в українсько-казахстанському співробітництві приділяється взаємодії в енергетичній сфері, адже можливості для експорту й транзиту енергоносіїв на ринки Центральної та Північної Європи є стратегічно важливими й для Астани. Одним із найвідоміших спільних проектів в енергетичній сфері стало заповнення казахстанською сировиною нафтопроводу Одеса – Броди, проте Москва зуміла створити перешкоди на шляху його реалізації. Однак в Астані добре розуміють, що поставки вуглеводневої сировини дають можливість Казахстану отримати доступ до

Чорного моря, посилити геополітичне значення і, як наслідок, принесуть великі політичні та економічні дивіденди. Зусилля Києва також спрямовані на реалізацію стратегії енергетичної безпеки шляхом диверсифікації поставок енергоносіїв. На цьому напрямі співпраці може стартувати новий етап у разі досягнення позитивних результатів переговорного процесу Астани з Азербайджаном про можливість спільного транспортування нафти та природного газу. Це означає, що в середньостроковій перспективі можуть з'явитися нові маршрути транспортування енергоносіїв із Казахстану. У рамках підготовки до реалізації вказаного проекту вже працюють дві робочі групи з питань транспортування казахстанської нафти й газу через Азербайджан та територію Грузії в чорноморські порти з подальшим виходом на світові споживчі ринки (URL: [http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/17/17\\_2019.pdf](http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/17/17_2019.pdf)). Враховуючи відносини стратегічного партнерства Києва та Баку, цілком можливо, що в разі позитивного вирішення транспортно-технологічних питань значна частина казахських вуглеводнів транспортуватиметься через Україну.

Судячи з перших кроків нового Надзвичайного та Повноважного Посла Республіки Казахстан в Україні Д. Калетаєва, який вручив вірчі грамоти в березні поточного року, традиційні напрями українсько-казахстанського співробітництва отримують новий імпульс. Крім Президента України, посол зустрівся із представниками Верховної Ради, Кабінету Міністрів, Українського союзу промисловців і підприємців, мусульманської спільноти, політичних, медичних й аналітичних кіл, а також із міським головою Києва. Під час кожної розмови Д. Калетаєв намагався знайти точки дотику, які б сприяли подальшому розвитку взаємовигідної співпраці між двома країнами.

«Вітаю посла моєї другої батьківщини – Казахстану! Ласкаво просимо до Києва!» – так зустрів Д. Калетаєва очільник столиці України. В. Кличко тепло згадав дитинство, проведене в Казахстані, підкреслюючи, що безкрайній степ, величні гори Тянь-Шаню, гостинність казахського народу назавжди залишаться в його серці. Під час офіційної частини зустрічі міський голова поінформував про економічний потенціал Києва та запросив казахстанський бізнес до активнішого торгово-інвестиційного співробітництва. При цьому запевнив, що він надаватиме необхідну допомогу в реалізації спільних проектів. Так само Д. Калетаєв поінформував про інвестиційний клімат Казахстану, можливості Міжнародного фінансового центру «Астана», а також туристичний потенціал республіки. Він запропонував здійснити ряд економічних і культурно-гуманітарних проектів у рамках побратимських зв'язків двох столиць – Нур-Султана і Києва. Крім того, співрозмовники обмінялися досвідом боротьби з поширенням COVID-19 і діяльністю з підтримки населення та підприємців.

Також 12 травня 2020 р. відбулася зустріч Д. Калетаєва з головою Духовного управління мусульман України муфтієм шейхом А. Тамімом. Співрозмовники обмінялися інформацією про стан і розвиток ісламу в Україні та Казахстані, досвідом двох країн у боротьбі з релігійним

екстремізмом і щодо запобігання пропаганді деструктивних релігійних течій. У цьому контексті голова ДУМУ високо оцінив мудру політику казахстанського керівництва щодо збереження миру й міжрелігійної злагоди в країні. При цьому особливо підкреслив важливе значення З'їзду лідерів світових і традиційних релігій для просування міжрелігійного та міжцивілізаційного діалогу, який періодично відбувається на території республіки (URL: <https://www.facebook.com/KazEmbassyUkr>).

Під час розмови посла Казахстану з міністром інфраструктури України В. Криклієм ішлося про те, що Казахстан та Україна мають унікальне географічне положення, будучи природним «мостом» між Європою й Азією. Це зумовлює значний потенціал для посилення співпраці двох країн у сфері транспорту й логістики. При цьому одним із найважливіших пріоритетів є розвиток Транскаспійського міжнародного маршруту Актау – Баку – Батумі – Одеса. Співрозмовники наголосили на доцільності більш активного використання передових цифрових технологій. У цьому контексті міністр запропонував запустити пілотний проект із впровадження механізму електронного обміну дозволів на здійснення міжнародних перевезень, що спростить адміністративні процедури для автомобільних перевізників Казахстану й України. Сторони також висловили зацікавленість у реалізації спільних проектів у галузі залізничного й автомобільного машинобудування. Посол Казахстану поінформував про готовність ряду казахстанських компаній взяти участь у реалізації великих інвестиційних інфраструктурних проектів в Україні, перш за все в будівництві автомобільних і залізничних доріг. Очікується їх участь у відповідних тендерах. Наприкінці бесіди домовилися сформулювати «дорожню карту» спільних дій щодо активізації казахстансько-українського співробітництва в галузі транспорту й комунікацій (URL: <https://www.facebook.com/KazEmbassyUkr>).

Отже, проходять десятиріччя, а відносини між Україною та Казахстаном, як і раніше, розвиваються на підґрунті взаємної поваги, взаємних економічних та політичних інтересів. Гуманітарні питання також не оминають сфери міждержавного співробітництва. У важкі часи світової економічної кризи, що починається, саме плідна співпраця між двома нашими країнами і взаємодопомога є запорукою подальшого розвитку та процвітання.

І. Рудь, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

## **Українські заробітчани і Європа: вплив пандемії на трудову міграцію**

У березні 2020 р. в Україну повернулася рекордна кількість українців. За повідомленням колишнього міністра Кабінету Міністрів Д. Дубілета, за минулий місяць в Україну в'їхало понад 270 тис. українців – це наймасштабніше повернення наших громадян за останні чотири роки, не враховуючи повернення перед Новим роком. Пов'язано це насамперед з

епідемією коронавірусу та заборонаю на роботу ресторанів, кафе, громадських місць у багатьох містах Європи, куди українці приїжджали на заробітки.

Як відомо, на початку 2000-х років в Україні з'явилася тенденція до масового відпливу кадрів на роботу за кордон. Тоді до цього спонукало падіння економіки, відсутність перспектив. Ще однією причиною стала війна 2014 р. Треба зауважити, що масштаби цієї міграції дали змогу економічним експертам стверджувати, що українські заробітчани перераховують у країну в декілька разів більше грошей, ніж інвестори.

Від початку свого президентства В. Зеленський говорить про повернення українців із-за кордону. Він розглядає це як можливість втримати їх на Батьківщині завдяки створенню нових робочих місць на будівництві доріг та інфраструктурних об'єктів.

Багато українців за кордоном мали короткострокові дозволи й непокоїлися, що не зможуть продовжити термін свого перебування, оскільки державні установи в країнах ЄС зачинилися через пандемію. Після закриття кордонів на самому початку пандемії коронавірусу на пропускних пунктах виникали кілометрові черги з тисяч заробітчанин, які поверталися додому. За різними оцінками, з Європи виїхало від 5 до 10 % робітників. Це сталося здебільшого через скорочення робочих місць або робочого часу – багатьом співробітникам стало не вигідно працювати на запропонованих умовах і вони вирішили повернутися в Україну.

На початку травня під час свого робочого візиту до Закарпаття Президент В. Зеленський заявив, що Україна не блокуватиме виїзд заробітчанин за кордон за умови надання країною-замовником контракту на роботу хоча б на три місяці. «Ми нікому нічого не блокуємо... Ми пояснили, що коли в нас іде карантин, його потрібно дотримуватися. Це треба зрозуміти... Ми відпускаємо громадян на ці роботи за умови, що нам показують копію контракту з людиною на як мінімум три місяці роботи, – наголосив він. – Коли країна, яка зв'язується з нами по дипломатичних зв'язках, бере на себе зобов'язання забезпечити наших громадян житлом, медичною страховкою – можемо бути впевнені, що, якщо щось із нашим громадянином станеться, його не викинуть на вулицю».

Президент В. Зеленський пропонує розробити механізм створення робочих місць, аби в Україні залишилися заробітчани, які повернулися з-за кордону через пандемію коронавірусу. Серед варіантів працевлаштування Президент бачить будівництво доріг. Про це він заявив під час свого традиційного відеозвернення. Президент зазначив, що хоче звернути увагу уряду на те, що з-за кордону повернулася велика кількість українських громадян. «Це добра новина, хай і обставини такого повернення не найприємніші. Але рано чи пізно коронавірус пройде і карантин закінчиться. Вважаю, що ми повинні зробити все і втримати цих людей на Батьківщині. Нам дуже потрібні ваші знання і ваші вміння», – зауважив глава держави.

В. Зеленський запропонував уряду розробити окремий механізм, який створить в Україні «додаткові мільйони робочих місць». «Саме в цьому контексті знаковим є продовження програми “Велике будівництво” – тисячі кілометрів нових доріг та інфраструктурні об’єкти дадуть той необхідний імпульс економічного розвитку та створять нові робочі місця», – наголосив він.

Нагадаємо, після своєї перемоги на виборах Президента В. Зеленський неодноразово заявляв, що хоче повернути на Батьківщину українців, які працюють за кордоном. Також він закликав повертатися українців із громадянством інших країн. «Нас 65 млн – тих, кого народила українська земля. Українці в Європі, Азії, Північній і в Південній Америці, в Австралії і в Африці. Я звертаюся до всіх українців на планеті – ви нам дуже потрібні, кожний, хто готовий будувати нову, успішну та сильну Україну, я з радістю надам громадянство. Ви повинні їхати в Україну не в гості, а додому. Ми чекаємо на вас», – наголошував В. Зеленський під час інавгурації.

Варто нагадати, що в листопаді уряд анонсував із березня 2020 р. «велике будівництво доріг». Попри карантин, цей проект вирішили все ж таки продовжити (URL: <https://hromadske.ua/posts/zelenskij-hoche-zalishiti-v-ukrayini-zarobitchan-yaki-povernulis-z-za-kordonu-treba-buduvati-dorogi>. 2020. 1.05).

Цьогоріч в Україні очікують 10 млрд дол. переказів від трудових мігрантів, що на 2 млрд дол. менше проти 2019 р. Про це в інтерв’ю BBC News Україна повідомив голова Національного банку України Я. Смолій. «У 2019 р. перекази (від трудових мігрантів) дали 12 млрд дол. Цього року ми очікуємо, що буде 10 млрд дол. Але це буде компенсовано тим, що люди не зможуть виїхати на відпочинок за кордон. За нашою статистикою, наші громадяни витрачали близько 8–10 млрд дол. щороку, перебуваючи на відпочинку за кордоном», – зазначив Я. Смолій. За його словами, через обмеження на пересування люди не зможуть поїхати й витратити свої кошти. «Це негарно, звісно, але це буде компенсація із надлишком», – додав Я. Смолій.

Нагадаємо, Кабінет Міністрів не вводив жодних заборон на виїзд українців за кордон, наразі уряд проводить переговори з європейськими країнами про виїзд наших громадян на роботу (URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1869552-tsogo-roku-ochikuyetsya-10-mlrd-dolariv-nadkhodzhen-vid-zarobitchan-smoliy>. 2020. 16.05).

Україна веде переговори з рядом країн не лише Євросоюзу щодо перевезення сезонних робітників з України. Про це в інтерв’ю Deutsche Welle повідомив віце-прем’єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції В. Пристайко. «Питання відновлення праці наших людей, які звикли працювати за кордоном, залежить у першу чергу від роботодавців у тих країнах, де вони звикли працювати. Уряд України не обмежує, ми лише намагаємось придати цьому руху якусь координацію. Усе більше рейсів відновлюється, це й авіаційні, і ми зараз працюємо над автомобільними і

залізничними рейсами», – поінформував В. Пристайко. За його словами, домовленості про такі спецрейси вже є з рядом країн, переважно з ЄС. «Відлетіли рейси на Лондон, Гельсінкі, відлетіли рейси на Німеччину. Ми ведемо перемовини не тільки з країнами ЄС. Наприклад, є домовленість про певну кількість робітників до Ізраїлю. Наприклад, на Австрію планується 802 людини точно. Деякі країни не мають такої точної цифри. Ми говоримо про Фінляндію, від 12 до 15 тис. за весь цей період до серпня. У Німеччині важко сказати в силу її федерального устрою. Кожна федеральна земля запрошує по-своєму. У Чехії наші працівники – це найбільша етнічна група, яка перебуває там. Тобто ми уявляємо, про які цифри йдеться – від сотень до десятків тисяч людей», – поінформував віце-прем'єр. Він розповів також, що для того, аби доправити до Гельсінкі й назад зазначену кількість людей, рейсів має бути не менше 200.

За повідомленням інформаційного агентства «Українські національні новини», минулого тижня в Австрію вирушило 200 українських працівників (URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1868705-pristayko-pro-spetsreysi-dlya-zarobitchan-z-nizkoju-krayin-vzhe-ye-domovlenosti>. 2020. 12.05).

Водночас В. Пристайко наголосив, що уряд не намагається обмежити заробітчан, а тільки намагається надати цьому руху координацію. Вимоги, за його словами, пов'язані лише з коронавірусом. «Ми не перевіряємо контрактів, не допомагаємо або не заважаємо ці контракти укладати. Не запитуємо чим збираються займатися люди, не з'ясовуємо скільки їм платять», – зауважує В. Пристайко й додає, що уряди узгоджують лише кожен чартерний рейс, який має здійснити політ (URL: <https://hromadske.ua/posts/deyaki-krayini-yes-zaraz-potrebuyut-desyatkiv-tisyach-ukrayinskih-zarobitchan-vicepremyer-pristajko>. 2020. 12.05).

Щоб зрозуміти розвиток ситуації, треба подивитися на неї з різних точок зору. Зазначимо, що протягом весни різкий відплив робочих рук турбує європейських підприємців, перш за все фермерів у Польщі та Німеччині.

В обох країнах ось-ось почнеться сезон збору спаржі, однак Польща вже прийняла великий потік своїх громадян із Німеччини, тепер вони отримують пріоритет у працевлаштуванні. Тим часом польські фермери не впевнені, що конкурс на вакансії буде високим, адже ставки, які вони пропонують, здадуться занадто низькими для поляків, а українців, які все ще не повернулися на Батьківщину, залишилося не так багато.

У Німеччині такого припливу громадян, які погодилися б на польові роботи, немає. За даними Міністерства сільського господарства ФРН, до кінця травня ця галузь потребує близько 100 тис. сезонних робітників. Однак через введену в Німеччині заборону на в'їзд із-за кордону в країну змогли потрапити тільки близько 20 тис. сезонних робітників. Фермери сподіваються на те, що до червня ситуація зміниться, кордони знову відкриють й українці з поляками повернуться до Німеччини.

Уряд ФРН наразі розглядає ініціативу про спрощення в'їзду заробітчан.

Г. Гайль, міністр праці Німеччини, запропонував впустити людей та розмістити їх на домашній карантин у готелях на два тижні, а після закінчення цього терміну провести тести.

Крім того, німецький уряд планує залучити до роботи на полях і в теплицях у квітні – травні 20 тис. німців – безробітних, студентів, шукачів притулку та людей із неповною зайнятістю. Однак фермерам така ініціатива не дуже подобається. Люди, які, можливо, займуть вакансії – не професіонали, працюватимуть повільніше, щоб вкластися в терміни, доведеться наймати вдвічі більше робітників і платити вдвічі більше зарплат. Деякі фермери готові зовсім відмовитися від збору врожаю спаржі, аби заощадити кошти.

Міністр сільського господарства ФРН Ю. Клекнер і міністр внутрішніх справ Г. Зейсгофер досягли згоди в питанні в'їзду іноземців на територію країни. Німеччина дозволить в'їзд для 40 тис. сезонних робітників зі Східної Європи в квітні, а також для аналогічної кількості в травні. Такі працівники зможуть в'їжджати і виїжджати винятково групами та тільки літаками. Крім того, вони повинні пройти медичну перевірку. Також протягом перших 14 днів новоприбулі повинні жити й працювати тільки окремо від інших працівників, не залишати території господарства, дотримуватися дистанції з іншими працівниками. Отже, якщо карантин скасують, то вже в травні українці зможуть повернутися на свої робочі місця в Німеччині – якраз уже розпочнеться сезон збору полуниці.

У Польщі українські мігранти можуть розраховувати не тільки на продовження термінів перебування, а й на допомогу в оформленні документів. Так, наразі заробітчанама випала нагода отримати посвідку на проживання на три роки безкоштовно. Про це повідомило найбільше польське агентство праці EWL Group. Так, працівники з України, які вже перебувають у Польщі на підставі віз або ті, що в'їхали за біометричними паспортами, можуть отримати безкоштовне оформлення Карти перебування. Громадяни України повинні лише сплатити державний збір за подачу заяви та довіреності (507 злотих), а всю адміністративну роботу з підготовки документів на себе бере агентство.

Щодо обіцяних президентом мільйона вакансій, то тут все впирається в інвестиції США, залучення яких ставилося під сумнів ще до початку кризи, пов'язаної з коронавірусом. На думку експертів, робочі місця так і не будуть відкриті. Принаймні найближчим часом. Найімовірніше, після відкриття кордонів українці вирушать на свої робочі місця, які вони покинули на час карантину (URL: <https://rubryka.com/article/karantyn-zarobitchany>. 2020. 7.04).

Екс-міністр закордонних справ П. Клімкін розповів, що після перемоги над пандемією бажаючих з України поїхати в країни ЄС підзаробити стане ще більше, ніж раніше. «Думаю, відновлення економіки відбудеться досить швидко. І я вважаю, що після пандемії в країни ЄС поїде працювати навіть більше українців, ніж працювало раніше. Це пов'язано з кількома причинами. Наприклад, з тим що рівень зарплат у ЄС, звичайно, знизиться. І багато

європейців працюватимуть у такій ситуації на деяких ділянках, скажімо так, без бажання. Відповідно, для українців з'являться нові шанси», – зауважив він.

При цьому є побоювання, що в нинішній економічній ситуації роботодавці вважатимуть за краще наймати українців нелегально. «Боюся, якщо відновлення економіки ЄС піде складно, є ризик того, що збільшиться кількість нелегальних працівників. Багато українців легальну роботу знайти не зможуть. А в роботодавців буде інтерес брати українців нелегально. Це буде їм дуже вигідно. Тобто поїде на роботу більше українців. Але, на жаль, я цього дуже боюся, що вони працюватимуть нелегально, не маючи соціальних гарантій», – підкреслив П. Клімкін.

Водночас політолог В. Фесенко вважає, що Євросоюз запровадить більш жорсткий режим контролю – і можливості нелегальної зайнятості у ЄС зменшаться. «Частина мігрантів, які мають трудову візу, думаю, зможуть без проблем повернутися, коли ситуація заспокоїться і відновиться робота бізнесу. Всім іншим треба бути готовим, що варіанти з нелегальною працею будуть ускладнені, менше буде можливостей виїхати в Європу. Спроби найняти нелегалів і працевлаштуватися нелегально, безумовно, будуть. Інше питання, що з боку держав ЄС буде набагато жорсткіший контроль. Одна справа, коли нелегали працювали в умовах “мирного часу”. Інша справа – після такої потужної пандемії, яка наклала відбиток на все. Прикордонний контроль, навіть всередині ЄС, думаю, буде посилюватися. І вважаю, що число трудових мігрантів скоротиться. Плюс у ЄС зростатиме безробіття. Можливість знайти роботу скоротиться», – зазначив експерт (URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/468796/eksperty-rozpovily-shho-chekaye-v-yevropi-ukrayinskyh-zarobitchan-pislya-karantynu>. 2020. 12.04).

Не розуміють, як діяти в таких умовах, і в міжнародних компаніях із працевлаштування.

В українському уряді ж ситуацію пояснюють турботою про безпеку самих заробітчан. Про те, що уряд не сприятиме поїздкам українців на роботу за кордон, раніше заявив Прем'єр-міністр Д. Шмигаль. Мовляв, робоча сила потрібна й тут. Уже згодом Прем'єр у соцмережах повідомляє, що до переговорів із європейськими країнами уряд усе-таки готовий.

Через епідемію коронавірусу в Україну повернулося близько 2 млн сезонних робітників. Багато хто не виконав контракти, не встиг забрати зарплатню й сподівається повернутися, зазначають у профспілці (URL: <https://www.5.ua/suspilstvo/yevropa-chekaie-ukraina-ne-vidpuskaie-chomu-zarobitchany-ne-mozhut-potrapyty-na-robotu-za-kordon-213971.html>. 2020. 30.04).

З початком карантину третина українських заробітчан у Польщі поскаржилася на обмеження та зниження доходів. За даними опитування, 60 % українців скаржаться на погіршення після введення в Польщі карантину. Приблизно 30 % опитаних залишилися без роботи або повинні були істотно її обмежити. При цьому 27 % відчують проблеми із працевлаштуванням.



Житло в Польщі втратили 3 % українців, 22 % заявили, що залишаться в країні нелегально, якщо термін їх перебування в Польщі закінчиться. Проте 7 % опитаних не виключають, що в разі зняття карантину їм доведеться повертатися в Україну для переоформлення документів.

Водночас близько 200 громадян України полетіли чартерним рейсом до Фінляндії на сезонні роботи. Рейс було організовано на прохання фінських фермерів. Після прильоту в аеропорт Гельсінкі українців зустрічали кілька транспортних засобів, які перевезли сезонних робітників до різних частин Фінляндії на двотижневий карантин на фермах.

У подібних чартерних рейсах зацікавилися також Велика Британія та Австрія. Скористатися такими рейсами мали право люди з офіційним працевлаштуванням у цих країнах. До того ж у разі якогось лиха, наприклад вони захворіють на коронавірус, їх лікуватиме держава перебування.

У Міністерстві закордонних справ після дозволу на виїзд 200 українців на сезонні роботи до Фінляндії назвали організацію чартерів для виїзду українців на роботу за кордон нелогічною. «В умовах поширення пандемії будь-яка подорож – це нараження на небезпеку захворювання, особливо коли ця подорож здійснюється літаком. Наразі, скажемо відверто, нелогічним є паралельно організовувати масові чартери на вивезення українців до країн, де триває пандемія з тією чи іншою мірою інтенсивності», – наголосив міністр закордонних справ України Д. Кулеба.

У Фінляндії тим часом заявили, що можуть відмовитися від українських сезонних робітників після суперечливих заяв із Києва про те, що Україна прагне «зберегти заробітчан» і «докладе для цього максимум зусиль». «Ми не зможемо більше залучати людей з України, принаймні найближчим часом. Нам потрібні швидкі рішення, тому що скоро розпочнеться весняний збір врожаю», – наголосила постійний секретар Міністерства сільського господарства Я. Хусу-Калліо у коментарі *Maaseudun Tulevaisuus*.

Фінляндія погодилася в цьому році прийняти для сезонних робіт 1 тис. 500 українських сезонних працівників. Наразі до країни прибули лише близько 200 з них, і є побоювання, що решті не дозволять приїхати.

Отже, через пандемію українські заробітчани (якась частина) змушені були повернутися в Україну. Український уряд наразі не має можливостей щодо працевлаштування усіх цих людей на Батьківщині. Також значною проблемою залишається істотна різниця в заробітній платі, що її пропонують в аналогічних галузях виробництва в країнах Європи і в Україні. Імовірно, після закінчення пандемії заробітчани повернуться до своїх європейських роботодавців, які нині прагнуть обійти заборони й залучити українських громадян до традиційних сезонних робіт. Заразом експерти допускають можливість певних змін щодо умов праці за кордоном, що, у свою чергу, здатно вплинути на міграційні настрої.

## **Криза на світовому нафтовому ринку та її вірогідні наслідки для глобальної та української економіки**

(Початок. Закінчення у № 11)

### 1. Оцінки розвитку глобальної нафтової кризи

Навесні нинішнього року світовий та український інформаційний простори почали все більше наповнюватися повідомленнями про стрімке зниження цін на нафту на міжнародних торгових майданчиках. При цьому особливо резонансними стали повідомлення про, так звану, від'ємну ціну нафти на біржах. Повідомлялося, наприклад, що 20 квітня на Нью-Йоркській товарній біржі (NYMEX) «ціна на нафту WTI впала до 37 дол. за бар.», а ціна за барель російської нафти Urals станом на 22:00 20 квітня опустилася до «мінус» 2 дол. Така, парадоксальна на перший погляд, ситуація стимулювала активне обговорення в Інтернеті, хоча й не завжди з адекватними її оцінками.

Водночас фахівці наголошують на некоректності ототожнення цін на біржові фінансові інструменти й фізичну нафту. Так, директор Науково-технічного центру «Психея», член громадської ради при Міністерстві енергетики та вугільної промисловості України С. Сапегін у середині квітня зазначав: «Та те, що відбувається на ринку, насправді не реальна ціна нафти, а спекуляції похідними цінними паперами (деривативами). Адже подешевшав тільки найближчий ф'ючерс (домовленість про поставку). При цьому на ринку спостерігається ситуація контанго (тобто ф'ючерс, що передбачає поставку товару через певний час, коштує дорожче, ніж ціна поточного активу), що сигналізує про надлишок пропозиції в короткостроковій перспективі. Отже, падіння ціни травневих ф'ючерсів на WTI не означає, що фізичну нафту насправді віддаватимуть за доплату. Проте обвал цін на травневі ф'ючерси показує настрої інвесторів щодо цінних перспектив нафти» (URL: [https://dt.ua/energy\\_market/nafta-za-bezcin-345342\\_.html](https://dt.ua/energy_market/nafta-za-bezcin-345342_.html)).

Утім, схоже, що зазначений обвал цін на травневі ф'ючерси ознаменував значні зрушення, що очікують світовий нафтовий ринок у найближчому майбутньому. Адже й ціна фізичної нафти на світовому ринку, як свідчать чисельні повідомлення ЗМІ, останнім часом знаходиться на рекордно низькому рівні. Так, 16 березня цього року ціна нафти північноморської марки Brent уперше з лютого 2016 р. впала нижче, ніж 30 дол./бар., а 30 березня ціна одного бареля російської нафти Urals становила

16,2 дол. на умовах поставки CIF (порт Роттердам). «Це найнижчий рівень із червня 1999 року, так дешево російська нафта в цьому столітті ще не коштувала», – зазначають оглядачі ЗМІ (URL: [https://ukr.lb.ua/economics/2020/04/21/455803\\_tsina\\_nafti\\_brent\\_vpershe\\_z\\_lyuto\\_go\\_2002.html](https://ukr.lb.ua/economics/2020/04/21/455803_tsina_nafti_brent_vpershe_z_lyuto_go_2002.html)). І це при тому, що ще наприкінці лютого цього року ціна нафти на світовому ринку перевищувала 50 дол./бар.

Загалом фахівці виокремлюють ряд чинників, що призвели до нинішнього карколомного падіння світових цін на нафту. Найочевидніший з них – пандемія коронавірусу COVID-19, яка охопила планету і призвела до стрімкого скорочення споживання вуглеводневого палива у світі. Хоча насправді ця пандемія радше виявилась своєрідним «спусковим гачком», який запустив «розкручування маховика» глобального скорочення попиту на нафту. Є й інші потужні чинники, причому деякі з них менш очевидні, що вплинули на формування нинішньої динаміки цін на світовому нафтовому ринку.

До таких чинників часто відносять міжнародну конкуренцію великих виробників нафти і, зокрема, нездатність таких гравців світового нафтового ринку як Саудівська Аравія та Росія своєчасно узгодити скоординовану політику обмеження обсягів видобутку і, відповідно, продажу нафти на світовому ринку. Як зазначив ще в середині березня в інтерв'ю телеканалу РБК співвласник і віце-президент найбільшої російської приватної нафтової компанії «ЛУКОЙЛ» Л. Федун, «основна причина такого обвалу нафтових котирувань – розвал угоди про скорочення видобутку нафти ОПЕК+ через те, що Росія і Саудівська Аравія 6 березня не змогли домовитися про умови її продовження, а потім саудівці заявили про намір збільшити поставки сировини на ринок на більш ніж 25 %» (URL: <https://www.rbc.ru/business/19/03/2020/5e726cd49a79475a72b455dc>). У результаті «1 квітня сплив термін дії угоди зі скорочення видобутку нафти, яку країни ОПЕК, Росія і ще декілька нафтодобувних держав уклали наприкінці 2016-го року. Вона діяла з 1 січня 2017 р. і понад три роки давала змогу утримувати ціни на рівні приблизно 50 дол. за барель». Країни, що брали участь в угоді ОПЕК+, не змогли домовитися про її продовження, оскільки Росія не хотіла погоджуватися на додаткове скорочення видобутку. Після розвалу угоди котирування почали стрімко знижуватися (URL: <https://nv.ua/ukr/biz/economics/rinok-nafti-bilshe-ne-bude-kolishnim-ugoda-oprek-pripinila-diyati-shcho-roblyat-sauidivska-araviya-ta-rosiya-50079419.html>).

За інформацією порталу «Минпром», на початок квітня цього року аналітики компанії Fitch Solutions оцінювали потенційний надлишок нафти на світовому ринку в більш ніж 20 млн. бар./добу. «Вивести такі обсяги з ринку в короткі терміни неможливо. Навіть якщо на це є добра воля всіх зацікавлених сторін». Причому, «мова йде про 20 % від глобального споживання в нормальній ситуації» (URL: <https://www.minprom.ua/articles/260324.html>). Пандемія коронавірусу COVID-

19, як відомо, створила на світовому ринку ситуацію екстраординарного скорочення попиту на нафту.

Щоправда, вже 12 квітня з'явилося повідомлення ЗМІ про те, що «країни ОПЕК+ (організація країн-експортерів нафти та її партнери) погодили умови найбільшого у своїй історії договору про скорочення видобутку нафти. Отримане в результаті зменшення видобутку складе 9,7 млн. бар./добу, що трохи менше, ніж передбачалося спочатку. Нова домовленість також передбачає особливі умови для Мексики, яка в підсумку знизить видобуток на 100 тис. бар./добу замість передбачуваних 400 тис. бар./добу. Основні учасники ОПЕК+ – Росія і Саудівська Аравія – погодили скорочення видобутку ще 9 квітня. Наступного дня, завдяки посередництву президента США Д. Трампа, Мексика оголосила, що приєднається до договору на своїх умовах. Скорочення видобутку намічено на травень і червень. Відмова Росії на початку березня піти на подальше скорочення нафтовидобутку через пандемію коронавірусу призвела до обвалу світових цін на нафту. Через обмеження, спрямовані на стримування пандемії SARS-CoV-2, світовий попит на нафту за кілька тижнів скоротився на третину або майже на 30 млн барелів на добу», – зазначав оглядач Deutsche Welle.

Тижневик «Терминал: Нефтяное обозрение» навів допис президента США Д. Трампа в Twitter про те, що «обсяг, який прагнули скоротити під час переговорів ОПЕК+, становив 20 млн бар. на день, не 10 млн, про що головним чином повідомляють» (URL: <http://oilreview.kiev.ua/2020/04/14/sdelka-opек-predusmatrivaet-sokrashhenie-dobychi-na-20-mln-barrelej-v-sutki-tramp>). Також у цьому тижневику зазначалося, що «ОПЕК+ домовилася 12 квітня про скорочення видобутку нафти на 9,7 мільйона барелів на добу в травні-червні, 7,7 мільйона в другому півріччі і 5,8 мільйона далі до кінця квітня 2022 року. Базою відліку взято жовтень 2018 року, але для Росії і Саудівської Аравії взяті 11 млн барелів на добу, від яких за аналогією з усіма йде зниження на 23, 18 і 14 % відповідно. На окремих умовах наполягла і Мексика: вона знижує видобуток тільки на 100 тис. барелів на добу в травні – червні, решта 300 тис. за неї скорочують США» (URL: <http://oilreview.kiev.ua/2020/04/22/irak-ne-isklyuchaet-hto-strany-opек-primut-dopolnitelnye-mery-dlya-sokrashheniya-izbytka-nefti>). Як бачимо, США задля досягнення доволі вигідної для себе нової угоди ОПЕК+ погодилися зробити суто символічне скорочення обсягів видобутку власної нафти.

Хоча, скажімо, цілий ряд німецьких періодичних видань сумнівається в тому, що, по-перше, досягнутий учасниками ОПЕК+ компроміс щодо скорочення обсягів видобутку нафти довго протримається. По-друге, що навіть це узгоджене скорочення обсягів видобутку нафти достатнє, щоб вплинути на ціни на нафту в бік суттєвого їх зростання, коли економіки країн-споживачів нафти фактично перебувають у стані кризи. І, судячи з оприлюднених у цілому ряді держав планів щодо послаблення карантину через пандемію коронавірусу COVID-19, найближчими місяцями не варто

розраховувати на значне зростання попиту на нафту й нафтопродукти у Європі та США.

З оцінками ряду німецьких періодичних видань перегукується і заява міністра нафти Іраку Т. Гадбана про те, що «ОПЕК+ може вжити додаткових заходів, щоб скоротити надлишок сировини на ринках. Це залежить від розвитку ситуації на світових ринках і поступливості виробників» (URL: <http://oilreview.kiev.ua/2020/04/22/irak-ne-isklyuchaet-chno-strany-opek-primut-dopolnitelnye-mery-dlya-sokrashheniya-izbytko-nefti>).

Проте, на думку деяких експертів, є й інші чинники, причому вельми суттєві, які перешкоджатимуть поновленню «допандемічного» рівня цін на нафту у світі в майбутньому. Як зазначали в середині квітня оглядачі російського ділового видання «Коммерсантъ», «така вбивча комбінація пояснюється поєднанням двох основних факторів. По-перше, останні п'ять років ринок знаходиться під тиском надлишкової пропозиції нафти з боку, перш за все, сланцевих виробників у США. Угода країн ОПЕК і Росії щодо скорочення видобутку, укладена в 2016 році, як показав час, тільки замаскувала цю проблему, але не вирішила її. Другим фактором став вплив пандемії коронавірусу: запроваджені в більшості країн карантинні заходи, масштаб яких ще два місяці тому було неможливо уявити, призвели до небаченого в історії падіння попиту на нафту – на 15–30 % за різними оцінками» (URL: [https://www.kommersant.ru/doc/4320694?from=other\\_trend](https://www.kommersant.ru/doc/4320694?from=other_trend)).

І якщо вплив пандемії коронавірусу та запровадження в більшості країн-споживачів нафти карантинних заходів на динаміку кон'юнктури світового ринку нафти вже розглядався вище, то про вплив фактора сланцевої нафти варто поговорити окремо.

Зазначимо, що найбільшим виробником сланцевої нафти у світі є США, які нарощували її видобуток у 2017–2019 рр., коли Саудівська Аравія та Росія в рамках угоди ОПЕК+ обмежували обсяги власного видобутку. Для США видобуток великих обсягів нафти є не лише засобом забезпечення енергетичної незалежності, а й інструментом міжнародного політичного впливу, як, до речі і в Росії. Саме тому США не зв'язують себе угодою ОПЕК+, принаймні поки що. Це й слугувало на початку березня нинішнього року причиною для відмови Росії від пропозиції Саудівської Аравії щодо узгодження скоординованої політики обмеження обсягів видобутку і продажу нафти на світовому ринку.

Оглядачі деяких російських ЗМІ звертають увагу на те, що коли наприкінці лютого попит на нафту почав слабшати через пандемію коронавірусу, Росія відмовилася підтримати ідею Саудівської Аравії про додаткове скорочення її видобутку. За інформацією російського телеканалу РБК, «першою на підтримку виходу Росії з угоди про стримування видобутку з Саудівською Аравією та іншими країнами ОПЕК виступила державна «Роснефть». «З точки зору інтересів Росії ця угода просто позбавлена сенсу. Ми, поступаючись власними ринками прибираємо з них дешеву арабську і російську нафту, щоб розчистити місце для дорогої сланцевої американської.

І забезпечити ефективність її видобутку», – сказав тоді РБК прес-секретар «Роснефти» М. Леонтьєв (URL: <https://www.rbc.ru/business/19/03/2020/5e726cd49a79475a72b455dc>).

Логіка російської сторони полягала в тому, що немає сенсу підтримувати попередній рівень світових цін на нафту, тоді як країни, що не входять в ОПЕК+, не збираються скорочувати її видобуток. Тому нехай краще ринкові сили нададуть рівноваги попиту і пропозиції на світовому нафтовому ринку. Російська сторона вочевидь вважала, що для Саудівської Аравії це буде означати поєднання тривалого періоду низьких цін на нафту та проблем з її державним бюджетом, що балансується завдяки нафтовій торгівлі. Російські ЗМІ зазначають, що очільник міністерства фінансів РФ А. Силуанов публічно наголошував, що в Росії є достатні резерви, щоб пережити чотири роки низьких світових цін на нафту. Однак Саудівська Аравія у відповідь на відмову Росії продовжити угоду ОПЕК+ вирішила розпочати цінову війну, різко збільшивши видобуток нафти і одночасно знизивши ціну її продажу. У результаті, як зазначалось вище, це в поєднанні з іншими чинниками призвело до карколомного падіння світових цін на нафту.

Таким чином, Росія, зазнавши великих втрат від стрімкого падіння цін на нафту, все-таки була змушена укласти угоду щодо скорочення обсягів видобутку нафти, але США при цьому, по суті, так і залишилися поза останньою угодою ОПЕК+. Адже згадане вище скорочення американського нафтовидобутку на 300 тис. барелів на добу є майже символічним, тим часом як внесок найбільших виробників нафти в ОПЕК+, Росії і Саудівської Аравії в травні – червні 2020 р. повинен становити по 2,5 млн бар./добу із загального запланованого країнами-учасницями скорочення видобутку на 9,7 млн бар./добу. При цьому варто згадати, що ще в середині квітня зменшення споживання нафти у світі на тлі пандемії Covid-19 оцінювалося експертами на рівні 20–30 млн бар./добу порівняно з аналогічним періодом минулого року. Так, оглядач відділу міжнародної політики «Дзеркала тижня» В. Кравченко наголошував «поки що немає остаточного розуміння масштабів скорочення світового попиту, які можуть бути значно більшими, ніж це зараз озвучується. І якщо ОПЕК оцінює надлишок нафти на ринку в 14,7 млн барелів на добу, то Міжнародне енергетичне агентство (МЕА) – у 25 млн, розрахунки торговельної компанії Trafigura показують 25–30 млн» (URL: [https://dt.ua/energy\\_market/zaliti-naftoyu-344334\\_.html](https://dt.ua/energy_market/zaliti-naftoyu-344334_.html)).

Крім того, поза останньою угодою ОПЕК+ залишаються й такі великі виробники нафти, як Канада, Бразилія та Норвегія, які жодних зобов'язань щодо скорочення обсягів видобутку нафти на себе не взяли і можуть діяти на світовому нафтовому ринку самостійно. Це означає, що й надалі зберігається доволі потужний потенційний чинник впливу на кон'юнктуру світового нафтового ринку, непідконтрольний учасникам останньої угоди ОПЕК+, включаючи Росію, з усіма вірогідними наслідками для майбутньої динаміки цін на нафту.

Також до категорії доволі сильних і тривалих факторів, що впливатимуть на майбутню динаміку обсягів споживання нафти у світі, треба віднести й останні тенденції змін у глобальному енергетичному балансі. Йдеться, насамперед, про збільшення частки відновлювальних джерел енергії в її сукупному споживанні, в тому числі й з рахунок нафтопродуктів. Причому цей чинник діятиме і після подолання негативних наслідків для світової економіки пандемії коронавірусу COVID-19. І він проявлятиметься якщо не в скороченні споживання нафти, то, принаймні, в обмеженні темпів зростання її видобутку в довготривалій перспективі.

Разом з тим є вагомі підстави вважати, що в короткостроковій перспективі, навіть після укладання в квітні угоди ОПЕК+, світовий ринок нафти лихоманитиме й надалі. Це проявлятиметься в загостренні конкуренції постачальників нафти за ринки збуту та динаміці цін на нафту, адже, згідно з останньою угодою ОПЕК+, її учасники повинні дотримуватися квот на видобуток нафти, а ринки збуту та ціни на нафту не узгоджувалися. Наприклад, Саудівська Аравія прагне збільшити обсяги продаж своєї нафти у Європі, яка традиційно є зоною Російської нафтової експансії. ЗМІ повідомляють, що на найбільший нафтовий хаб Північно-Західної Європи – Роттердам – у квітні надійшло 1,42 млн т саудівської нафти – вдвічі більше, ніж у березні. У цей же період потік російської Urals у цей порт скоротився на 42 %. Така конкуренція експортерів нафти на тлі світової нафтової кризи сприяла зниженню ціни російської нафтової суміші Urals на європейському ринку.

Якщо, наприклад, 20 лютого ціни російської нафтової суміші Urals у європейських нафтових портах знаходилася на рівні близько 60 дол./бар., то станом на 1 квітня вона впала до мінімального значення, починаючи з березня 1999 р. і становила в Північно-Західній Європі 10,54 дол./бар. (Cif Роттердам, коли в остаточну ціну включено витрати на фрахт до порту призначення та страхування вантажу, які бере на себе продавець) та 11,74 дол./бар. у Середземномор'ї (Cif Аугуста). Після укладання останньої угоди ОПЕК+ ціна російської нафтової суміші Urals загалом почала зростати, але процес цей був досить нерівномірний. Так, якщо 20 квітня нафта Urals у Північно-Західній Європі коштувала 17,51 дол./бар. (Cif Роттердам) та 17,26 дол./бар. у Середземномор'ї (Cif Аугуста), то вже 21 квітня – 11,59 дол./бар. і 12,09 дол./бар. відповідно.

Однак із набранням чинності з 1 травня нової угоди ОПЕК+ щодо скорочення обсягів нафтовидобутку, кон'юнктура світового нафтового ринку для виробників цього товару поступово почала поліпшуватися. Так, 5 травня нафта Urals у Північно-Західній Європі коштувала 24,68 дол./бар. (Cif Роттердам) та 25,33 дол./бар. у Середземномор'ї (Cif Аугуста). Уже 15 травня нафта Urals у Північно-Західній Європі коштувала 30,44 дол./бар. (Cif Роттердам), а у Середземномор'ї (Cif Аугуста) – 31,84 дол./бар. Ціна на північноморську нафту Brent традиційно дещо вища, ніж на російську нафту Urals. Слідом за цінами на фізичну нафту на міжнародних біржах почали

зростати й котирування ф'ючерсів на нафту, що є свідченням позитивних очікувань щодо перспектив розвитку світового нафтового ринку.

Наведені вище коливання цін на нафту технічно й економічно пов'язані з таким вельми специфічним проявом нинішньої кризи світового нафтового ринку, як проблема зберігання видобутої нафти, адже технологія нафтовидобутку дуже інерційна, особливо традиційна. Тому тимчасова його зупинка й консервація свердловин пов'язані з додатковим витратами. Оскільки ж пандемія COVID-19, яка призвела до карколомного скорочення споживання нафти у світі, розвивалась несподівано та надзвичайно стрімко, то, як зазначалося вище, нафтоекспортери не встигли своєчасно узгодити свої плани нафтовидобутку. У результаті вільні обсяги нафтосховищ у світі почали стрімко скорочуватись.

Як повідомлялося, наприклад, на сайті групи Agrus Media, через падіння попиту на нафту збільшився інтерес торговельних компаній до можливості зберігати нафтопродукти на терміналах Естонії, Латвії і Литви. У результаті, за 21 день квітня, загальний середньодобовий обсяг поставок нафтопродуктів на термінали в цих країнах залишився на рівні березневого значення – 28,8 тис. т/добу, тоді як відвантаження нафтопродуктів із цих терміналів скоротилися в цей період квітня до 30,5 тис. т/добу з 42,9 тис. т/добу (URL: <https://www.argusmedia.com/ru/news>).

За інформацією ізраїльського інформаційного агентства Cursorinfo, через брак потужностей для зберігання нафти американські компанії почали складувати цю сировину в Національному стратегічному нафтовому резерві. Більша частина нафти надійде до сховищ у травні й червні. При цьому компанії можуть планувати повернення своєї нафти до березня 2021 р. за вирахуванням невеликої її частини для покриття витрат на зберігання. Водночас у світі стрімко зросла вартість фрахту танкерів, які використовують для зберігання нафти. Це пов'язано з тим, що більшість наземних сховищ для нафти і нафтопродуктів у світі вже заповнені або здані в оренду. Тому бізнес почав використовувати танкери як плавучі нафтосховища (URL: <https://cursorinfo.co.il/all-news/v-mire-nablyudaetsya-nehvatka-krupnyh-neftyanyh-tankerov>).

Причому у Європі проблема збуту та зберігання нафти, на думку деяких оглядачів ЗМІ, має певні особливості через забруднення російської експортної нафти хлорорганікою в магістральному нафтопроводі «Дружба», яке сталося в квітні минулого року. Офіційно тоді йшлося про 1,3 млн т забрудненої нафти, але, за оцінками експертів, у нафтопровід «Дружба» могло потрапити від 3 до 5 млн т зіпсованого хлорорганікою енергоносія, тобто від 22 до 36 млн бар. (в 1 т приблизно 7,3 бареля). Зокрема, економічний оглядач Deutsche Welle А. Гурков, який проводив журналістське розслідування наслідків цього інциденту, звертає увагу на непрозорість результатів розслідування цих подій російською владою та дефіцит відповідної інформації з боку «Транснефти».



Тому, на його думку, «після 19 квітня 2019 р. будь-якому серйозному покупцеві російської нафти доводиться враховувати можливість того, що він отримає товар, зіпсований хлорорганікою. У періоди високої потреби в енергоносіях про такий ризик можна й забути. Але в умовах, коли ринок прямо-таки залитий нафтою з усіляких країн, цілком можуть спливати спогади: про те, як Росія відправила за кордон мільйони тонн неякісного товару, як непрозора російська влада так і не назвала причину та винуватця масштабного забруднення (навіть терміново знайдені рік тому «стрілочники» до цих пір не постали перед судом), як у Москві затягували переговори про компенсації.

Все це знижуватиме конкурентоспроможність російського товару під назвою Urals. Тим більше, що Саудівська Аравія, наполегливо прагне серйозно потіснити Росію на європейському ринку, продовжує й після укладення нової угоди ОПЕК+ пропонувати вже дуже привабливі знижки» (URL: <https://www.dw.com/ru>).

Щоправда, із травня державна нафтова компанія Саудівської Аравії Saudi Aramco почала підвищувати ціни продажу своєї нафти на всіх ринках її збуту, включаючи європейські. Повідомляється, що червневі поставки саудівських сортів нафти, як і раніше коштуватимуть нижче докризових рівнів, однак розмір знижок для окремих клієнтів скоротиться в 2–3 рази.

Зазначені вище зміни кон'юнктури світового нафтового ринку навряд чи суттєво зменшать у найближчі місяці гостроту проблеми зберігання нафти, проте вони можуть відображати не лише корекцію очікувань учасників світового нафтового ринку, а й початок формування тенденцій щодо змін власне кон'юнктури цього ринку. Зокрема, останнім часом ЗМІ вже повідомляють про наміри виробників нафти в різних країнах скоротити обсяги видобутку. Так, найбільший у Західній Європі видобувач нафти – Норвегія – має намір значно знизити виробничі потужності в період з червня до грудня 2020 р. Про це заявила норвезький міністр нафти і енергетики Т. Бру. За її словами, в червні видобуток нафти скоротиться на 250 тис. бар./добу, а в другій половині року – ще на 134 тис. бар./добу. «Крім того, введення в експлуатацію багатьох родовищ буде відкладено до 2021 р.», – зазначила вона (URL: <http://oilreview.kiev.ua/2020/04/30/norvegiya-planiruet-sokratit-neftedobychu>). Найбільший американський незалежний виробник нафти компанія ConocoPhillips першою в цій країні ще в середині квітня оголосила про скорочення видобутку цієї сировини. Зазначена компанія вирішила знизити видобуток нафти в Північній Америці (в Канаді і США) більш ніж на чверть – приблизно на 200 тис. бар./добу. Причому, як бачимо, до таких дій вдаються країни, які фактично знаходяться поза угодою ОПЕК+.

Утім, мабуть, чи не найбільш резонансним стало повідомлення саудівського державного інформаційного агентства SPA від 11 травня, з посиланням на міністра енергетики Саудівської Аравії Абделя Азіза бен Сальмана Аль Сауда про те, що в червні ця країна знизить видобуток нафти

на 1 млн бар./добу. Це рішення було ухвалене на додаток до зобов'язань, взятих Саудівською Аравією в квітні цього року в рамках угоди ОПЕК+. Мета додаткового скорочення – підтримати стабільність на світовому ринку нафти, відзначається в повідомленні Deutsche Welle.

Вже з червня саудівська компанія Saudi Aramco знизить рівень видобутку нафти в цілому до 7,492 млн бар./добу. Такий рівень нафтовидобутку стане для Саудівської Аравії найнижчим, починаючи з середини 2002 р. Представник міністерства енергетики Саудівської Аравії підкреслив, що мета таких заходів – за допомогою додаткових скорочень обсягів власного нафтовидобутку стимулювати інші країни-виробники нафти виконувати свої зобов'язання й забезпечити додаткові скорочення обсягів нафтовидобутку для стабілізації світового нафтового ринку. Також ЗМІ повідомили, що Об'єднані арабські емірати (ОАЕ) та Кувейт у червні теж зменшать обсяги нафтовидобутку відповідно на 100 і 80 тис. бар./добу додатково до своїх зобов'язань у рамках угоди ОПЕК+. Про це оголосили міністри нафти обох країн С. Мазруї і Х. Фадил.

Водночас деякі російські ЗМІ, з посиланням на агентство Reuters (дані з відвантаження нафти на експорт і джерела інформації в цій галузі), в середині травня написали, що Ірак, другий за обсягами нафтовидобутку член ОПЕК, а також Нігерія й Ангола замість зменшення поставок або тримають їх на колишньому рівні, або нарощують. Так, влада Іраку вимагала від національної нафтової компанії Basra Oil Company скоротити видобуток у рамках квоти, яка вимагає від країни прибрати з ринку 1 млн бар./добу. Проте домовитися з іноземними нафтовиками, включно з американською Exxon, британською BP і російським «ЛУКОЙЛом», чиновники не змогли. Уряд Іраку наполягає, що перемовини продовжуються. Проте, згідно з інсайдерською інформацією, компанії, що працюють у рамках угод про розподіл продукції, відмовилися різати виробництво. Як видно, скорочення видобутку нафти в рамках угоди ОПЕК+ відбувається не без проблем.

Загалом же, головна мета скорочення обсягів нафтовидобутку в рамках угоди ОПЕК+ – поліпшення кон'юнктури світового ринку для експортерів нафти й зростання міжнародних цін на цей товар. Так, згідно з квітневим прогнозом ОПЕК, світове споживання нафти в II кварталі 2020 р. зменшиться на 11,9 млн бар./добу, тобто на 12 %, порівняно з аналогічним періодом 2019 р. Водночас очікується, що в другій половині цього року ситуація зі споживанням нафти у світі поліпшиться. У результаті глобальний попит на нафту в III кварталі 2020 р. буде вже на 6 млн бар./добу, а в IV кварталі – на 3,5 млн бар./добу меншим проти аналогічного періоду 2019 р. Загалом світове споживання нафти у 2020 р., згідно із квітневим прогнозом ОПЕК, скоротиться до 92,8 млн. бар./добу.

Згідно із квітневим прогнозом Міжнародного енергетичного агентства (МЕА), світове споживання нафти в II кварталі цього року буде меншим на 23,1 млн бар./добу. проти аналогічного періоду 2019 р. «Відновлення попиту на нафту в II півріччі буде плавним, у грудні він все ще буде на

2,7 млн барелів на добу нижчим проти рівня роком раніше», – зазначається в доповіді МЕА. У цілому ж за підсумками 2020 р. світовий попит на нафту буде на 9,3 млн бар./добу меншим, ніж за 2019 р. загалом. Щоправда, уже у своєму травневому прогнозі МЕА «заявило, що падіння попиту на нафту в цьому році, хоча і є найбільшим падінням за всю історію, не буде таким серйозним, як спочатку передбачалося, але попередило, що відновлення спалахів коронавірусу становило ризик для “поступового, але крихкого” відновлення. Споживання нафти знизиться на 8,6 млн барелів на добу, що нижче прогнозу минулого місяця в 9,3 млн барелів на добу. Це приведе до збільшення загального попиту в 2020 році до 91,2 млн. барелів на добу порівняно з приблизно 100 млн барелів на добу в минулому році», – повідомляє «Дзеркало тижня» ([https://dt.ua/WORLD/propoziciya-po-naftidosyagne-9-richnogo-minimumu-pislya-padinnya-popitu-financial-times-347693\\_.html](https://dt.ua/WORLD/propoziciya-po-naftidosyagne-9-richnogo-minimumu-pislya-padinnya-popitu-financial-times-347693_.html)). Загалом, враховуючи високий ступінь невизначеності з розвитком пандемії COVID-19 та значну волатильність міжнародних цін на нафту, варто очікувати, що прогнози зазначених організацій у подальшому ще коригуватимуться залежно від розвитку ситуації на світовому нафтовому ринку.

Метою скорочення обсягів нафтовидобутку в рамках угоди ОПЕК+ є підвищення світових цін на нафту. Як зазначив оглядач російського ділового видання «Коммерсантъ», ціни на нафту на світовому ринку, відповідно до більшості прогнозів, у середньому до кінця року навряд чи істотно перевищать 30 дол./бар. Останній раз такі низькі ціни спостерігалися в 2003–2004 рр. (29–38 дол./бар. марки Brent відповідно) (URL: [https://www.kommersant.ru/doc/4320694?from=other\\_trend](https://www.kommersant.ru/doc/4320694?from=other_trend)).

Генеральний директор «Газпром нефти» О. Дюков у середині квітня в інтерв'ю цьому ж виданню зазначив, що фахівці цієї компанії завжди прораховують кілька сценаріїв. «У тому числі є сценарій і з ціною 15 доларів за барель Brent до кінця року. Але базовий сценарій трохи більш позитивний – близько 30 доларів за барель у середньому за рік». При цьому він додав, що в «Газпром нефти» очікують, що «зняття карантинів і відновлення ділової активності почнеться влітку, і восени попит на нафту зможе вийти на рівень, близький до докризового. При такому, так би мовити, оптимістичному сценарії до кінця року ціна може скласти 40–45 доларів за барель – з подальшим зростанням у 2021 р.», – зазначив О. Дюков (URL: [https://www.kommersant.ru/doc/4321445?from=other\\_face](https://www.kommersant.ru/doc/4321445?from=other_face)).

Треба підкреслити, що варіантні прогнози цін, згідно з різними сценаріями розвитку ситуації на ринку, – звичайна практика бізнесу. Інша справа, що публікуються часто або найбільш вірогідні, на думку авторів прогнозів, показники, або ж, через оприлюднення прогнозних показників, відповідні суб'єкти прагнуть так чи так вплинути на поведінку інших учасників певного ринку.

Загалом, у ЗМІ наводяться прогнози світових цін на нафту, які розроблялись різними організаціями. Зокрема, ОПЕК прогнозує, що ціна

нафти в другій половині 2020 р. коливатиметься навколо 40 дол./бар. Про це у своєму виступі на телебаченні заявив міністр енергетики Алжиру (країна головує в картелі) М. Аркаба. Проте така оцінка дещо схожа на спробу інформаційно-психологічного впливу на ринок, оскільки більшість прогнозів світових нафтових цін, принаймні на нинішній рік, оприлюднених іншими організаціями, дещо песимістичніші.

Наприклад, у доповіді рейтингового агентства Moody's зазначається, що середня спотова ціна нафти марки Brent в нинішньому році складе 35 дол./бар., а нафти марки WTI – 30 дол./бар. Водночас експерти Moody's очікують підвищення цін на нафту в 2021 р. завдяки збільшенню попиту, обумовленого зростанням світової економіки.

У квітневому огляді Міжнародного валютного фонду (МВФ) World Economic Outlook, April 2020: The Great Lockdown зазначається, що середня ціна 1 (одного) бареля нафти марки Brent у 2020 р. складатиме 34,80 дол., а в 2021 р. – 36,40 дол. Такий прогноз базується на аналізі ф'ючерсних контрактів на нафту від 27 березня цього року. На цій же основі фахівці МВФ прогнозують, що ціна нафти марки Brent зросте приблизно до 45 дол./бар. протягом наступних п'яти років. Оскільки на світовому ринку торгуються різні сорти нафти, то фахівці МВФ прогнозують, що заснована на ф'ючерсних контрактах середня ціна нафти сортів UK Brent, Dubai Fateh і West Texas Intermediate становитиме 35,61 дол./бар. у 2020 р. і 37,87 дол./бар. – у 2021 р., при цьому наголошується, що розрахована за такою ж методикою середня ціна нафти в 2019 р. становила 61,39 дол. США за 1 барель. Як бачимо, поки МВФ не очікує на повернення світових цін на нафту до докризового рівня навіть у 5-річній перспективі.

Оскільки ж економіка України сильно залежить від імпорту енергоносіїв, то вірогідну перспективу динаміки цін на нафту досліджують і вітчизняні фахівці. Так, заступник голови Національного банку України (НБУ) Д. Сологуб на брифінгу повідомив, що НБУ в своєму макроекономічному прогнозі заклав середню ціну на нафту на 2020 р. на рівні 35 дол./бар. Причому в підготовленому НБУ «Інфляційному звіті. Квітень 2020 року» прогнозується зростання ціни нафти еталонної марки Brent до 40–45 дол./бар. у другій половині 2021 р. і до понад 50 дол./бар. наприкінці 2022 р.

Водночас треба брати до уваги, що процес, так би мовити, «примусового» скорочення обсягів нафтовидобутку, який відбувається згідно з зобов'язаннями в рамках угоди ОПЕК+, вельми витратний для нафтових компаній. Додаткові витрати необхідні як для консервації нафтових свердловин, так і для відновлення їх роботи. Як зазначається, наприклад, у матеріалах Агентства нафтогазової інформації (Росія), в рамках угоди ОПЕК+ по скороченню обсягів нафтовидобутку, нафтові компанії в РФ почнуть заморожувати найменш рентабельні родовища. Так, «ЛУКОЙЛ» планує закрити декілька родовищ в Комі. При цьому, як зазначив провідний експерт російського Фонду національної енергетичної безпеки І. Юшков,

частина запасів може бути втрачена. Перш за все, можуть постраждати ділянки в Поволжжі та Західному Сибіру. У деяких випадках, заявив представник однієї з нафтових компаній, нафту буде вигідніше добувати і спалювати, ніж консервувати нафтові свердловини. Російська «Татнефть» намагатиметься зберегти в експлуатаційному фонді ті свердловини, де видобувається високов'язка нафта, оскільки їх зупинка може призвести до незворотних втрат частини запасів і зниження інвестиційної привабливості родовища в цілому.

Водночас існують певні техніко-економічні відмінності як у консервації видобутку традиційної та нетрадиційної/сланцевої нафти, так і у наступному його поновленні. Технологія видобутку сланцевої нафти гнучкіша за традиційну. Як зазначив, наприклад, експерт німецького фонду «Наука і політика» Я. Клуге, причина цього в дуже короткому інвестиційному циклі видобутку сланцевої нафти. Буквально за кілька місяців, на відміну від традиційного нафтовидобутку, видобуток на сланцевих родовищах можна буде відновити – як тільки ціни на нафту досягнуть прийнятної для її виробників рівня. Сланцеві фірми реагують швидко: запаси нафти й технології зберігаються, так що виробництво відновиться за наявності відповідних умов (URL: <https://www.dw.com/ru>).

Експерти вважають, що половина сланцевих промислів у США можуть бути прибутковими при ціні нафти 25–28 дол./бар. Частина невеликих компаній збанкрутує, але їхні активи скуплять великі нафтові компанії (URL: [https://dt.ua/energy\\_market/zaliti-naftoyu-344334\\_.html](https://dt.ua/energy_market/zaliti-naftoyu-344334_.html)). Хоча поряд з цим існують і більш високі оцінки мінімальної межі прибутковості сланцевих промислів у США. Проте наведені вище аргументи експертів дають підстави припускати, що виробники сланцевої нафти можуть отримати певні конкурентні переваги в боротьбі за клієнтів, принаймні перед деякими виробниками традиційної нафти тоді, коли світовий попит на нафту знову почне зростати. Тим більше, що скорочення обсягів глобального видобутку нафти, яке вже почалося, позначиться як на цінах світового нафтового ринку, так і на рентабельності нафтового бізнесу.

Водночас зміна рентабельності нафтового бізнесу може стати вагомим чинником, що сприятиме посиленню конкурентної боротьби за перерозподіл світового нафтового ринку. Повідомлення в ЗМІ та інших джерелах відкритої інформації дають підстави припускати, що певною мірою цей процес вже започатковано. Вище вже згадувалося про прагнення Саудівської Аравії збільшити обсяги продаж своєї нафти у Європі, яка традиційно є зоною російської нафтової експансії. У середині травня ЗМІ повідомили, що «Мінськ та Вашингтон домовилися про постачання нафти зі США в Білорусь». Про це на своїй сторінці в Facebook повідомила прес-служба МЗС Білорусі з посиланням на міністра В. Макея (URL: [https://dt.ua/WORLD/ssharochali-postachati-naftu-bilorusi-347834\\_.html](https://dt.ua/WORLD/ssharochali-postachati-naftu-bilorusi-347834_.html)). Водночас деякі російські джерела повідомляють, що Китай нині не поспішає закуповувати американську нафту попри досягнуті раніше домовленості. Нині ж

найбільшим постачальником нафти до Китаю є Саудівська Аравія, а Росія посідає друге місце за обсягом поставок нафти до цієї країни.

Загалом же, попри позитивні зміни в динаміці світових цін на нафту після досягнення квітневої угоди щодо скорочення обсягів видобутку нафти в рамках ОПЕК+ та появи загалом позитивних прогнозів динаміки світових нафтових цін, подальші перспективи розвитку світового нафтового ринку видаються доволі невизначеними. Епідеміологи в різних країнах припускають, що восени цього року може початися друга хвиля пандемії COVID-19, до того ж у поєднанні з традиційним сезонним грипом осінньо-зимового періоду. Це знову стимулюватиме розвиток глобальної економічної кризи і пов'язане з цим менші, ніж прогножуються нині, обсяги споживання нафти у світі.

Звичайно, в осінньо-зимовий період потреба в мазуті для обігріву житлових і нежитлових приміщень стимулюватиме зростання попиту на нафту. Однак друга хвиля пандемії COVID-19 у поєднанні з традиційним сезонним грипом, якщо таке станеться, знову вельми негативно позначиться на обсягах внутрішньодержавних і міжнародних пасажирських перевезень. Причому через спад ділової активності в цьому випадку дещо можуть постраждати й вантажні перевезення. Як зазначають деякі менеджери нафтової промисловості, у світі на автомобільні й авіаційні перевезення разом припадає близько 60 % світового споживання нафтопродуктів. Тому не виключено, що в разі другої хвилі пандемії COVID-19 обсяги світового споживання нафти в останні місяці 2020 р. можуть скоротитися приблизно на 1/3 проти аналогічного періоду 2019 р. з усіма вже відомими наслідками для глобального нафтового ринку, що з цього випливають, як то гостра конкуренція постачальників нафти й невисокі ціни на неї. До того ж варто враховувати, що поширення енергозберігаючих технологій та політика охорони довкілля, яку проводить усе більше держав, насамперед розвинені, теж сприяє скороченню світового попиту на нафту, хоча й більш плавного, ніж у кризовий період. Як наслідок, компанії можуть переорієнтувати частину коштів у виробництво більш чистих джерел енергії, вважають у Міжнародному енергетичному агентстві.

Отже, як показав проведений вище аналіз, світовий нафтовий ринок поступово виходить зі стану кризи, обумовленої пандемією COVID-19. І хоча подальші перспективи його розвитку видаються доволі невизначеними, однак, у будь-якому випадку, світове споживання нафти наприкінці цього року буде меншим, а ціни на неї нижчими, ніж наприкінці минулого року. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба у визначенні напрямів та ключових характеристик розвитку світової та української економік залежно від вірогідного перебігу подій, які їх обумовлюватимуть.

## Наука – суспільству

### Основні напрями діяльності НАН України

*Привітання Президента Національної академії наук України академіка Б. Патона до Дня науки-2020*

«Дорогі колеги, друзі, співгромадяни!

День науки знову й знову нагадує про те, яким великим подарунком еволюції та капіталом, що не знецінюється, є інтелект, і як ми як людство можемо й маємо ним послуговуватися.

Ми живемо у світі, що стрімко змінюється просто на наших очах – швидше, ніж за одне покоління. Світ неминуче стає менш безпечним і комфортним для людини як виду, а також для інших живих істот, де фактам значно важче, ніж псевдонауці та маніпуляціям знайти шлях до широкого загалу, де все видається хитким і непевним.

Водночас залишається дещо непохитне, сказав би, константа, опорна стіна, котра не впаде, доки ми існуємо і, що найважливіше, мислимо, і мислимо критично. Звичайно, йдеться про науку.

Щоразу, коли наша цивілізація спотикається, компас науки показує, де ми схибили і як можемо повернутися на рівну дорогу. Сьогодні – мабуть як ніколи досі – наука залишається останньою твердинею, здатною не просто задовольнити нашу одвічну допитливість чи надати людству конкурентні переваги у невпинній природній боротьбі за виживання. Коли ураганні вітри історії розхитують усталений світоустрій, наука залишається непорушним прихистком правди, об'єктивності й неупередженості. Коли людські закони стають неправовими або застосовуються вибірково, перед законами фізики, як слушно сказано, ми залишаємося рівними – незалежно від походження, статі, віросповідання, соціального і матеріального статусу та інших відмінностей.

Щиро кажучи, вчені дещо втомилися від ролі міфологічної Кассандри. Вони працюють для користі всіх і кожного. Вони як справжні провидці попереджають нас про нові виклики й загрози задовго до того, як ті постануть у всій своїй очевидності. Попереджають, аби ми звернули увагу, вчасно змінили стратегію поведінки, виправили помилки, яких припустилися. Наскільки це можливо.

На моє глибоке переконання, кожен день року має бути днем науки, днем з наукою. Як заповідав Іммануїл Кант, майте мужність користуватися власним розумом. Опануйте, поширюйте, пропагуйте знання! Навіть малі зусилля здатні змінити світ на краще, якщо їх достатньо.

Сердечно вітаю всіх зі святом науки та від усієї душі бажаю міцного здоров'я, доброго гумору і віри у свої сили!

З глибокою повагою, Президент Національної академії наук України академік НАН України Борис Патон» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 15.05).

\*\*\*

*Слово для тих, кого хвилює майбутнє НАН України (або Чи оминє коронавірусна криза НАН України?)*

Думки директора Головної астрономічної обсерваторії НАН України, члена Президії НАН України академіка Я. Яцківа.

«Шановні колежанки та колеги.

В Україні – карантин. Є вільний час (хоч я щоденно буваю в ГАО НАН України, але тут малоллюдно, тихо і затишно), щоб подумати про те, що відбувається у світі та навколо нас. До мене на фоні такого умовного спокою приходить усвідомлення, як швидко змінюється світ і виникає одвічне запитання: що нас очікує в майбутньому? Не буду тут торкатися глобальних проблем людства, а хочу тільки висловити деякі думки про наукову сферу та її флагмана – НАН України.

“Навіщо Україні потрібно розвивати свою науку?” – це стаття академіка НАН України В. Семиноженка в газеті “День” від 7 лютого 2020 р., у якій наведені переконливі аргументи на користь власної науки в незалежній державі. Я тут можу тільки додати: якщо суспільство прагне успішного майбутнього, йому необхідні перспективні технології, які може забезпечити тільки власна наука та відповідна інноваційна політика держави.

На жаль, за останні десятиліття ця теза не стала дороговказом для очільників нашої держави. Про негаразди у науковій сфері ви всі добре знаєте. І все-таки про один із них я ще раз хочу нагадати (він був оприлюднений мною на зустрічі з п'ятим Президентом України П. Порошенком): “В Україні сьогодні відсутня належна пошана до тих, хто створює і реалізує проекти майбутнього, – це наука, освіта та культура. Незаможна (і навіть бідна) людина може бути науковцем (і так зараз є) тільки тому, що мріє про вдосконалення нашого життя. А ось коли вона усвідомлює, що стає об'єктом зневаги, то принижена і ображена, вже не здатна висувати нові ідеї та вирішувати фундаментальні проблеми”.

Та і сьогодні у словах та діях шостого Президента України В. Зеленського чомусь не відчувається розуміння науки і технологій для розвитку економіки та подолання коронавірусної кризи в Україні (я також писав В. Зеленському листи з конкретними пропозиціями, отримував ввічливі відповіді від Офісу Президента... а дій не побачив).

Все вищезгадане відноситься до наукової сфери України взагалі.

А що ж із НАН України? Чи оминє її посткоронавірусна криза? Думаю, що ні. Ця думка обумовлена зовнішніми та внутрішніми чинниками. Перші зрозумілі – науково-технічна сфера ніколи не входила до пріоритетів розвитку незалежної України. Другі більш дивні, як для дослідницької інституції, – стійкий консерватизм системи НАН України. У цьому я неодноразово переконувався, зокрема, маючи гіркий досвід спілкування з колегами та очільниками НАН України напередодні проведення запланованих на квітень цього року загальних зборів НАН України та виборів її керівного складу. Дійшло навіть до того, що мене охрестили



“п’ятою колоною” в системі НАН України (може, я і є “п’ята колона”, але в іншому розумінні цього вислову – у намаганні ініціювати зміни в системі НАН України).

Про це я висловлювався ще у 2012 р. на симпозиумі з наукознавства:

1. Основні принципи формування Академії наук України, запропоновані В. Вернадським, були єдино правильними та надзвичайно актуальними для України початку ХХ ст.

2. Академія наук України намагалася їх реалізувати у своїй діяльності, у тому числі сприяла розвитку продуктивних сил держави та її технологічного рівня, особливо у 60–70 ті роки ХХ ст.

3. Водночас із плином часу наукова система України та Академія наук України зокрема повинні були еволюційно (а не революційно) удосконалювати свою структуру, підвищувати рівень наукових досліджень відповідно до стану економіки держави та світових наукових стандартів. На жаль, цей процес то розпочинався, то знову затихав.

4. Сьогодні наука в Україні не визнається (за В. Вернадським) “державно важливою справою”.

Отже, я вважав та вважаю, що в системі НАН України потрібні зміни, а саме: більша відкритість при прийнятті рішень та розподілі фінансування, підвищена вимогливість до результативності наукової праці, послідовна ліквідація неефективних установ тощо. Про все це на своїх засіданнях говорили члени Ініціативної академічної групи «Наука та інновації» (ІАГ Н&І), створеної спільно Відділенням фізики і астрономії НАН України та Українським міжнародним комітетом з питань науки і культури при НАН України.

Отже, у підсумку “маємо, що маємо”. Загальні збори НАН України, скоріше, відбудуться осінню цього року. Маємо час обговорити програми кандидатів на посаду президента НАН України та попрацювати над можливими змінами в системі академії, зокрема і над змінами Статуту НАН України. Це вкрай необхідно, щоб зняти напруження в науковому співтоваристві та не допустити подальшого приниження ролі НАН України в житті нашої держави. Було б добре навіть підготувати окремі поради новообраному президенту НАН України, щоб допомогти йому на перших порах здійснити правильні кроки з оптимізації діяльності академії. Попереду нас усіх чекає ще багато роботи.

Я передбачаю типову реакцію на це звернення всіх тих, хто шукатиме в ньому якісь таємні умисли або хто в усьому сумнівається. Для таких я нагадаю китайську мудрість: “Тим, хто звик за кожним кроком боязко оглядатися, не вдасться пройти навіть короткий шлях”. На все добре, з повагою, Ярослав Яцків. 05.05.2020 р.» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 13.05).

\*\*\*

*Інститут археології НАН України, ВГО «Спілка археологів України», Малинська міська рада запрошують до участі у II Всеукраїнському археологічному з'їзді, який відбудеться 23–26 вересня 2020 р. у м. Малин Житомирської області.*

Дати проведення з'їзду та форми участі можуть бути змінені у зв'язку з епідеміологічною ситуацією в країні, пов'язаною з COVID-19 та обов'язковими заходами, запровадженими органами державної влади.

Робота з'їзду відбуватиметься у форматі тематичних секцій і круглих столів.

Метою з'їзду є визначення стратегічних напрямів розвитку археологічної науки в часи криз, питання взаємодії із суспільством і владою.

Адреса для листування: [iiarhcongres@gmail.com](mailto:iiarhcongres@gmail.com) (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 5.05).

**COVID-19 (2019-nCoV): поширення, заходи запобігання та лікування**

*Академік С. Комісаренко: «Поведінка коронавірусу непередбачувана, тому не можна передбачити кроки уряду».*

На сайті інформаційного ресурсу «Наш» 12 травня 2020 р. було опубліковано коментар директора Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, голови робочої групи при НАН України із проблем (наслідків) поширення коронавірусу SARS-CoV-2 в Україні академіка С. Комісаренка в прямому ефірі телеканалу «Наш».

«Поведінка коронавірусу непередбачувана, тому не можна передбачити кожен крок уряду чи тих заходів, які він робить», – зазначив академік С. Комісаренко в прямому ефірі телеканалу «Наш». За його словами, українські фахівці повинні весь час відстежувати поведінку вірусу, як відбувається інфікування та, на жаль, летальні випадки.

С. Комісаренко наголосив: «Я не належу до жодної політичної партії й не підтримую жодну політичну партію, крім тих зусиль, які спрямовані на розбудову нашої країни. Щодо вірусу. Ми повинні розуміти, що поведінка цього вірусу непередбачувана, тому не можна передбачити кожен крок уряду чи тих заходів, які робить уряд. Це не розклад руху потягу, коли можна передбачити зупинку о такій-то годині і в такому-то місці. Ми повинні весь час відстежувати поведінку вірусу, як відбувається інфікування та, на жаль, летальні випадки».

Учений зазначив, що в Україні одна з найменших летальностей по коронавірусу у світі: «На щастя, у нашій країні, навіть я не можу зрозуміти чому, я думаю, одна з найменших летальностей з коронавірусу у світі, приблизно 2,5 %, коли у Британії близько 14 %. Якщо говорити про введення чи послаблення карантину, то в кожній країні послаблення карантину

пов'язано із введенням жорстких норм контролю» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 13.05).

\*\*\*

*Стаття голови міжвідомчої робочої групи з математичного моделювання проблем, пов'язаних з епідемією коронавірусу SARS-CoV-2 в Україні, заступника директора з наукової роботи Інституту проблем математичних машин та систем НАН України доктора фізико-математичних наук І. Бровченка.*

У зв'язку зі спалахом гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, стрімким зростанням у світі та в Україні кількості захворювань і летальних випадків, пов'язаних із зазначеною хворобою, враховуючи Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.02.2020 № 93-р «Про заходи щодо запобігання занесенню і поширенню на території України гострої респіраторної хвороби, спричиненої коронавірусом 2019-nCoV», та з метою прогнозування наслідків пандемії та своєчасного вжиття заходів розпорядженням Президії НАН України від 3 квітня 2020 р. № 198 було створено робочу групу з математичного моделювання проблем, пов'язаних з епідемією коронавірусу SARS-CoV-2 в Україні.

До складу групи ввійшли провідні фахівці та установи з Національної академії наук України, Національної академії медичних наук України та Київського національного університету ім. Т. Шевченка.

Базовою установою робочої групи є Інститут проблем математичних машин і систем (ІПММС) НАН України.

Використовуючи світовий досвід, аналіз відкритих даних та консультуючись із фахівцями щодо базових медичних параметрів, членами робочої групи розроблено власну математичну модель, яка належить до класу детермінованих SEIR-моделей. Розроблена модель дає змогу враховувати наявність безсимптомних хворих, має три рівні складності перебігу хвороби для хворих із симптомами та дає можливість обчислювати кількість пацієнтів, які перебувають на госпіталізації.

Метою розроблення математичної моделі є обчислення короткострокових прогнозів щодо кількості захворювань, моніторинг ситуації в країні, оцінювання та планування контрзаходів щодо запобігання поширенню захворювання.

Параметри чисельної моделі було калібровано на декількох країнах та застосовано для обчислення прогнозу для України.

Докладно про розроблення математичної моделі поширення епідемії COVID-19 в Україні читайте в статті голови міжвідомчої робочої групи з математичного моделювання проблем, пов'язаних з епідемією коронавірусу SARS-CoV-2 в Україні, заступника директора з наукової роботи Інституту проблем математичних машин та систем НАН України доктора фізико-математичних наук І. Бровченка, опублікованій на сторінках науково-

популярного журналу «Світогляд» [№ 2 (82), 2020 р.] (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 6.05).

\*\*\*

*Інтерв'ю старшого наукового співробітника Інституту мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН України кандидата біологічних наук Н. Жолобак каналу UKRLIFE.TV.*

Старший науковий співробітник Інституту мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН України кандидат біологічних наук Н. Жолобак в інтерв'ю каналу UKRLIFE.TV висловила свою точку зору щодо версій походження коронавірусу SARS-CoV-2. Вона зазначила, що аналіз нукліотидної послідовності вірусу, дослідження штамів вірусів, виділених у Китаї, США і Європі, показали, що вірус еволюціонує та постійно змінюється. Вчена описала існуючі «підвиди» коронавірусу та країни їх поширення, пояснила, як змінюється вірус при контакті із клітиною та чому коронавірус не може розмножуватися в еритроцитах.

Н. Жолобак поінформувала, як виникла вірусологія як наука, про неможливість роботи з небезпечними вірусами в лабораторіях в Україні, а також про залежність науки від держави та її ставлення.

Також учена-вірусолог пояснила, як працюють тест-системи на виявлення коронавірусу, чому лікарі є найуразливішою групою для COVID-19, і висловила свою думку щодо призначення окремих препаратів для лікування коронавірусної інфекції (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 5.05).

\*\*\*

### **1. Прогноз розвитку епідемії COVID-19 в Україні в період 13 травня – 13 червня 2020 р.**

З початку квітня 2020 р. міжвідомча робоча група (далі – РГ) представників НАН України, КНУ ім. Т. Шевченка та НАМН України – з урахуванням світового досвіду математичного моделювання розвитку епідемії COVID-19 і на основі статистичних даних про динаміку епідемії в Україні та країнах Європи – створювала й тестувала математичну модель SEIR-U. За результатами проведеного моделювання РГ підготувала документ «Прогноз розвитку епідемії коронавірусу SARS-CoV-2 в Україні».

Президія НАН України офіційно надала прогнози до державних органів. Посилання на ці прогнози надавав Кабінет Міністрів України під час брифінгів.

У новому документі «Прогноз РГ-5»:

- здійснено аналіз останніх статистичних даних розвитку епідемії в Україні та кількох європейських країнах;
- проведено порівняльний аналіз результатів попередніх прогнозів;
- представлено прогноз розвитку епідемії на наступний період 13 травня – 13 червня 2020 р.

РГ продовжує роботи з удосконалення моделі SEIR-U, короткий опис якої надано в документі «Прогноз-РГ1», а більш детальний – у звітах РГ.

...Днем епідемії в кожній країні вважається день, коли сумарна кількість виявлених інфікованих перевищила 100 випадків виявлених захворювань у країні. Для України цією датою є 25 березня. Для порівняння обрано країни, у яких динаміка росту кількості інфікованих схожа на українську.

Залежно від методу осереднення, абсолютний максимум відбувся 2 або 8 травня. Максимуми 2 та 8 травня мають майже рівні амплітуди, тому доцільно вважати, що пік виявлення нових випадків припав на період 2–8 травня.

За останній тиждень період подвоєння для України збільшився з 13 днів до близько 18 днів, що також свідчить про настання фази лінійного росту та має тенденцію до збільшення.

Іншим важливим показником фази розвитку епідемії є кількість нових активних інфікованих за день, тобто різниця між новими інфікованими та тими, хто вже одужав.

...За кількістю нових активних (тих, хто не одужав) інфікованих пік є значно більш виразним і настав ще в період 24 квітня – 2 травня.

Для оцінювання впливу різних стратегій карантинних заходів на розвиток епідемії розглянемо календарний перебіг епідемії в Україні, Швеції, Польщі, Канаді як країні, близькій до України за кількістю населення, та Республіці Білорусь і Російській Федерації, у яких не було оголошено режиму стану національного карантину.

Як і в попередніх документах РГ для оцінювання календарної динаміки та інтенсивності карантинних заходів використовувалися дані про мобільність населення в різних країнах за даними фірми Apple.

...У Канаді – країні з кількістю населення, приблизно рівною Україні без окупованих територій, – зменшення мобільності за рахунок карантинних заходів розпочалося лише тоді, коли щоденна кількість нових захворювань перевищила 100 випадків на день. Це призвело в Канаді до пікової кількості нових інфікованих – у 5–8 разів більшої, ніж в Україні й Польщі, у яких карантинні заходи різко зменшили мобільність населення, коли лише з'явилися перші випадки інфікованих у цих країнах.

Apple не надає відомостей про мобільність населення в Республіці Білорусь. Відомо, що повний карантин не було оголошено в цій країні і, відповідно, статистичні дані демонструють значно швидше наростання поширення епідемії в Білорусі, ніж у сусідніх країнах.

Важливу нову кількісну характеристику контактності населення в умовах впровадження карантину в Україні нещодавно запропоновано командою проекту «Рейтинг» на веб-ресурсі «Економіка карантину» (<https://q.rating.zone>). Це Індекс самоізоляції, який розраховується як відношення кількості клієнтів банку, які робили покупки в торгових точках на день, порівняно з таким самим днем тижня до карантину. Ці дані Індeksu

самоізоляції проекту «Рейтинг», як і дані індексу мобільності Apple, демонструють підвищення соціальної активності населення з кінця квітня та меншу контактність населення Києва в період карантину порівняно із середньою по обласних містах України. Індекс демонструє й різке зниження візитів населення за покупками на Великдень. Індекс проекту «Рейтинг» і дасть змогу кількісно оцінювати ступінь підвищення контактності населення на наступних етапах виходу з карантину.

Дані для кількох найбільш інфікованих регіонів України демонструють, що триває зниження швидкості поширення епідемії. Для Києва період подвоєння на поточний момент становить близько 20 днів, для Івано-Франківської області – 21 день, для Чернівецької та Тернопільської – близько 17–18 днів, для Дніпропетровської – 11 днів, для Київської – 15 днів, для Львівської – 12 днів. Графік кількості нових випадків за день демонструє, що в Києві триває незначне зниження кількості нових випадків, Івано-Франківська, Київська, Дніпропетровська та Тернопільська області мають упевнене зниження, Львівська область зростає протягом останнього тижня, а найбільш уражена Чернівецька область ще перебуває на стадії плато.

## **2. Порівняння попередніх прогнозів розвитку епідемії в Україні зі статистичними даними.**

Попередні прогнози кількості нових зареєстрованих випадків і нових летальних випадків було надано РГ до державних органів та опубліковано на офіційному веб-сайті НАН України 13.04, 20.04, 27.04 та 5.05 (документи РГ1–РГ4).

З порівняння прогнозних кривих із фактичними даними видно, що прогнози оновлювалися в бік зменшення амплітуди максимальних значень і більш пологого проходження піку. Прогнози щодо кількості смертей у прогнозах від 13.04, 20.04 та 27.04 виявилися завищеними, тоді як прогноз від 5.05 дав занижену оцінку летальності. Зміну в часі коефіцієнту летальності було оцінено та враховано при побудові нового прогнозу.

## **3. Прогноз розвитку епідемії в Україні на 13 травня – 13 червня 2020 р.**

Ефективний коефіцієнт розвитку епідемії  $R_{oeff}$  розраховувався обробленням статистичних даних розвитку епідемії в Україні (нахилом кривої зростання випадків, періодами подвоєння із залученням також даних закордонних оцінок для України та прямих вимірів мобільності населення). У прогнозі РГ-5 було застосовано алгоритм визначення ефективного коефіцієнта репродукції за статистичними даними та параметрами математичної моделі. Для оцінювання параметрів моделі було використано статистичні дані, надані ЦГЗ МОЗ на момент часу 4 травня 2020 р. Параметри моделі уточнювалися також за наведеними в попередньому розділі результатами порівняння прогнозів документа «Прогноз РГ-4» з виявленою кількістю нових інфікованих і померлих.

За статистичними даними ЦГЗ МОЗ було оцінено розподіл часу настання смерті як період від дати реєстрації випадку. Було виявлено, що

середній проміжок часу між датою реєстрації та датою смерті становить 4,5 дні, тоді як середній інтервал часу від настання симптомів до смерті в середньому становить близько 14 днів. Ця різниця пояснюється затримкою в часі між настанням симптомів і потраплянням до офіційної статистики.

Оскільки математичну модель налаштовано саме на дати офіційної статистики, то при моделюванні було використано середній період часу між датою реєстрації та датою настання смерті. Було також упроваджено алгоритм визначення змінного в часі коефіцієнта летальності CFR (case fatality ratio).

Коефіцієнт летальності постійно знижувався з часом, що стало причиною того, що прогнози РГ-1–РГ-3 давали завищену смертність. В останній тиждень коефіцієнт летальності збільшився, що призвело до заниження обчисленої смертності. При обчисленні наступного прогнозу вважалося, що коефіцієнт летальності залишається постійним, рівним 0,036, що більше середнього значення за весь період спостережень 0,027.

Головними факторами невизначеності прогнозування на наступний період є:

а) зростання інтенсивності переміщень і контактності населення. Уже з кінця квітня спостерігається зростання мобільності, а отже, і контактності населення, навіть в умовах наявного карантину. Важко оцінити ступінь зростання контактності в умовах офіційного послаблення карантину з 12 травня;

б) непевним моментом при прогнозуванні залишається кількість смертей. Аналіз даних ЦГЗ МОЗ, з одного боку, свідчить про те, що збільшується відсоток тих, хто не має симптомів хвороби на момент звернення (кількість таких інфікованих становить близько 40 %); з іншого боку, за останній тиждень зріс коефіцієнт летальності. Прогноз було обчислено за припущення, що коефіцієнт летальності збереже поточне значення. Це припущення є досить непевним, оскільки не відомі причини його зміни. В Україні коефіцієнт летальності нижчий, ніж у наших західних сусідів. Такі дані нижчих коефіцієнтів летальності, ніж у західних країнах, надаються і в статистиці Російської Федерації та Республіки Білорусь. Фактори, які призводять до меншої, ніж у більшості інших країн летальності захворювань на COVID-19, за даними країн колишнього СРСР, іще потребують вивчення.

На поточний момент триває вихід із фази плато, який сповільнюється через поступове збільшення соціальної активності населення.

Очікується, що кількість нових випадків після досягнення пікових медіанних значень близько 460 на добу поступово зменшуватиметься до медіанного значення 380 випадків на початок червня – за умови, що не буде різких спалахів, пов'язаних із виявленням нових осередків інфекції або збільшенням соціальної активності населення.

#### **4. Прогностична оцінка розвитку епідеміологічної ситуації у випадку істотного посилення соціальної активності населення з 20 травня 2020 р.**

Кабінет Міністрів України розробив поетапний план виходу з карантину в Україні, перша фаза якого розпочалася 12 травня. Представлений вище прогноз розроблявся за припущення, що на цьому етапі спостерігатимуться лише незначне зростання соціальних контактів населення. Додатково розглядався сценарій із більш значним зростанням контактності (на 10 %) з 22 травня.

Ці розрахунки демонструють ризики утворення нової хвилі підвищення інфікованих в Україні при форсованому виході з карантину. Треба також відзначити, що збільшення контактів серед населення не обов'язково призводить до пропорційного збільшення коефіцієнту репродукції через те, що при дотриманні належних заходів безпеки додаткові соціальні контакти можуть не призводити до передачі інфекції (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 14.05*).

#### **Сучасні дослідження та розробки академічної науки**

##### ***Коментар економіста Л. Ткаченко щодо індексації пенсій***

12 травня 2020 р. на сайті інформаційного ресурсу «Голос UA» було опубліковано коментар провідного наукового співробітника сектору соціальних ризиків у сфері зайнятості населення відділу досліджень людського розвитку Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України кандидата економічних наук Л. Ткаченко.

Л. Ткаченко зауважила: «Добре, що врешті-решт провели індексацію пенсій. Половина з тих, хто отримав цю індексацію, отримали всього по 100 грн. Це ж зовсім невеликі гроші. У середньому вийшло по 260, але 45 % людей отримали по 100 грн. Це з тих, хто отримав, а є десь 3 мільйони пенсіонерів, які взагалі не отримали жодної копійки по індексації. Цю індексацію отримали люди, у яких пенсії і так великі. А так вони дали карантинну тисячу, і пенсіонеру більше нема на що розраховувати. Підвищать прожитковий мінімум з 1 липня, але це нічого не дасть. Це підвищення менше ніж на 100 грн».

На думку експерта, грошей на підвищення прожиткового мінімуму немає: «Влада вже дуже давно говорить про прожитковий мінімум. Вони повинні були ще до кінця року нову методику затвердити, але це все так і застрягло. Це дійсно все вартуватиме дуже великих грошей, а грошей, з огляду на карантин, немає. Прожитковий мінімум, який розписано в законі про бюджет на цей рік, навіть близько не передбачає наближення до фактичної величини», – резюмувала Л. Ткаченко (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 13.05*).



\*\*\*

*На сторінках науково-популярного журналу «Світогляд» (№ 2 2020 р.), який видають Національна академія наук України та Головна астрономічна обсерваторія НАН України, у розділі «Матеріалознавство» було опубліковано статтю старшого наукового співробітника відділу фізико-хімії ливарних процесів Фізико-технологічного інституту металів і сплавів НАН України доктора технічних наук В. Дорошенка.*

У ній розглянуто методи моделювання виливків оболонкових конструкцій у процесі досліджень за темою «Розробка наукових і технологічних основ по створенню литих конструкцій з чорних і кольорових сплавів, оптимальних процесів їх отримання і автоматизованих методів проектування». Тему обґрунтовано тим, що комп'ютерні програми відомих іноземних компаній [MagmaSoft (Німеччина), ProCast (США, Франція), Полігон (Росія), SolidCast (США) і ін.], якими можуть користуватися вітчизняні ливарники, створено для оцінювання процесів у ливарній формі без оптимізації литих конструкцій, і вони сприймають вилівок як уже готовий, створений конструктором продукт. Ці програми не адаптовано до спеціальних методів лиття, які розвиває ФТІМС НАН України, таких як лиття за моделями, що газифікуються (ЛГМ), за моделями, що витоплюються, розчиняються або за крижаними моделями, у поєднанні із гравітаційним заливанням у ливарну форму розплавленого металу або із заливанням під надлишковим тиском, включаючи специфіку нероз'ємних форм. Відсутні в цих програмах і можливості оцінювання процесів у ливарній формі з використанням низькотемпературних, оболонкових форм при отриманні виливків з армуючою фазою в порожнині форми, що наближає виливки до виробів із композитних матеріалів (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 12.05*).

\*\*\*

*На сайті інформаційного ресурсу «Громадське радіо» 3 травня 2020 р. було опубліковано статтю старшого наукового співробітника відділу історії України середніх віків та раннього нового часу Інституту історії України НАН України доктора історичних наук Н. Старченко, присвячену історії життя єврейських громад на території України у XVI–XVII ст.*

Н. Старченко зазначає: «Говорячи про становище євреїв на українських землях у ранньомодерний час, треба пам'ятати про те що відбувалось до того в Європі: 1290 рік – вигнання євреїв з Англії, 1394 рік – з Франції, 1490-ті роки – Іспанія та Португалія. Вигнанці з Європи рухаються на Схід, де осідають, скажімо, в тій же Речі Посполитій. Як казав один із єврейських тогочасних авторів: “Звичайно, в Німеччині хліб пишніший і солодший, але краще їсти сухий хліб на нашій батьківщині, Речі Посполитій, де до євреїв ставляться значно краще, аніж солодкий хліб в Німеччині”. Якось у Варшаві була дискусія стосовно становища єврейського населення в Речі Посполитій і

один наш російський колега сказав: “У Росії не було антисемітизму! У Росії було на той час добре ставлення до євреїв!”. Тоді один із польських колег зауважив: “Так, в Московській державі на той час не було євреїв”. Власне, треба пам’ятати про контекст».

Історик пояснює чому саме XV–XVI ст. – це одна з хвиль, коли євреї масово потрапили на територію України: «Це час активних міграцій вигнанців, зокрема релігійних, з Європи, які осідають на землях Польської Корони та Великого князівства Литовського, а від 1569 р. – Речі Посполитої. Наприкінці XVI ст., за моїми спостереженнями, держава пробує контролювати стихійні міграції, однак цей процес дається досить тяжко. Скажімо, на Волині по містах і князівських дворах осідають шотландці, німці, вірмени, італійці, поляки, литвини, цигани, яких намагаються вигнати, приймаючи сеймові конституції, але марно. Це така різнобарвна маса, не роз’єднана мурами. У містах існують спільноти, що судяться окремими правами, так звані юридики. Є шляхетські домогосподарства – шляхетська юридика, є духовні юридики – як православні, так і католицькі. Є громада, яка живе за магдебурзьким правом, яка мусить теоретично охоплювати все місто, але насправді є лише його частиною. У центрі міста замок, до якого теж належить частина території – це вже резиденція королівського намісника. Є певні єврейські локації, жидівські вулиці в багатьох містах. Однак на відміну від низки європейських міст, де є єврейські гетто, в українських містах їх немає, населення не розділяють жорсткі мури. У цих нібито питомих єврейських районах поруч живуть також християни. Скажімо, в Луцьку на Жидівській вулиці згадується церква Святого Миколи».

Експерт розповіла й про співіснування євреїв з іншими містянами тих часів: «Наявність значної єврейської громади в місті є маркером його економічної успішності. Однак ця картина буде неповною, якщо не сказати про тісну взаємодію населення. Скажімо, одним із джерел прибутків єврейської громади є кредитні операції, позики. Однак з’ясовується, що євреї не лише надавали гроші в кредит, а й позичали їх у християн, причому ідеться й про багатих кредиторів. Інколи позичали під заставу своїх будинків. Якщо борг не сплачувався вчасно, будинок переходив до християнина, який міг отримати власність на території досить компактного проживання євреїв. (...) Торгово-економічні важелі перебували саме в руках євреїв. Це справді орендарі, купці, шинкарі, але водночас і ремісники, досить бідні члени громади. Мені трапилася цікава історія. Шляхтич спробував підкупити єврея, аби той свідчив у суді на його користь, а єврей відмовився, сказавши, що хоч він і бідний ремісник, але не хоче брати гріх на своє сумління, бо для нього важливе його сумління. Загалом джерелами наших знань про ранньомодерне минуле є переважно судові книги, а це оповідь, за невеликими винятками “про все погане”. Люди йдуть до суду, щоб поскаржитися на “кривду”, коли потрапляють у конфліктну ситуацію. Отож історик мусить тримати цю деталь постійно в зоні пильної уваги. Адже легко зісковзнути за грань, де

конфліктний матеріал буде ототожнений з усім повсякденням. Адже ми напевно не знаємо, який відсоток ця конфліктна сфера займала в нормальному співжитті людей. Тому важливо звертати увагу не лише на факт конфлікту, а й на те, як люди знаходили способи його залагоджувати. Мені здається, що це найважливіше. Євреї мали свої власні привілеї, які й регулювали їхнє становище в місті, окремі права мала також громада на магдебурзькому праві. Це були самоврядні одиниці, такі острівці свободи, відносно незалежні від держави. Ці мешканці міст уважалися людьми короля, бо він був головним суддею для них у разі апеляції на рішення самоврядних судів, а чи в разі потреби в захисті. Натомість, коли міщани та євреї вступали в конфлікт, розв'язувати ці конфлікти зазвичай мали королівські намісники – старости та гродський суд, який вони формували. (...) Судилися в такому разі за Другим Литовським Статутом, прийнятим у Великому князівстві Литовському 1566 року. У Статуті зауважувалося, що всі мешканці Князівства мають підлягати одному праву. Коли українські землі увійшли в результаті Люблінської Унії 1569 року до Королівства Польського, вони зберегли у своєму судочинстві дію Другого Литовського Статуту. Це виокремило наші землі від решти Королівства Польського як автономні, забезпечивши певним чином і дещо інше становище єврейських громад на українських землях» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 6.05).

\*\*\*

*На сторінках свіжого випуску журналу «Вісник НАН України» (№ 4 2020 р.) було опубліковано статтю директора Інституту географії НАН України доктора географічних наук Є. Маруняк, присвячену просторовому розвитку України в глобальній візії.*

Проблема управління територіями, зокрема планування, є актуальною в Україні так само, як і в більшості країн світу. У цій площині, на основі зваженої оцінки внутрішніх та зовнішніх чинників розвитку, територіального капіталу, згодом формуються конкурентоспроможність економіки, добробут населення, сприятливі екологічні умови і, зрештою, більшість можливостей для забезпечення збалансованості на рівні держави, регіонів, громад. У статті приділено увагу поняттю просторового розвитку та глобальним вимірам, що зумовлюють його успішність та ефективність. Визначено основні напрями сучасного планувального дискурсу, особливості та стратегічні цілі просторового планування України в цьому контексті (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 6.05).

\*\*\*

*Інформаційне агентство «Українська правда» 4 травня 2020 р. опублікувало коментар наукового співробітника Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України кандидата біологічних наук Н. Атамась щодо появи рожевих фламінго на Тилігульському лимані.*

На Тилігульському лимані, що знаходиться в Миколаївській та Одеській областях, з'явилися рожеві фламінго. Про це на своїй офіційній сторінці у Facebook повідомляє Регіональний ландшафтний парк «Тилігульський».

Наукові співробітники парку відразу виїхали на акваторію лиману, щоб побачити, поспостерігати за фламінго й сфотографувати їх. Птахів нарахували п'ять особин. Рожевий фламінго – єдиний вид фламінго, що мешкає на території колишнього Радянського Союзу, в казахстанських озерах Тенгіз, Челкартенгіз і Ащітастисор.

Як пояснює орнітолог Н. Атамась, вони зустрічаються в Україні на прольоті, й зараз у птахів саме весняна міграція. «Це буває, хоч і досить рідко. Декілька років назад фламінго загніздилися – перший раз в Україні – оце вже була справжня сенсація», – зауважує вчена. Н. Атамась пояснює, що цим птахам потрібні величезні, дуже солоні та мілкі водойми: «Зараз лимани пересихають, і ці умови якраз такі, які їм і підходять. Фламінго гніздуються групами та роблять гнізда з мулу та грязі. Через потепління починають з'являтися як раз потрібні їм біотопи, тому ми сподіваємось, що частіше будемо їх бачити на міграції та годівлі, а там може й будуть гніздувати у нас на регулярній основі», – зазначає орнітолог. Вона додає, що в разі гніздування фламінго вкрай важливо не налякати птахів через бажання побачити їх, адже до мулу досить легко дістатися, а ці птахи – вкрай рідкісні для наших територій (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2020. – 6.05*).

\*\*\*

***Коментар голови Північно-Східного наукового центру НАН України і МОН України академіка В. Семиноженка телеканалу «112 Україна»***

В ефірі телеканалу «112 Україна» генеральний директор Науково-технологічного комплексу «Інститут монокристалів» НАН України, голова Північно-Східного наукового центру НАН України і МОН України, член Президії НАН України академік В. Семиноженко прокоментував необхідність та важливість наукового супроводу плану виходу з карантину.

«Люди вже дуже втомилися від карантинних обмежень. Але навіть поетапно послабляти карантин потрібно під жорстким контролем з боку Державної санітарно-епідеміологічної служби та Міністерства охорони здоров'я України і, звичайно, ж за наукового супроводу з боку Національної академії наук України та Національної академії медичних наук України. Необхідним є масове тестування – як ПЛР-тестами, так і проведення імуноферментних аналізів», – зауважив він (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2020. – 5.05*).

\*\*\*

***На сторінках науково-популярного журналу «Світогляд» (№ 2 2020 р.) було опубліковано статтю завідувача відділу регуляторних***

*механізмів клітини Інституту молекулярної біології і генетики НАН України члена-кореспондента НАН України В. Кордюма «Що таке життя».*

На початку публікації відомий учений-генетик зазначає: «Світ як сукупність сутностей, процесів і явищ, що оточують нас, настільки багатогранний, що навіть малі намагання його пізнати заводять людину в глухий кут і вона перестає розуміти. А при продовженні спроб зрозуміти “як?” і “що?”, перестає вже розуміти “чому?”. Чому все “це” взагалі може існувати, і всупереч усьому існує.

Одна з таких спроб розібратися відноситься і до запитання “що таке життя?”. І для спокою на це запитання в “нормальній” людини існує проста, очевидна і абсолютно зрозуміла відповідь: “Живе – це все, що живе. Це і є життя – що тут незрозумілого?”. Це абсолютно правильна відповідь для повсякденного існування в режимі виживання, що відбувалося протягом мільйонів, сотень тисяч, десятків тисяч років (залежно від того, хто як вважає), з моменту появи людини до останніх двійки-трійки тисяч років. Але прагнення до пізнання світу – це не цікавість, не приємне проведення часу, не демонстрація власної індивідуальності. Прагнення до пізнання світу – це складова суті людини. Як і сама людина, ця складова природи теж розвивалася (еволюціонувала). І коли “боротьба за існування” стала залишати хоч якісь можливості для абстрагування та відречення від реальності, почала реалізовуватися складова природи людини – прагнення до пізнання світу. І найближче до людини примикає “живий світ”, частиною якого, як біологічний об’єкт біосфери, вона є й сама. Тому запитання що таке життя, як щось таке, що робить “живе живим” у всьому його розмаїтті, існує дуже давно. І відповідей було безліч. Але чогось завжди не вистачало» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 8.05*).

\*\*\*

*Яку небезпеку для людини становлять кліщі? Як від них уберегтися? Що робити, якщо кліщ все-таки вкусив? Як правильно витягнути кліща? Яким має бути лікування після близької зустрічі з цією членистоногою твариною?*

*На ці й ряд інших запитань у розмові з журналістами «Громадського телебачення» відповів учений-акаролог, молодший науковий співробітник відділу акарології Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України кандидат біологічних наук І. Небогаткін.*

Насамперед експерт наголошує, що кліщі – це не комахи, а павукоподібні. Кліщі бувають найрізноманітнішими. Сьогодні їх описано близько 45 тис. видів, але вважається, що невідомих науці – в рази більше. Особливий інтерес викликає *Ixodes ricinus*, він же кліщ собачий, або енцефалітний.

В Україні є кілька десятків видів кліщів, які переносять 35 різних збудників хвороб небезпечних для людини. Собачий кліщ – єдиний серед них, що переносить борелії (*Borrelia*) – бактерії, здатні викликати хворобу Лайма. Вона одна з найнебезпечніших та широко розповсюджених в Україні – може вражати різні органи та системи, зокрема нервову та опорно-рухову, переходити в хронічну форму, призводити до втрати працездатності та інвалідизації.

За словами І. Небогаткіна, минулого року в Україні зареєстрували 4,5 тис. випадків хвороби Лайма. Але за його оцінкою це лише десята частина усіх випадків.

Крім того, ці кліщі переносять вірус кліщового енцефаліту. Викликана ним хвороба може бути ще небезпечнішою за хворобу Лайма, але на щастя, в Україні вона трапляється досить рідко. Минулого року офіційно зареєстрували всього два випадки, але І. Небогаткін вважає, що їх було не менше сотні.

Що стосується решти понад 30 збудників інфекцій, якими кліщі здатні заразити людину, то вони справді можуть створити серйозні проблеми і навіть призвести до смерті. Але як правило, вони загрожують людям зі слабким імунітетом (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2020. – 8.05).*

\*\*\*

*На сторінках газети «День» (№ 80–81) 1 травня 2020 р. було опубліковано інтерв'ю старшого наукового співробітника відділу історії України середніх віків та раннього нового часу Інституту історії України НАН України доктора історичних наук Н. Старченко, присвячене специфічній українській політичній культурі на теренах Речі Посполитої.*

Історик пояснила, що таке «держава Річ Посполита», яка постала у 1569 р. на Люблінському сеймі в результаті об'єднання Великого князівства Литовського та Польського королівства (Польської Корони); які саме переваги отримала українська шляхта і чому цього не можна було здобути у Великому Князівстві Литовському. Щодо останнього Н. Старченко зазначає: «Волинські князі і шляхта (а саме вони перші з'явилися на сеймі та вирішили справу приєднання до Королівства) говорять про себе як окремий народ зі своїми давніми правами, пропонують коронній шляхті організувати окремий сейм та поговорити про умови такого союзу («спілки»), вимагають присяги від короля, сенаторів і послів на підтвердження власних. Для коронярів це був шок. За їхніми уявленнями, українські землі були колись відірвані від Корони, тож на Люблінському сеймі відбувається акт справедливості – повернення їх назад, а руська шляхта, їхні брати, приєднуються як рівні до коронних прав і вольностей. Заявка на свої права – це в категоріях тогочасного правового мислення серйозна заявка на власну суб'єктність. Додаймо, що для повноправного двостороннього договору-унії потрібен був

володар. Він був у Великому князівстві – великий князь, і він був у Королівстві – король. Байдуже, що це була одна й та сама особа – Сигізмунд Август. Згідно з тодішніми уявленнями територія, що не має володаря, може претендувати лише на приєднання як частини. Українські ж землі не мали у Великому князівстві Литовському жодної автономії. Звернімо увагу на мову унійних актів: Князівство уживається паралельно з Литовським народом, Королівство – з Польським, однак у привілеях Волинській землі та Київському князівству немає народу, є лише стани, що приєднуються за власною згодою як “рівні до рівних і вільні до вільних”. (...) Отож несподівано для учасників сейму в Любліні з’явився окремий Руський народ у складі Волині, Брацлавщини та Київщини. Він несподівано з’явився і для литвинів, які, схоже, розглядали мешканців українських земель у складі Великого князівства Литовського як свою частину. Тож із обох боків не було готовності визнавати за цим Руським народом політичних прав. Що ж саме вимагали волиняни достеменно невідомо. Цей руський/український народ був певною несподіванкою і для істориків. Його поява на Люблінському сеймі ставить перед ними нову проблему – детальне дослідження витоків його ідентичності в Князівстві. (...) Люблінський привілей гарантував непорушність кордонів Волинського, Брацлавського та Київського воєводств, щоправда, останньому довелося розпрощатися з Мозирським повітом, який залишився в складі Великого князівства Литовського. Зауважувалося, що ці воєводства приєднуються “з усім і всіляким правом” до прав і свобод Польського Королівства. Уряди могла отримати лише місцева шляхта. Окремим пунктом гарантувалася відмова від ревізій маєтків, якої так боялися шляхетні мешканці Великого князівства Литовського через можливі проблеми зі статусом їх землеволодінь. Отож, хто не мав королівських підтверджень на володіння могли спати спокійно, як і ті, хто отримає від короля щось у майбутньому».

Наостанок учена підсумовує: «Я упродовж десяти років так чи так повертаюся до історії безкоролів’їв на українських землях, і от ніби й знаю, що хто там робитиме, а щоразу аж дух перехоплює від гордості, як вони організують самотужки судочинство після смерті короля, спочатку не маючи прикладу, як переписують право на потребу моменту, як забезпечують порядок. І це ті сторінки історії, яких нам фатально бракує, бо вони не лише про боротьбу, а й про творення. Якщо ж говорити про технічний момент, то наша історія нам у поміч. Люди минулого викроїли на мапі Речі Посполитої Русь-Україну практично в сучасних державних кордонах, запропонувавши дуже сучасну модель ідентичності – політичну, а чи територіально-правову. Себто є загальна політична матриця історії Речі Посполитої, спільна для кількох народів, або зі своїми варіаціями, а далі ти маєш “свою” територію й людей. А що ще треба історикові? Однак для цього доведеться докласти зусиль» (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2020. – 8.05).*

\*\*\*

*«1075 років правління княгині Ольги: легенди та факти про найвідомішу жінку в історії України»*

*Під таким заголовком 13 травня 2020 р. на сайті інформаційного ресурсу «Суспільне» було опубліковано статтю наукового співробітника Інституту історії України НАН України кандидата історичних наук В. Арістова, присвячену правлінню княгині Київської Русі Ольги, з діяльністю якої пов'язаний новий етап розвитку давньоруської державності.*

В. Арістов зазначає: «Ми не маємо сумнівів, що це абсолютно реальна людина, проте можемо дечого не знати щодо її походження та хронології певних подій. До того ж дата початку її правління, як і більшість дат її життя, є умовною. Ми тільки знаємо, в який період вона діяла – це середина X століття. Однак значна частина біографії княгині Ольги, яка відома в популярній історії, це легенди. У нас із джерелами дуже нерівномірно. З одного боку, є перша руська хроніка “Повість временних літ”, яка була написана значно пізніше. Те, що записав хроніст, переважно спиралося на поодинокі реальні відомості, які він знав з однієї візантійської хроніки, перекладеної на слов'янську мову. Також він мав три тексти візантійсько-русських договорів, які теж були перекладені з грецької. В одному з них і було згадано Ольгу. Решта того, що ми в нього читаємо – це або дуже туманні пригадування, впорядковані ним, або його власні домисли. Якщо ми хочемо говорити про реальну Ольгу, то легендарні чи напівлегендарні повідомлення мусимо винести за дужки і спиратися на тексти, які були створені у X столітті, за життя Ольги. Є візантійський трактат про церемонію, який розказує нам в деталях, як Ольгу приймали в Константинополі, куди вона приїхала на чолі посольства від київських, або дніпровських русів. Друге тогочасне джерело – західнонімецька хроніка, яка повідомляє про 959 рік, коли Ольга надіслала посольство до німецького короля і просила його направити до Києва єпископа. Тобто це була перша достовірна спроба організації Руської церкви. Примітним є те, що просили саме в західного короля. Видно, що з Візантією щось не вийшло. (...) І у згадках західноєвропейський хроніст називає Ольгу вже її християнським іменем, тобто Оленою. Таким чином, станом на 959 рік вона 100 % була християнкою. А хрестилася, вочевидь, під час візиту до Константинополя. Є дискусія з приводу двох дат, але найбільш правдоподібною є 957 рік».

Історик описує діяльність княгині Ольги як державної діячки: «Розбудову Руської держави пов'язують із князем Володимиром. Оскільки в часи Ольги це ще рано назвати державою, бо вона ще стояла на чолі відносно невеликого колективу, який сидить у Києві. Але церква вшановує її як предтечу рівноапостольного князя, і в політичному сенсі вона теж є предтечею, тому що, на відміну від свого сина Святослава, який вирушив на Дунай і якого тут нічого не тримало, вона бачила себе на чолі саме цієї землі. І не дарма вона просила єпископа. Очевидно, вона була першою, хто почав



думати якось інакше. Про завоювання в її часи не йшлося. Колектив, на чолі якого вона стоїть, займає півтора-два київських пагорби. Вони торгують з Візантією, годуються в навколишніх слов'ян, з якими вибудовують складні і суперечливі стосунки, але це ще далеко не завоювання земель. Справжнє завоювання почнеться з її онука – князя Володимира. А її син Святослав вів, радше, політику переселення. Дата смерті княгині – 969 рік. Це одна з таких дат, які походять з “Повісті временних літ” та іншими джерелами не підтверджується. І ця дата, найімовірніше, є однією зі штучних, яку сам хроніст вигадав. Хоча вона не настільки недостовірна, як може здатися. Очевидно, що Ольга була жива в кінці 950-х років і на початку 960-х. Очевидно, що її не було в живих у 970-х роках, зокрема, на момент загибелі Святослава у 972 році. Тобто її смерть справді вкладається у 60-ті роки X століття. Але не можна нічого сказати саме про конкретний рік. До цієї літописної дати ми маємо ставитися акуратно, як і до всіх дат цієї легендарної людини» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 14.05).

## **Наукові видання НАН України**

*Інформаційний портал «Читомо» 4 травня 2020 р. опублікував інтерв'ю наукової співробітниці Інституту історії України НАН України кандидатки історичних наук Т. Водотики, присвячене власному досвіду та інсайтам видавничого життя, можливим точкам напруги між автором історичної літератури та видавцем, реакції наукового співтовариства на такі книжки та очікуванням аудиторії.*

Т. Водотика розповіла про свій перший видавничий досвід, пояснила хто головніший – видавець чи автор та як автору й видавцю знайти один одного: «Перший видавничий досвід став можливим завдяки колезі, другу, співавтору Євгену Магді, з яким ми написали нон-фікшн про образ України у світі – “Ігри відображень. Якою Україну бачить світ”. Вона вийшла у видавництві “Віват” у 2016 р., і це був позитивний досвід. Жодна з моїх книжок мене не розчарувала. Коли отримуєш авторські примірники і починаєш гортати – всі негаразди вмиль забуті, весь негатив, який міг накопитись в процесі підготовки, зникає. Але буквально від першої ж я зрозуміла наскільки важливою є комунікація і взаємна повага. Лише якщо комунікація ефективна і проходить на позитивній ноті, то можливо отримати продукт, який задовольнить усіх. Під час написання та редагування траплялись і будуть траплятись різні випадки, але впевнена – хвилювання, радість, гордість, які відчуваєш, коли тримаєш свою книжку в руках (а ще коли бачиш її в бібліотеках!), того вартують. Важливо розуміти – книжка це не лише автор. Це і редактор, і коректор, і верстальник, й ілюстратор. Автор і редактор повинні працювати у тандемі. Кожен з них має розумітись на історичній тематиці, відрізняти Донбас від басейну річки Сіверський Донець,

бути делікатним і жорстким водночас, здатним верифікувати інформацію, яку подає автор не лише за Вікіпедією, бути на одній хвилі з автором і орієнтувати у темі. У моїй, поки ще недовгій практиці траплялись і хороші, і погані редактори. Деяких хочеться просити читати та правити твої тексти завжди. Але коли ти автор, то вже повинен бути готовим до критики, іноді навіть не конструктивної, змиритись ще до виходу книжки, що комусь вона не сподобається. Книжка – це ще і зовнішній вигляд. Художник працює зі стилем верстки, готує макети обкладинки. Його праця теж важлива – адже це та “одежинка”, за якою книжку зустрине покупець. І ця одежина має відповідати ще й внутрішньому наповненню тексту. Чудовий текст, якісну верстку та дорогий папір можуть зіпсувати неправильні перенесення. І читач тільки це і запам’ятає. Зв’язки між професійними спільнотами видавців та істориків існують більше на рівні особистих знайомств, аніж формальних контактів. Це наслідок практичної відсутності на ринку літературних агентів – важливих насправду гравців. Вони забезпечують не лише комунікацію між автором та видавцем. Агент може мінімізувати ризики та збільшити прибутки як для одного, так і для іншого. Хто прочитає та фахово оцінить рукопис? Хто вичитає авторський договір та захистить як автора від нечесного видавця, так і видавця від недисциплінованого автора? Хто забезпечить піар книжки після її виходу? Літературний агент. Я би дуже хотіла мати такого».

Учена також розповіла про долю популяризаторів науки, перепони, які лежать на шляху наукового нон-фікшну, та особливості піару науково-популярної літератури: «Звідки видавці мають рекрутувати авторів? З академічних установ та університетів – це перше, що спадає на думку. Але чи багато науковців готові покинути башти зі слонової кістки та “зійти” до науково-популярних текстів? Ні, лише одиниці. Десятки та сотні кандидатів і докторів історичних наук вважають, що науково-популярна книжка – не наукова, цінності не має, тож і не варто за таке братися. Це не порожні слова. Кілька разів доводилось чути від видавців, що багато вчених відмовляються від видавничих проєктів. Чи всі з тих, хто таки погодилися підписати із видавництвом контракт, здатні написати якісний, “читабельний” нон-фікшн, який дорівнюється до Стівена Хокінга? Ні. Лише одиниці.

Є й інша сторона – часто автори відчують себе незахищеними перед видавництвом, бо вони не мають досвіду чи знань з авторського права, не завжди можуть відстояти свої роялті, а деякі видавці цим зловживають. Але надія є – адже крига потроху скресає. Все більше істориків різних поколінь готові (чи заради заробітку, чи заради слави) пробувати свої сили на новому професійному полі. І небезуспішно. Брак класних авторів, фахових редакторів та дизайнерів зі смаком призводить до того, що видавництва ідуть легшим шляхом – купують права на вже готові західні бестселери, перекладають їх і видають. Це прибутково, а видавництва – це бізнеси, вони мають бути прибутковими. Українському історику складно конкурувати із західними колегами – інша культура, інший бекграунд, інші ресурси, інше

ставлення колег (від тихої заздрості до списів у спину). Крім того, якість таких перекладів не завжди найкраща. Часто буває помітно, як під кінець книжки перекладачу допомагав Google Translate, а неокочирні речення залишилися нескоригованими. Аби заробити ще більше, друкуються переклади на тонкому, неякісному папері. Втрачає від цього в першу чергу споживач. (...) Піар може початись на будь-якому етапі процесу виготовлення книжки. Зараз є багато можливостей для просування. Є різні автори, ті що готові, люблять і вмюють спілкуватись з журналістами, читачами. А є такі, хто має легке перо, але важкий язик. На жаль, для жодної з моїх книжок піаром видавництво цілеспрямовано і комплексно не займалось. Займалась я, а вони допомагали з презентаціями» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 6.05).

### **Інформаційно-комунікаційні технології**

*Поведінка людей, взаємовідносини в соціумі, стосунки «людина – держава» зазнають найбільш відчутних змін е часи певних психологічних навантажень, спричинених зовнішніми факторами. Про це – в інтерв'ю провідного наукового співробітника відділу Теорії та історії соціології Інституту соціології НАН України доктора соціологічних наук О. Шульги для сайту APnews у трьох частинах: «Дітей буде більше, ніж розумних людей: соціолог розповів, як пандемія та карантин змінять українців»; «Настрій 90-х років: чого бояться українці найбільше під час пандемії коронавірусу»; «Соціолог розповів кого вважатимуть винним жителі України в поширенні COVID-19».*

У першому інтерв'ю «Дітей буде більше, ніж розумних людей: соціолог розповів, як пандемія та карантин змінять українців» експерт зазначив, що людей, які користуються інтернетом стане більше. Проте це одна з небагатьох змін, які очікуються. О. Шульга пояснив як пандемія змінить людей і чи змінить взагалі: «Багато хто стверджує, що після пандемії люди почнуть більше цінувати те, що мають. На жаль, на ділі ж все не так. Як правило, осмислення цього закінчується разом із закінченням кризи. І всі плюхаються назад у рутину, яка нас нестримно несе. Звичайно, наразі можна філософствувати, сидячи на карантині. Але, як правило, це все дуже швидко забувається. Так, ми вийдемо іншими людьми, але не так надовго, як нам би цього хотілося».

Водночас соціолог уточнив, що в середньому підвищиться інтернет-грамотність населення: «У нас був досить великий прошарок людей, які так і не користувалися інтернетом або користувалися ним вкрай рідко. Через карантинні заходи людей, які освоїли інтернет, стане більше». Соціолог також зауважив, що багато роботодавців зрозуміють, що частину бізнесу можна віддавати на аутсорс, спілкуватися онлайн, не витратити час на дорогу й на офісні витрати. І уточнив, що це поки всі зміни, які можливі. Щодо

самоосвіти й приросту народжуваності, про які заявляють багато соціологів, – експерт зазначив, що «дітей буде більше, ніж розумних людей»: «В українців, якщо питати чи займалися ви самонавчанням, багато хто скаже що так. Однак якщо їх попросити підтвердити це, напевно, буде більше розмитих відповідей. Але якщо запитати, які серіали ви подивилися, то там вже буде конкретика і чіткість – де яка серія, в якій серії хто кому в коханні зізнався», – з гумором зазначив соціолог.

О. Шульга акцентував увагу на тому, що українці ще раніше показали, що на горизонтальному рівні можуть здійснювати допомогу тій частині державного апарату, яка не може впоратися з проблемою: «Не буде іншої країни й нового світу. Звичайно, якщо піде “перший рік карантину”, то потрібно буде поговорити про це ще раз. Але поки радикальних змін у свідомості людей не гряде», – підсумував експерт.

У другому інтерв'ю «Настрій 90-х років: чого бояться українці найбільше під час пандемії коронавірусу» О. Шульга розповів, який настрій у людей у період пандемії і чого бояться українці найбільше: «Протягом останніх 10 років настроїв у людей практично не змінювався. У нас суспільство перманентної кризи. На відміну від багатьох країн Європи, ми переживаємо кризу, починаючи з 90-х років. Українське суспільство звикло до цього. Тривожність, розгубленість, невпевненість у завтрашньому дні – ці настрої були, а через пандемію тільки посиляться». За його словами, у ТОП проблем, які хвилюють українців входять: високі ціни і низькі зарплати при цьому; поточні витрати на життя й комуналку; страх нападу з боку зовнішнього ворога – додався після анексії Криму та війни на Донбасі; система охорони здоров'я – жителі України давно вже нарікають на систему охорони здоров'я і бояться за своє здоров'я; надія і тривога – після початку війни на Донбасі рівень цих почуттів зріс. З появою пандемії очікується ще один сплеск почуття тривоги; безробіття.

«Безробіття люди, до речі, теж завжди боялися. Але в 90-х роках рівень цього страху був найбільш великим за весь час незалежності України. Думаю, що зараз цей рівень може досягти тих років», – зазначив О. Шульга. Соціолог також відмітив, що економічну сторону поки складно коментувати, оскільки навіть в уряді не знають наскільки далеко все зайде та якими будуть цифри: «Зараз українці чесно відповідають, що грошей сидіти далі на карантині немає. Але в той же час погоджуються, що обмеження були потрібні. Але питання як ми будемо з цього виходити, залишається відкритим».

У третьому інтерв'ю «Соціолог розповів, кого вважатимуть винним жителі України в поширенні COVID-19» автор зазначив, що менталітет українського суспільства не дозволить взяти відповідальність на себе: «З відповідальністю в людей в Україні, на жаль, хронічна проблема. Це не змінив ні перший, ні другий Майдан. Лише невеликий прошарок суспільства був готовий брати відповідальність на себе за ситуацію в країні. Тому в разі, якщо пандемія досягне в Україні великих масштабів, для людей винною буде

держава». Він також зазначив, що якщо влада не впорається, то люди знайдуть для себе іншого «героя»: «Населення буде очікувати, що з проблемою впорається інший персоніфікований персонаж, лідер, який зробить все за них. Себе у нас ніхто звинувачувати не буде, будуть звинувачувати державу і конкретних лідерів, і в разі чого – шукати інших» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 7.05*).

## **Питання екології та уникнення техногенних катастроф**

*Член Міжурядової групи експертів зі зміни клімату (МГЕЗК), завідувача лабораторією прикладної кліматології Українського гідрометеорологічного інституту ДСНС України та НАН України кандидат фізико-математичних наук С. Краковська в інтерв'ю журналістам інформаційного агентства «Укрінформ» розповіла про те, яку глобальну екологічну небезпеку несе зміна клімату, як запобігти цій проблемі, що означає екологічне мислення та чому перехід до нього настільки важливий для збереження людської цивілізації. Вона також поділилася кліматичними прогнозами для України на недалеке майбутнє.*

На початку розмови вчена-кліматолог наголосила, що для науковців абсолютно очевидно, що зміна клімату відбулася і вона відбуватиметься надалі. «Якщо ми говоримо про авторитетну міжнародну організацію, таку як МГЕЗК, яка збирає найкращих кліматологів світу й формує стандарти, то там вже нема двох думок щодо зміни клімату як такої та причини такої зміни. Дискусії тривають довкола того, наскільки може ще змінитися клімат і як цьому запобігти. Якщо ми говоримо про ООН, то ще попередній його очільник Пан Гі Мун заявляв, що зміна клімату – один із сучасних викликів людству, бо стосується кожного. Якщо говорити про європейські інституції, то там теж створюються комісії та очевидно, що питання виходить на порядок денний всіх міжнародних форумів.

Колись я казала і зараз повторю: зміна клімату небезпечніша за тероризм. Бо терористична операція не зачіпає таку кількість людей. Зміну клімату на планеті Земля відчуває кожен», – зазначила експерт.

С. Краковська закликає не забувати, що зміна клімату або глобальне потепління – це не просто факт, він – наслідок людської діяльності. «Людина – причина того, що відбувається в кліматичній системі. І сьогодні від людини залежить – як далі розвиватиметься доля клімату та й нашої екосистеми. Теза, що я, мовляв, маленька людина, яка нічого не може вдіяти із такими великими енергіями та великою системою – глибоко шкідлива», – переконана вчена.

Вона зауважує, що людина колосально вплинула на хімічний склад атмосфери. Ніколи раніше температура не підвищувалася так швидко, як останні 50 років. Ніколи не відбувалися ці зміни впродовж життя одного покоління (людство завжди мало час пристосуватися). Однак, на думку

С. Краковської, позитивний меседж полягає в тому, що, якщо людина все це спричинила, то може і виправити.

«Останнім часом багато розмов – про адаптивні заходи, але мало хто розуміє, що є ліміти адаптації до зміни клімату. Якщо немає води у ґрунтах – через не тільки атмосферну й гідрологічну, а вже й через геологічну посуху – де ми її візьмемо? Щоб компенсувати нинішню нестачу вологи в ґрунті й наповнити колодязі, дощі мають лити тижнями – цього не буде, натомість маємо локальні сильні зливи з градом. Загалом, саме лімітами адаптації спричинені й голод, і міграції населення у світі», – зазначає вчена.

С. Краковська закликає людей дивитися ширше на проблему і думати про своє майбутнє вже зараз: «Треба усвідомити головне: погода не має кордонів, і ми маємо запобігати впливу на кліматичну систему. У нашої цивілізації є кілька сценаріїв розвитку. І один зі сценаріїв, який ми першим оцінили для України – збалансоване використання відновлювальних та викопних джерел енергії, 50 на 50. Саме для цих оцінок прогнозується посилення посушливості Півдня. Є інші сценарії, жорсткіші. Business as usual (бізнес, як зазвичай – ред.), коли зростання економіки потребуватиме нарощування видобутку і спалювання викопного палива, як в останні десятиліття. За такого сценарію прогнози на виживання нашої цивілізації зовсім погіршуються.

Якщо ми будемо йти тільки шляхом адаптації до наслідків, проте продовжувати нарощувати викиди і впливати на кліматичну систему, не слазити з газової та нафтової голки, то проблема не зменшиться. Продовжуватимуться викиди, зростатиме парниковий ефект.

Ми не будемо встигати адаптуватися до наслідків. Ми будемо будувати водосховища, але не матимемо ані найменшого шансу наповнити їх водою. “Пандемія” глобального потепління, якщо ми не змінимо підходів, буде страшнішою за COVID-19. Буде незворотною».

На думку дослідниці, не можна лише адаптуватися без значного скорочення викидів та переходу до екологічного мислення. Тільки за умови перебудови економіки є шанс «вийти в нуль». Цей показник означає, що всі викиди, які йдуть від людської діяльності, будуть поглинатися.

«Ми часто говоримо – “ми і природа”, “я і світ” – так, наче ми себе протиставляємо світові й природі. Допоки в нашому мисленні не буде, що “ми – природа”, що людина і є частиною природи, ми продовжуватимемо собі шкодити і, власне, займатися самознищенням. Я вважаю, що освіта і просвіта кардинально змінюють світогляд людей і збільшують ймовірність втримати кліматичну систему від значного потепління, яке може мати дійсно руйнівні наслідки для людства», – підсумовує С. Краковська наприкінці свого інтерв’ю (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>)* – 2020. – 14.05).

## Охорона здоров'я

*Науково-технічний прогрес та інтеграція України в Європейський Союз обумовлює актуалізацію та створення нових міжнародних стандартів, що, в свою чергу, вимагає відповідної стандартизації фармацевтичної галузі. Національна академія наук України бере активну участь у цій діяльності.*

Так, в НТК «Інститут монокристалів» НАН України за дорученням Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками розроблено три галузевих нормативних документи:

– настанова «Лікарські засоби. Принципи належної практики дистрибуції діючих речовин для лікарських засобів для людини» (введено вперше);

– актуалізована настанова «Лікарські засоби. Належна виробнича практика»;

– актуалізована настанова «Лікарські засоби. Настанова з виробництва готових лікарських засобів».

Зазначені настанови введено в дію наказом МОЗ України від 04.05.2020 р. № 1023 і наказом МОЗ України від 07.05.2020 р. № 1077.

Раніше в НТК «Інститут монокристалів» НАН України було розроблено інші настанови МОЗ України, що стандартизують певні аспекти дослідження лікарських засобів і розробки реєстраційних документів, правила GMP/GDP, за якими на цей час працюють підприємства фармацевтичної галузі.

Наразі завершується розробка нормативного документа, що стане ч. 4 настанови «Лікарські засоби. Належна виробнича практика». Крім того, в 2020–2021 рр. планується розробка цілого ряду галузевих нормативних документів щодо інспектування виробничих дільниць, розробки та виробництва лікарських речовин, визначення та стандартизації домішок елементів, гармонізованих відповідно з рекомендаціями PIC/S, настановою ICH Q11 і настановою ICHQ3D.

Успішно виконувати роботи зі стандартизації НТК «Інститут монокристалів» НАН України дозволяє наявність висококваліфікованих наукових співробітників з великим досвідом у цій сфері. НТК «Інститут монокристалів» НАН України на сьогодні став провідною науковою установою НАН України не тільки з галузевої стандартизації, а також з фармацевтичної розробки, технології та аналізу лікарських засобів, підготовки реєстраційних документів, що обумовлено як кадровим потенціалом, так і сучасною матеріально-технічною базою. Науково-дослідне відділення хімії функціональних матеріалів НТК «Інститут монокристалів» НАН України атестоване Державною службою України з лікарських засобів та контролю за наркотиками на право проведення контролю якості та безпеки лікарських засобів (відповідно до галузі атестації) стосовно організації незалежного лабораторного контролю якості лікарських засобів. Галузь

атестації включає 39 методів і випробувань, визначених в Державній фармакопеї України (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 13.05).

### **До уваги держслужбовця**

Ю. Фіх, зав. сектору інформаційно-пошукових систем НБУВ,  
А. Колесніченко, наук. співроб. НБУВ

### **Спадщина реабілітованого українського письменника В. Винниченка (1880–1951)**

(Початок. Закінчення в № 11)

#### **Біографічна довідка**

Народився Володимир Кирилович Винниченко 26 липня 1880 р. у м. Єлисаветград (нині м. Кропивницький) у селянській родині. Після закінчення школи батьки віддали його до Єлисаветградської гімназії. Готувався до матури (атестату зрілості) і, склавши іспит екстерном, вступив до Златопільської гімназії. У 1901 р. він вступив на юридичний факультет Київського університету, того ж року створив таємну студентську революційну організацію під назвою «Студентська громада». Вступив до Революційної української партії (РУП), з 1905 р. – Українська соціал-демократична робітничка партія (УСДРП). За проведення пропаганди в 1903 р. був заарештований, виключений з університету, ув'язнений до одиночної камери Лук'янівської в'язниці в Києві, звідки йому згодом вдалося втекти. Незабаром новий арешт, дисциплінарний батальйон. Проте він знову втік і нелегально відбув в еміграцію. На початку Першої світової війни В. Винниченко повернувся до Росії та жив до 1917 р. під чужим ім'ям переважно в Москві, займаючись літературною діяльністю. Для конспірації писав під псевдонімом Деде Володимир. Після лютневої революції повернувся до Києва. Разом з М. Грушевським очолив національно-демократичний рух. Став членом Української Центральної Ради, спочатку – заступником голови, а згодом – головою Генерального секретаріату. Автор майже всіх декларацій і законодавчих актів УНР. Проголосив I Універсал та Декларацію Генерального секретаріату. Після встановлення влади гетьмана П. Скоропадського залишив Київ і напівлегально мешкав на Княжій горі під Каневом. У серпні 1918 р. очолив опозиційний до гетьманського режиму П. Скоропадського Український національний союз, рішуче наполягав на відновленні УНР, створенні її найвищого органу – Директорії, головою якої став у листопаді 1918 р. Незабаром через суперечності із С. Петлюрою пішов у відставку та виїхав за кордон. Наприкінці 1919 р. вийшов із УСДРП та організував у Відні Закордонну групу українських комуністів. У вересні 1921 р. В. Винниченко очолив новостворений Комітет допомоги українському



студентству в Берліні. Згодом, у 1925 р., переїздить до Парижа, а потім, у 1934 р., у м. Мужен. Помер В. Винниченко 6 березня 1951 р. у французькому місті Мужен.

Українська спільнота цьогооріч відзначатиме 140 років від дня народження українського політичного й громадського діяча, революціонера, письменника, драматурга й художника В. Винниченка – автора 14 романів, понад 100 повістей і оповідань, 41 книжки щоденникових записів, 100 власних живописних полотен.

Бібліографічним списком творів реабілітованих українських письменників, на прикладі В. Винниченка, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського продовжує роботу з розповсюдженню письменницького доробку людей, які часом були заборонені й незаслужено забуті на певний час. Колекція «Реабілітована література» є складовою частиною унікальних бібліотечних колекцій, якими може пишатися наша бібліотека.

Фонди НБУВ представлені майже повним доробком творчої спадщини письменника: його романами, повістями, оповіданнями, драматичними творами, комедіями, публіцистикою, щоденниками та листуванням, які були написані як на території України, так і за її межами.

## Матеріали до біобібліографії

### З фондів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (1902–2018 рр.)

#### *Зібрання творів Володимира Винниченка*

1. Собрание сочинений : рассказы : [в 9 т.] / пер. с укр. – М. : Моск. книгоизд., 1911–1917.

Т. 1 : Рассказы. – [1911]. – 317, [XVI] с.

Т. 2 : Контрасты [и др. рассказы]. – 1912. – 267, [XVI] с.

Т. 3 : Красота и сила [и др. рассказы]. – 1913. – 305 с.

*Шифри НБУВ:* РЛ № 7962/1–3; В253816/1; Вu19430/2–3

2. Собрание сочинений : [в 9 т.] / авт. пер. с укр. – 2-е изд. – М. : Моск. книгоизд., 1915–1917.

Т. 1 : Рассказы. – [1915]. – 308, [XVI] с.

Т. 3 : Красота и сила [и др. рассказы]. – 1916. – 276 с.

Т. 6 : Радость. – 1918. – 215 с.

Т. 7, ч. 1 : Божки : роман. – [1916]. – 244 с.

Т. 8, ч. 2 : Божки : роман. – [1916]. – 244 с.

Т. 9 : Ложь; Черная пантера; Пригвожденные. – 1917. – 272 с.

*Шифри НБУВ:* РЛ № 7965/1, 3; РЛ № 7962/6–9; Вu18377/3; Вu18378/VII, 1–2; Вu19430/IX

### **Твори Володимира Винниченка**

3. Твори : [у 10 кн.]. – М. ; Київ : Дзвін, 1913–1916.

Кн. 4. – Київ : Друк. Київс. 2-ї Артелі, [1913]. – 168, [1] с.

*Зміст: Дрібниця; Студент; Кузь та Грицунь; Таємна пригода; Чудний епізод; Тайна.*

Кн. 5. – Київ : Друк. Київс. 2-ї Артелі, [1913]. – 195 с.

*Зміст: Історія Якимового будинку; Промінь сонця; Федько-Халамидник; Маленька рисочка; Чекання; Таємність; Виринок із «Споминів».*

Кн. 6 : Рівновага : роман / пер. з рос. Н. Романович. – Київ : Друк. Київс. 2-ї Артелі, [1913]. – 258 с.

Кн. 7 : «По-свій!» : роман. – Київ : Друк. Київс. 2-ї Артелі, [1913]. – 186 с., [1].

Кн. 9. – М. : Тип. т-ва Рябушинских, 1915. – 200 с.

*Зміст : Босяк; Радість; Терень; Талісман.*

Кн. 10 : Хочу! : роман. – М. : Друк. Гатцука. – 1916 р. – 215 с.

*Шифри НБУВ:* РЛ № 8022/10; Вu2077/5–7, 9–10; РЛ № 8023/4–7

4. Твори : [в 11 т.]. – 2-ге вид. – Київ ; Відень : Дзвін, з друк. Хр. Райсера Синів у Відні, 1919.

Т. 4 : Кузь та Грицунь та інші оповідання. – 217 с., [1].

*Зміст: Кузь та Грицунь; Дрібниця; Студент; Таємна пригода; Чудний епізод; Тайна; Суд; Ланцюг.*

Т. 6 : Рівновага : роман з життя емігрантів. – 274 с.

Т. 7 : «По-свій!» : роман. – 208, [1] с.

Т. 9 : Босяк і інші оповідання. – 247 с.

Т. 11 : Хочу! : роман. – 304 с.

*Шифри НБУВ:* РЛ № 7927/4, 6–7, 9,11; Гнатишин № 208/4, 6, 7, 9; В342934/6–7, 9, 11; 4953 укр.; 4954 укр.; 9027 укр.; 4951 укр.

5. Твори : [в 11 т.]. – 3-тє вид. – Київ ; Відень : Дзвін, 1919.

Т. 1 : Краса і сила та інші оповідання. – 260 с.

*Зміст: Краса і сила; Заручини; Біля машини; Контрасти; Антрепреньор Гаркун-Задунайський; «Мнімий господін».*

Т. 2 : Голота та інші оповідання. – 292 с.

*Зміст: Голота; Дим; Темна сила; Хто ворог?; На пристані; «Уміркований» та «Щирий»; Раб краси, Малорос-європєць; Голод; Честь.*

Т. 3 : Боротьба й інші оповідання. – 252 с.

*Зміст: Боротьба; Момент; Глум; Рабині справжнього; Записна книжка; Купля; Кумедія з Костем; Щось більше за нас; Зіна.*

Т. 4 : Кузь та Грицунь та інші оповідання. – 217 с.

Т. 5 : Історія Якимового будинку й інші оповідання. – 211, [1] с.  
Зміст: *Історія Якимового будинку; Промінь сонця; Федько-Халамидник; Маленька рисочка (Виринок з споминів); Чекання; Таємність; Виринок з «Споминів».*

Т. 6 : Рівновага : роман з життя емігрантів. – 274 с.

Т. 7 : «По-свій!» : роман. – 208 с.

Т. 8 : Божки : роман. – 356 с.

Т. 9 : Босяк і інші оповідання. – 247 с.

Т. 10 : Чесність з собою : роман. – 268 с.

Т. 11 : Хочу! : роман. – 304 с.

*Шифри НБУВ:* В5973/11; РЛ № 7932/2; РЛ № 7933/3, 5, 8, 10; Гнатишин № 209/2, 3–10; РЛ № 8021/1; В345557/2–3; В35937/4, 6, 7, 9; В345556/1, 5, 8, 10; 4948 укр.; 4949 укр.; 4950 укр.; 4952 укр.; 4954 укр.; 4955 укр.

6. Твори : оповідання : [в 8 т.]. – Харків ; Київ : Рух, 1923–1928.

Т. 1, кн. 1 : Краса і сила; Заручини; Контрасти; Антрепреньор Гаркун-Задунайський. – 1923. – 224 с., портр.

Т. 1, кн. 2 : Голота; Біля машини; Мнімий господін. – 1923. – 211, [4] с.

Т. 2 : Дим: Темна сила; Хто ворог; На пристані; «Уміркований» та «щирий»; Раб краси; Малорос-європеєць; Голод; Честь; Ланцюг; «Солдатики». – 1923. – 215, [2] с.

Т. 3 : Момент; Глум; Рабині справжнього; Записна книжка; Купля; Комедія з Костем; Щось більше за нас; Зіна; Сліпий. – 1924. – 221 с.

Т. 4 : Дрібниця; Студент; Кузь та Грицунь; Таємна пригода; Чудний епізод; Тайна. – 1923 – 205, [2] с.

Т. 5 : Історія Якимового будинку; Промінь Сонця; Федько Халамидник; Маленька рисочка; Чекання; Таємність; Виринок з «Споминів». – 1924. – 236, [4] с.

Т. 6 : Босяк; Терень; Талісман. – 1924. – 201, [2] с.

Т. 7 : Олаф Стефензон; Радість; Баришенька; Бабусин подарунок. – 1925. – 189, [2] с.

Т. 8 : Боротьба; Роботи!; Суд; Хома Прядка. – 1925. – 180, [4] с.

*Шифри НБУВ:* РЛ № 7934/1–8; Аи3038/т.1 кн. 2–4; Ар450/V–VIII.

7. Твори : [у 23 т.] / зібрав Т. Черкаський. – Харків ; Київ : Рух : Книгоспілка, 1926–1928.

Т. 1, кн. 1 : Краса і сила та інші оповідання. – 1926. – 224 с.

Т. 1, кн. 2 : Голота та інші оповідання. – 1926. – С. 227–333.

Т. 2 : Дим та інші оповідання. – 1927. – 202 с.

Т. 3 : Момент і інші оповідання. – 1927. – 199 с.

Т. 4 : Дрібниця та інші оповідання. – Київ : Рух, 1927. – 207 с.

Т. 5 : Історія Якимового будинку й інші оповідання. – 1927. – 240 с.

Т. 6 : Босяк і інші оповідання. – 1927. – 260 с.

- Т. 7 : Олаф Стефензон і інші оповідання. – 1928. – 277 с.  
 Т. 8 : Боротьба й інші оповідання. – 1928. – 287 с.  
 Т. 9 : Дисгармонія; Щаблі життя : драм. твори. – 1926. – 195 с.  
 Т. 10 : Великий молох; Memento : драм. твори. – 1926. – 203 с.  
 Т. 11 : Чужі люди; Базар : драм. твори. – 1926. – 192 с.  
 Т. 12 : Брехня; Співочі товариства : драм. твори. – 1926. – 178 с.  
 Т. 13 : Чорна пантера і білий ведмідь; Натусь; Дочка жандарма : драм. твори. – 1927. – 203 с.  
 Т. 14 : Молода кров; Пригвожені. : драм. твори. – 1927. – 175 с.  
 Т. 15 : Панна Мара; Гріх; Закон. : драм. твори. – 1926. – 263 с.  
 Т. 16 : Чесність з собою : роман. – 1926. – 270 с.  
 Т. 17 : Рівновага : роман з життя емігрантів. – 1927. – 286 с.  
 Т. 18 : «По-свій!» : роман. – 1927. – 210 с.  
 Т. 19 : Божки : роман. – 1928. – 371 с.  
 Т. 20 : Хочу! : роман. – 1928. – 306 с.  
 Т. 21 : Записки кирпатого Мефістофеля : роман. – 1926. – 308 с.  
 Т. 22 : Заповіт батьків : роман. – 1928. – 201 с.  
 Т. 23, ч. 1. : Сонячна машина. – 1928. – 314, [2] с. : портр.  
 Т. 23, ч. 2. : Сонячна машина. – 1928. – 235, [1] с.  
 Т. 23, ч. 3. : Сонячна машина. – 1928. – 266, [5] с.  
*Шифри НБУВ*: РЛ № 7935/1–23; Аu4500/1–8, 10, 16–18, 20, 22;  
 Ар846/ХІІ–ХІІІ, XV, ХІХ; РЛ № 7930/6, 13–21

8. Твори : [у 23 т.]. – 2-ге вид. – Київ : Рух, 1928–1930.

Т. 1 : Оповідання : Краса і сила; Заручини; Контрасти; Антрепреньор; Гаркун-Задунайський; Голота; Біля машини; «Мнімий господін». – 1928. – 403 с.

Т. 2 : Оповідання : Дим; Темна сила; Хто ворог; На пристані; «Уміркований» та «ширий»; Раб краси; Малорос-європеєць; Голод; Честь; Ланцюг. – 1929. – 192 с.

Т. 3 : Оповідання : Момент; Глум; Рабині справжнього; Записна книжка; Купля; Кумедія з Костем; Щось більше за нас; Зіна. – 1929. – 189 с., [3].

Т. 4 : Оповідання : Дрібниця; Студент; Кузь та Грицунь; Таємна пригода; Чудний епізод; Тайна. – 1929. – 195 с.

Т. 5 : Оповідання : Історія Якимового будинку; Промінь сонця; Федько-Халамидник; Маленька рисочка; Чекання; Таємність; Виривок з «Споминів». – 1929. – 224 с.

Т. 6 : Оповідання : Босяк; Радість; Терень; Талісман. – 1929. – 244 с.

Т. 9 : Драматичні твори : Дизгармонія; Щаблі життя. – 1929. – 192 с.

Т. 10 : Драматичні твори : Великий мелех; MEMENTO. – 1929. – 202 с.

Т. 11 : Драматичні твори : Чужі люди; Базар. – 1929. – 192 с.

Т. 13 : Драматичні твори : Чорна пантера і білий медвідь; Натусь; Дочка жандарма. – 1930. – 203 с.

Т. 15 : Драматичні твори : Панна Мара; Гріх; Закон. – 1929. – 263 с.

Т. 16 : Чесність з собою : роман. – 1928. – 240 с.  
Т. 17 : Рівновага : роман з життя емігрантів. – 1929. – 264 с.  
Т. 18 : «По-свій!» : роман. – 1929. – 191 с.  
Т. 19 : Божки : роман. – 1929. – 339 с.  
Т. 20 : Хочу! : роман. – [1930]. – 279 с.  
Т. 21 : Записки Кирпатого Мефістофеля : роман. – 1928. – 283, [4] с.  
Т. 22 : Заповіт батьків : роман. – [1928]. – 200 с.  
Т. 23 : Сонячна машина : [в 3 ч.]. – 1929. – 314, 233, 266 с. : портр.  
*Шифри НБУВ*: РЛ № 7928/1–6, 9–11, 13, 15–20, 22–23; РЛ № 7929/1–2, 10–11, 13, 15–18, 21; Аи6341/1, 3–4, 6, 9–11, 13–18, 21; Аи6441/ХІХ; Ар846/ХХ

9. Твори : [у 23 т.]. – 3-тє вид. – Київ ; Харків : Книгоспілка ; Рух, 1930–1931.

Т. 1 : Краса і сила; Заручини; Контрасти; Антрепреньор Гаркун-Задунайський; Голота; Біля машини; «Мнімий господин» : оповідання. – 1930. – 403 с.

Т. 2 : Дим; Темна сила; Хто ворог; На пристані; «Уміркований» та «щирий»; Раб краси; Малорос-європеєць; Голод; Честь; Ланцюг : оповідання. – 1930. – 192 с.

Т. 7 : Олаф Стефензон; Хвостаті; Баришенька; Бабусин подарунок; Сліпий; На лоні природи; У графському маєтку : оповідання. – 1930. – 276 с.

Т. 8 : Боротьба; Роботи!; «Салдатики!»; Суд; Народний діяч; Хома Прядка : оповідання. – 1930. – 231 с. – Бібліогр. покажч. до тт. I–VIII : с. 224–230.

Т. 12 : Брехня; Співочі товариства : драм. твори. – 1930. – 180 с.

Т. 14 : Молода кров; Пригвожені : драм. твори. – 1930. – 175 с. – Бібліогр. покажч. до тт. IX–XV : с. 173–174.

Т. 15 : Панна Мара; Гріх; Закон : драм. твори. – 1930. – 263 с.

Т. 16 : Чесність з собою : роман. – 1931. – 251 с., [4].

Т. 17 : Рівновага / передм. К. – [1931]. – VIII, 267 с., [1].

Т. 18 : «По-свій!» : роман. – 1931. – 195 с.

Т. 19 : Божки : роман. – [1931]. – 346 с.

Т. 21 : Записки кирпатого Мефістофеля : роман. – [1931]. – 259 с.

*Шифри НБУВ*: Аи9014/2, 15; РЛ № 7931/1–2, 7, 12, 14–15, 21; РЛ № 7936/1–2, 7–8, 12, 14–19, 21

10. Твори : [у 2 т.] / вид. до друку підгот. автор. – Харків : Рух, 1931–1932.

Т. 1 : Оповідання. – 1931. – 389 с.

*Зміст*: Народний діяч; Краса й сила; Антрепреньор Гаркун-Задунайський; Біля машини; Заручини; Боротьба; Роботи!; Салдатики!; Суд; Голота; Контрасти; Мнімий господин.

Т. 2 / обкл. худож. М. Глущенко. – 1932. – 311 с.

*Зміст: Темна сила; Честь; Дисгармонія : п'еса ; Дрібниця; На пристані; Хто ворог?; Уміркований та щирий; Раб краси; Малорос-європеєць; Голод; Ланцюг; Студент; Кузь та Грицунь; Таємна пригода; Щаблі життя : п'еса.*  
*Шифри НБУВ: РЛ № 8024/1–2*

11. Твори : [у 2 т.] / ред. С. Л. Коба. – Київ : Дніпро, 2000.

Т. 1. – 584 с. : портр.

*Зміст: Краса і сила; Суд; Роботи!; Раб краси; Хто ворог?; Темна сила; На пристані; Салдатики!; Голод; Малорос-європеєць; Уміркований та щирий; Записна книжка; Студент; Зіна; Момент; Кумедія з Костем; Промінь сонця; Федько-халамидник; Таємність; Терень; Талісман : оповідання; Голота; На той бік : повісті; Між двох сил : драма.*

Т. 2 : Сонячна машина : роман. – 624 с. : портр.

*Шифри НБУВ: В343755/1–2*

### ***Вибрані твори Володимира Винниченка***

12. Вибране : для серед. та ст. шк. віку / упоряд. текстів, підгот. комент., прим. та навч.-метод. матеріалів Т. Бакіної ; худож. оформ. серії С. Железняка. – Київ : Школа, 2002. – 304 с. : іл. – Комент. й прим.: с. 269–299. – Бібліогр.: с. 300–302. – (Шкільна хрестоматія).

*Шифри НБУВ: Ва620845*

13. Вибране : для серед. та ст. шк. віку / упоряд. текстів, підгот. коментарів, приміток та навч.-метод. матеріалів Т. Бакіної ; худож. оформ. сер. С. Железняка. – Київ : Школа, 2008. – 304 с. – Коментарі й примітки: с. 269–299. – Бібліогр.: с. 300–302. – (Шкільна хрестоматія).

*Зміст: Кумедія з Костем; Федько-халамидник; Біля машини; Суд; Салдатики!; Роботи; Раб краси; Студент; Зіна; Малорос-європеєць; Терень; Чорна Пантера і Білий Медвідь.*

*Шифри НБУВ: Ва695783*

14. Вибрані твори : [у 2 кн.] / ред. і передм. А. Ніковського. – Київ : Час, 1926. – (Бібліотека «Час»).

Кн. 1. – 208 с. : портр.

*Зміст: Голота; Біля машини; Кузь та Грицунь.*

Кн. 2. – 189 с.

*Зміст: Голод; Контрасти; Раб краси; Салдатики; Темна сила.*

*Шифри НБУВ: РЛ № 7937/1–2; Ар872/1–2*

15. Вибрані твори / вибір і вступ. ст. О. Гермайзе. – Київ : Книгоспілка, 1927. – XXXVIII, 255, [1] с. : портр. – (Літературна бібліотека).

*Зміст: Голота; Біля машини; Хто ворог?; На пристані; Раб краси; Кузь та Грицунь.*

*Шифри НБУВ: РЛ № 8086; Айзеншток № 7265*

16. Вибрані твори / упоряд. А. Любченко ; ред.: В. Арнаутов, О. Попов. – Харків : Держ. вид-во України, 1927. – 365, [4] с. – (Дитяча бібліотека українських письменників).

*Зміст: Талісман; Маленька рисочка; Темна сила; Хто ворог; Салдатики!; Голод; Зіна; Малорос-європеєць; Кузь та Грицунь; Федько-халамидник; Бабусин подарунок; Босяк; Антрепреньор Гаркун-Задунайський; Мнімий господін.*

*Шифри НБУВ : РЛ №7947*

17. Вибрані твори / вибір і вступ. ст. О. Гермайзе. – 2-ге вид. – Київ : Книгоспілка, 1929. – ХХХІV, 238 с. : портр. – (Літературна бібліотека).

*Шифри НБУВ: РЛ № 8087*

18. Вибрані твори / заг. ред. О. Олексієва. – Харків : Держ. вид-во України, 1929. – 376 с.

*Зміст: Кумедія з Костем; Федько-халамидник; Бабусин подарунок; На пристані; Біля машини; Кузь та Грицунь; Голод; Мнімий господін; Темна сила; Зіна; Студент; Салдатики!; Промінь сонця; Талісман; Маленька рисочка; Щось більше за нас; Хто ворог; Малорос-європеєць.*

*Шифри НБУВ: РЛ №7948*

19. Вибрані твори. – Харків : Літ. і мистецтво, 1931. – 288 с.

*Зміст: Голота; Біля машини; Хто ворог?; На пристані; Раб краси; Кузь та Грицунь*

*Шифри НБУВ: РЛ № 7952*

20. Вибрані твори / передм. А. Гуляка. – Київ : Сакцент плюс, 2005. – 256 с. : мал.

*Шифри НБУВ: Ва669559*

21. Вибрані твори : оповідання. Повість : На той бік. Романи : Записки кирпатого Мефістофеля; Сонячна машина / передм. Л. С. Дем'янівської. – Київ : Грамота, 2005. – 927 с. : мал., портр.

*Шифри НБУВ: Ва671556*

22. Момент; Федько-халамидник : вибр. твори. – Київ : Знання, 2016. – 224 с. – (Скарби). – В оформ. обкл. використано роботу Ральфа Хедлі «Змагання» (1898).

*Шифри НБУВ: Ао273786*

23. Федько-халамидник ; Момент : вибр. твори. – Київ : Знання, 2018. – 190 с. – (Класна література ; 2018, № 2).

*Шифри НБУВ: Ва822056*

### **Окремі видання Володимира Винниченка**

#### **Проза**

24. Избранные рассказы / превел с укр. Д. А. И. – Харьков : Укр. держ. изд-во, 1930. – 95 с.

*Шифри НБУВ: РЛ № 8869; Аи9055*

#### **«Бабусин подарунок»**

25. Бабусин подарунок. – Київ : Час, 1923. – 29 с. : іл.

*Шифри НБУВ: РЛ № 8079*

26. Бабусин подарунок : оповідання / вступ. ст. О. Полторацького. – Київ : Сяйво, 1927. – 48 с. – (Дешева бібліотека красного письменства).

*Шифри НБУВ: РЛ № 8077; Аи 5485*

27. Бабусин подарунок / іл. П. Лапина. – Київ : Рух, 1929. – 46, [2] с. : іл.

*Шифри НБУВ : РЛ № 8066; Аи6531*

28. Бабусин подарунок. – Київ : Держ. вид-во України, 1929. – 54, [2] с.

*Шифри НБУВ: РЛ № 8067 ; Аи7535*

29. Бабусин подарунок / мал. худож. Ардта. – Харків : Укр. робітник, 1930. – 48 с. – (Дешева дитяча бібліотека).

*Шифри НБУВ: РЛ № 8078*

30. Бабусин подарунок / ред. І. Мельник, обкл. Б. Крюкова. – Харків ; Одеса : Молодий більшовик, 1932. – 48 с.

*Шифри НБУВ: РЛ № 8076; Аи13713*

31. Бабусин подарунок; Хведько-халамидник = Granny's gift; Fedkomischievous boy / передм. М. Дейко ; обкл. В. Цибульського ; іл. О. Рубана. – Мельбурн : Ластівка, 1969. – 76 с.

*Шифри НБУВ: Ва608790; 3322 укр.*



### **«Біля машини»**

32. Біля машини : оповідання. – Киев : Тип. Имп. ун-та св. Владимира, 1902. – 24 с. – Отд. отт. из журн. «Киев. старина».

*Шифри НБУВ*: РЛ № 7980; Вu17070

33. Біля машини. – Київ : Дзвін, [1912]. – 32 с. : іл.

*Шифри НБУВ*: РЛ № 7990

34. Біля машини : оповідання. – Скрантон, ПА : Вид-во просвіт. коміс. рус. нар. союза, з друк. «Народної волі», 1916. – 29, [3] с.

*Шифри НБУВ* : РЛ № 7978; Вu35800/2

35. Біля машини. – Київ : Дзвін, 1919. – 32 с.

*Шифри НБУВ*: РЛ № 8013

36. Біля машини. – Київ : Рух, 1927. – 32 с.

*Шифри НБУВ*: РЛ № 7988

37. Біля машини. – Харків : Літ. і мистецтво, 1932. – 40 с. – (Масова художня бібліотечка).

*Шифри НБУВ*: РЛ № 7991; Au8195/260

38. Біля машини та інші оповідання / обкл. худож. П. Дейнеки. – Харків ; Київ : Книгоспілка, 1930. – 111, [1] с. – (Бібліотека для всіх).

*Шифри НБУВ*: РЛ № 7989; Au8592/5

### **«Божки»**

39. Божки : роман. – [Київ] : [Дзвін], [1914]. – 356 с.

*Шифри НБУВ*: Ва601854; 9919 укр.

### **«Боротьба»**

40. Боротьба : (з листів студента засланоного в солдати). – 2-ге вид. – Київ ; Харків : Дзвін, друк. Укр. Центр. Ради, 1917. – 75, [5] с.

*Шифри НБУВ*: РЛ № 8113; Au899

41. Боротьба : (з листів студента засланоного в солдати). – 3-ге вид. – Київ ; Харків : Дзвін, друк. Укр. Центр. Ради, 1917. – 75, [5] с.

*Шифри НБУВ*: РЛ № 8114; Вu969

42. Боротьба : (з листів студента засланоного в солдати). – 4-те вид. – Київ ; Харків : Дзвін, друк. Укр. Центр. Ради, 1917. – 75, [4] с.

*Шифри НБУВ*: РЛ № 8112; Вu16269

43. Боротьба : (з листів студента засланоного в солдати). – Артемівськ : Укр. робітник, [1928]. – 157 с., [3]. – (Бібліотека красного письменства ; № 37/41).

*Шифри НБУВ* : РЛ № 8051

44. Боротьба : (з листів студента засланоного в солдати). – 2-ге вид. – Харків : Укр. робітник, 1929. – 157, [3] с. – (Бібліотека красного письменства ; № 37/41).

*Шифри НБУВ*: РЛ № 8052

45. Боротьба ; Талісман / передм. Ю. Лавріненка. – Харків : Укр. робітник, 1930. – 117, [2] с. – (Романи й повісті ; травень, № 10).

*Шифри НБУВ*: РЛ № 8025; Ж13075/1930, № 10

46. Боротьба : оповідання / передм. О. Тищенко. – Харків ; Одеса : Держ. вид-во України, 1931. – 127 с. – (Масова художня бібліотечка).

*Шифри НБУ* : РЛ № 8103

47. Борьба / пер. с укр., ред. Е. Приходченка. – М. ; Л. : Гос. изд-во, 1929. – 262, [1] с. – (Творчество народов СССР).

*Шифри НБУВ*: РЛ № 8115; Вu11908

### **«Босяк»**

48. Босяк. – Харків : Укр. робітник, 1928. – 156, [4] с. – (Бібліотека красного письменства ; № 72/76).

*Шифри НБУВ*: РЛ № 8059

49. Босяк. – 2-ге вид. – Харків : Укр. робітник, 1929. – 156, [4] с. – (Дешева бібліотека красного письменства ; № 72/76).

*Шифри НБУ* : РЛ № 8058; Аu7342/72–76

### **Виривок із «Споминів»**

50. Виривок із «Споминів». – Харків : Укр. робітник, 1927. – 54, [1] с. – (Дешева бібліотека красного письменства ; № 20/21).

*Шифри НБУВ*: РЛ № 8036

### **«Віють вітри, віють буйні»**

51. Віють вітри, віють буйні : оповідання : для мол. шк. віку. – Київ : Веселка, 1993. – 24 с. – (Для першокласника).

*Шифри НБУВ: Р77043*

**«Глум»**

52. Глум. – Київ : Рух, 1927. – 22, [1] с.

*Шифри НБУВ: РЛ № 8133*

**«Голод»**

53. Голод. – Київ ; Відень : Дзвін, з друк. А. Гольцгавзена у Відні, 1919. – 16 с.

*Шифри НБУВ: РЛ № 8088*

54. Голод : оповідання. – Київ : Всеукр. держ. вид-во, [1920]. – 126 с. : портр. – (Універсальна бібліотека ; № 4).

*Шифри НБУВ: РЛ № 8039; Au16473; Au3449/4*

55. Голод : оповідання. – Київ : Держ. вид-во України, 1925. – 115 с.

*Шифри НБУВ: РЛ № 8106; Au3470*

56. Голод. – Київ : Рух, 1927. – 15, [1] с.

*Шифри НБУВ: РЛ № 8089*

57. Голод. – [Харків] : Укр. робітник, [1929]. – 16 с. : мал. – (Дешева дитяча бібліотека).

*Шифри НБУВ: РЛ № 8090; РЛ № 8104*

58. Голод. – Одеса : Друга держ. друк. ім. Леніна «Одесполіграф», [1930]. – 31 с. : мал. – (Дешева бібліотека малописьменного).

*Шифри НБУВ: РЛ № 8105; Au8315/2*

59. Голод. – Харків : Укр. робітник, [1930]. – 32 с.

*Шифри НБУВ: РЛ № 8091*

**«Голота»**

60. Голота : повість. – Київ : Всеукр. держ. вид-во, [1920]. – 194 с. – (Універсальна бібліотека ; № 9).

*Шифри НБУВ: РЛ № 8062; Au555*

61. Голота : повість / іл. П. Лапина. – Київ : Рух, 1927. – 158, [1] с. : іл.

*Шифри НБУВ: РЛ № 8075*

62. Голота : повість / передм. М. Новицького. – Харків : Укр. робітник, 1929. – 150, [3] с. – (Дешева літературна бібліотека).

*Шифри НБУВ: РЛ № 8065*

63. Голота : повість / передм. О. Тищенко. – Харків : Держ. вид-во України, 1930. – 195 с. – (Масова художня бібліотечка).

*Шифри НБУВ: РЛ № 8073*

64. Голота : повість / обкл. і мал. худож. А. Дейнеки. – Харків ; Київ : Книгоспілка, 1930. – 145, [1] с. – (Бібліотека для всіх).

*Шифри НБУВ: РЛ № 8074; Вu14025/1*

65. Голота : повість / обкл. худож. А. Бондаровича. – Харків : Літ. і мистецтво, 1932. – 86 с. – (Романи й повісті ; № 21).

*Шифри НБУВ: РЛ № 8064*

### **«Дим»**

66. Дим : різдвяна казка. – Київ : Друк. Петра Барського, 1907. – 20 с. – Окрема відбитка з «Літ.-наук. вісн.». 1907. Кн.1.

*Шифри НБУВ: РЛ № 8150*

### **«Дрібниця»**

67. Дрібниця : (Мое останнє слово). – Артемівськ : Укр. робітник, [1928]. – 156, [4]. с. – (Дешева бібліотека красного письменства ; № 29–33).

*Шифри НБУВ: РЛ № 7972; Au5333/29–33*

### **«Дрібні оповідання»**

68. Дрібні оповідання. – Київ : Друк. С. А. Борисова, 1907. – 207 с.

*Шифри НБУВ: РЛ № 8111; Вu18214*

### **«Заветы отцов»**

69. Заветы отцов. – М. : Моск. книгоизд., 1914. – С. 99–287. – Отд. отт. из сб. «Земля». 1914. № 14.

*Шифри НБУВ: РЛ № 7983*

### **«Записки курносого Мефистофеля»**

70. Записки курносого Мефистофеля : роман / авт. пер. с укр. – М. : Моск. книгоизд., 1917. – 269 с. с автографом автора. – Отд. отт. из сб. «Земля». 1917. № 20.

*Шифри НБУВ : РЛ № 7981; В97182/20*

71. Записки кирпатого Мефістофеля : роман. – Київ ; Лейпциг : Укр. накладня ; Коломия : Галиц. накладня ; Winnipeg man : Ukrainian publishing., 1923. – 313 с.

*Шифри НБУВ*: Ва571666; 7017 укр.

72. Записки кирпатого Мефістофеля : роман / вступ. ст. А. Річицького. – Київ : Книгоспілка, 1927. – XXV, 317 с. – (Літературна бібліотека).

*Шифри НБУВ*: РЛ № 8080; Айзеншток № 3879

73. Записки курносого Мефістофеля : роман / пер. с укр. и ред. И. Айзеншток ; предисл. В. Юринец. – Харьков : Пролетарий, [1928]. – 270, [1] с.

*Шифри НБУВ*: РЛ № 8082

74. Записки кирпатого Мефістофеля : роман / вступ. ст. А. Річицького. – Київ; Харків : Книгоспілка, 1930. – XX, 294 с. – (Літературна бібліотека).

*Шифри НБУВ*: РЛ № 8081

75. Записки кирпатого Мефістофеля : роман / упоряд. І. О. Кошова ; передм. М. Г. Жулинського. – Черкаси : Брама-Україна, 2005. – 265 с. : портр.

*Шифри НБУВ*: Ва664671

76. Записки кирпатого Мефістофеля : роман, повість, оповідання, п'єса / худож. А. С. Ленчик. – Харків : Фоліо, 2006. – 384 с. – (Українська література).

*Шифри НБУВ*: Ва685255

77. Записки кирпатого Мефістофеля : роман, повість, оповідання, п'єса / худож. А. С. Ленчик. – Харків : Фоліо, 2008. – 384 с. – (Українська література).

*Шифри НБУВ*: Ва705108

78. Записки кирпатого Мефістофеля / післямова Т. М. Панасенко ; худож. Ю. Ю. Романіка. – Харків : Фоліо, 2012. – 395, [2] с. – (Шкільна бібліотека української та світової літератури).

*Шифри НБУВ*: Ва754893

79. Записки кирпатого Мефістофеля / післямова Т. М. Панасенко ; худож. Ю. Ю. Романіка. – Харків : Фоліо, 2013. – 394, [6] с. – (Шкільна бібліотека української та світової літератури).

*Шифри НБУВ*: Ва770153

80. Записки кирпатого Мефістофеля : роман / післямова Т. М. Панасенко ; худож. О. Д. Кононученко. – Харків : Фоліо, 2014. – 222, [2] с. – (Шкільна бібліотека української та світової літератури).  
*Шифри НБУВ*: Ва784397

**«Записна книжка»**

81. Записна книжка. – Київ ; Відень : Дзвін, з друк. А. Гольцгазена у Відні, 1919. – 16, [2] с.  
*Шифри НБУВ*: РЛ № 8118; 3053 укр.

82. Записна книжка. – Харків : Книгоспілка, 1923. – 23, [1] с. – (Бібліотека книгоспілки. Серія гумору й сатири ; № 3).  
*Шифри НБУВ*: РЛ № 8043

83. Записна книжка. – 2-ге вид. – Харків : Книгоспілка, 1925. – 23 с. – (Бібліотека книгоспілки. Серія гумору й сатири ; № 3).  
*Шифри НБУВ*: РЛ № 8044

84. Записна книжка. – Харків : Рух, 1927. – 20 с.  
*Шифри НБУВ*: РЛ № 8119

85. Записна книжка. – Харків : Укр. робітник, 1927. – 24 с.  
*Шифри НБУВ*: РЛ № 8120

86. Записна книжка. – 3-тє вид. – Харків : Книгоспілка, 1930. – 24 с. – (Бібліотека книгоспілки. Серія гумору й сатири; № 3).  
*Шифри НБУВ*: РЛ № 8122

87. Записна книжка : оповідання. – Харків : Літ. і мистецтво, 1931. – 24 с. – (Масова художня бібліотечка).  
*Шифри НБУВ*: РЛ № 8121

**«Заробітчанські оповідання»**

88. Заробітчанські оповідання : Раб краси; Хто ворог?; На пристані / передм. М. Матяша. – Харків : Літ. і мистецтво, 1930. – 91, [1] с. – (Масова художня бібліотечка).  
*Шифри НБУВ*: РЛ № 7960

**«Зіна»**

89. Зіна. – Київ : Рух, 1927. – 20 с.  
*Шифри НБУВ*: РЛ № 7957

### **«Золотые розсипи»**

90. Золотые розсипи : роман / пер. з укр. О. Руденко-Десняк. – Мінськ ; М. : Дружба народів, 1991. – 200 с.

*Шифри НБУВ:* 9162 укр.

### **«Історія Якимового будинку»**

91. Історія Якимового будинку та інші твори : повісті, романи, новели, оповідання, п'єса / упоряд., передм., прим. В. Панченка. – Львів : Світ, 2016. – 600 с. – (Ad fontes – До джерел).

*Шифри НБУВ:* Вс61561

### **«Кам'яна сокира»**

92. Кам'яна сокира. – 2-ге вид., випр. і доп. – Нью Йорк : Самопомоч, 1967. – 71 с : іл. – (Бібліотека «Самопомочі» для молоді ; ч. 1).

*Шифри НБУВ:* Ва604702

### **«Контрасти»**

93. Контрасти : (начерк). – Киев : Тип. Имп. Ун-та св. Владимира, 1905. – 31 с. – Отд. отт. из журн. «Киев. старина».

*Шифри НБУВ:* РЛ № 7958; Ву3979

94. Контрасти. – Київ : Дзвін, 1919. – 36 с.

*Шифри НБУВ:* РЛ № 8083; Во330734

95. Контрасти. – Харків : Держ. вид-во України, 1925. – 41, [1] с. – (Бібліотечка художньої літератури).

*Шифри НБУВ:* РЛ № 8084

96. Контрасти. – Київ : Рух, 1927. – 37, [3] с.

*Шифри НБУВ:* РЛ № 7954; Ау4650

### **«Краса і сила»**

97. Сила и краса : оповідання. – Киев : Тип. Имп. ун-та Св. Владимира, 1902. – 57 с. – Отд. отт. из журн. «Киев. старина».

*Шифри НБУВ:* РЛ № 8108

98. Краса і сила. – Київ : Рух, 1927. – 62, [2] с.

*Шифри НБУВ:* РЛ № 8132; Ау4651

99. Краса і сила. – [Авгсбург] : Заграва, [1946]. – 117 с.  
*Шифри НБУВ*: Ва772569 ; 13737 укр.

100. Краса і сила : повісті та оповідання / упоряд., авт. прим.  
П. М. Федченко ; передм. І. Дзевєрін. – Київ : Дніпро, 1989. – 752 с. : портр. –  
Прим.: с. 746–751.  
*Шифри НБУВ*: Ва508503

### **«Кузь и Грицунь»**

101. Кузь та Грицунь. – Харків : Друк. «Печатник», 1915. – 23 с.  
*Шифри НБУВ*: РЛ № 8127; Аи15761

102. Кузь и Грыцунь / пер. с укр. автора. – М. ; Л. : Земля и фабрика,  
1926. – 30, [1] с. – (Рабоче-крестьянская библиотека).  
*Шифри НБУВ*: РЛ № 8126; Аи3901

103. Кузь та Грицунь. – Київ : Рух, 1927. – 22, [1] с.  
*Шифри НБУВ*: РЛ № 8125

104. Кузь та Грицунь. – Харків : Укр. робітник, 1928. – 31, [1] с. –  
(Дешева бібліотека красного письменства ; № 87).  
*Шифри НБУВ*: РЛ № 8054

105. Кузь та Грицунь. – Харків : Укр. робітник, 1929. – 31 с.– (Дешева  
бібліотека красного письменства ; № 87).  
*Шифри НБУВ*: РЛ № 8053

106. Кузь та Грицунь. – Харків : Літ. і мистецтво, 1932. – 31, [1] с. –  
(Масова художня бібліотечка).  
*Шифри НБУВ*: РЛ № 8124

### **«Кумедія з Костем»**

107. Кумедія з Костем. – Київ : Держ. вид-во України, 1924. – 23 с. –  
(Бібліотека молодого лєнінця).  
*Шифри НБУВ*: РЛ № 8094; Аи3002

108. История с Костей. – М. ; Л. : Земля и фабрика, 1926. – 32 с. –  
(Рабоче-крестьянская библиотека).  
*Шифри НБУВ*: РЛ № 8101

109. Кумедія з Костем. – Київ : Рух, 1927. – 16 с.



*Шифри НБУВ: РЛ № 8096*

110. Кумедія з Костем : оповідання. – Харків : Книгоспілка, 1927. – 22 с.

*Шифри НБУВ: РЛ № 8095*

111. Кумедія з Костем : оповідання. – Харків : Книгоспілка, 1929. – 32 с. : мал.

*Шифри НБУВ: РЛ № 8097*

112. Кумедія з Костем : оповідання. – 2-ге вид. – Харків : Книгоспілка, 1930. – 32 с. : мал.

*Шифри НБУВ: РЛ № 8098*

### **«Купля»**

113. Купля. – Київ : Рух, 1927. – 38, [2] с.

*Шифри НБУВ: РЛ № 8011; Au4977*

114. Купля. – Харків : Укр. робітник, 1928. – 61, [1] с. – (Дешева бібліотека красного письменства ; № 69–80).

*Шифри НБУВ: РЛ № 7970*

115. Купля : оповідання / ред. і всуп. ст. А. Лебеда. – Київ : Сяйво, 1929. – 46 с. – (Дешева бібліотека красного письменства).

*Шифри НБУВ: РЛ № 8012; Vu5491/4*

116. Купля и другие рассказы / пер. с. укр. и авт. предисл. А. Пигулович. – М. : Польза, В. Антик и К, тип. рус. т-ва, [1911]. – 80 с. – (Универсальная библиотека ; № 320).

*Шифри НБУВ: РЛ № 7969*

### **«Ланцюг»**

117. Ланцюг : оповідання естета. – Харків : Укр. робітник, 1928. – 32 с. – (Дешева бібліотека красного письменства).

*Шифри НБУВ: РЛ № 8047*

### **«Лепрозорій»**

118. Лепрозорій : роман / НАН України, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка ; післямова Г. Сиваченко. – Київ : Знання, 2011. – 383, [1] с. – (Класна література).

*Шифри НБУВ: Ва738354*

**«Маленька рисочка»**

119. Маленька рисочка. – Харків : Укр. робітник, 1927. – 30, [2] с. – (Дешева бібліотека українського письменства ; № 23).

*Шифри НБУВ*: РЛ № 8046; Au5333/23

**«Малорос-європеєць»**

120. «Малорос-європеєць». – Київ : Рух, 1927. – 24 с. – (Дешева бібліотека українського письменства ; № 25).

*Шифри НБУВ*: РЛ № 8015

**«Момент»**

121. Момент. – Харків : Рух, [1927]. – 24 с. – Дод. до журн. «Службовець».

*Шифри НБУВ*: РЛ № 8143

122. Момент. – Київ : Рух, 1927. – 24 с.

*Шифри НБУВ*: РЛ № 8142

**«На лоні природи»**

123. На лоні природи. – Київ : Час, 1927. – 31, [1] с. – (Універсальна бібліотека «Час» ; №3).

*Шифри НБУВ*: РЛ № 8033; РЛ № 8034; Au4752/3

**«На пристані»**

124. На пристані та інше. – Київ, 1914. – 31 с. : портр.

*Шифри НБУВ*: РЛ № 7994; Vu17034

125. На пристані. – 2-ге вид. – Харків : Укр. робітник, 1929. – 32 с. – (Дешева бібліотека красного письменства ; № 115).

*Шифри НБУВ*: РЛ № 8056

126. На пристані. – Харків : Укр. робітник, 1931. – 31, [1] с. : портр. – (Дешева бібліотека красного письменства ; № 115).

*Шифри НБУВ*: РЛ № 8057

127. На пристані. – Харків : Літ. і мистецтво, 1931. – 22, [2] с. – (Масова художня бібліотечка).

*Шифри НБУВ*: РЛ № 8117